

Till statsrådet och chefen för Kulturdepartementet

Regeringen beslutade den 17 oktober 1996 att tillkalla en särskild utredare med uppgift att utarbeta ett förslag till utformning av ett kulturpolitiskt grundat generellt stöd till främst konstnärliga och litterära egenföretagare samt redovisa konstnärers och författares ekonomiska förhållande. Den 1 november 1996 förordnades dåvarande generaldirektören Claes Ljungh som särskild utredare. Den 14 april 1997 entledigades Claes Ljungh och förordnades dåvarande avdelningschefen Agneta Modig Tham som särskild utredare.

Kammarrättsassessor Lars Emanuelsson Korsell, förbundssekreterare Susin Lindblom och kanslirådet Brita Lundh utsågs den 19 december 1996 till experter i utredningen. Den 2 maj 1997 entledigades Brita Lundh och utsågs departementssekreterarna Eric De Groat och Rolf Johansson till nya experter i utredningen.

Kammarrättsassessorn Christina Ridderman har sedan den 4 december 1996 varit sekreterare i utredningen. Monica Berglund och Anneli Giorgi har varit utredningens assistenter.

Utredningen som har antagit namnet Konstnärsstödsutredningen får härmed överlämna sitt slutbetänkande, Generella konstnärsstöd (SOU 1997:184). Vårt uppdrag är därmed avslutat.

Stockholm i december 1997

Agneta Modig Tham

/Christina Ridderman

Innehåll

Sammanfattning	9
1 Utredningsuppdraget	13
1.1 Direktiven.....	13
1.2 Utredningsarbetet	13
2 De konstnärliga yrkesutövarna: antal, verksamhetsinriktning och ekonomiska förhållanden	17
2.1 Inledning.....	17
2.2 Konstnärernas antal och verksamhetsinriktning	18
2.3 Konstnärernas ekonomiska förhållanden	23
3 Nuvarande stöd till konstnärer	25
3.1 Inledning.....	25
3.2 Nuvarande statliga stödformer	26
3.2.1 Vissa offentligrättsliga ersättningar till upphovs- män för utnyttjande av deras verk	28
3.2.2 Bidrag	30
3.3 Konstnärsnämnden	32
3.4 Sveriges författarfond.....	33
4 Analys av regelverken för skatter, arbetsmarknadsstöd och andra sociala trygghetssystem	35
4.1 Skatter.....	35
4.1.1 Skatterna som ett kulturpolitiska instrument för ökad efterfrågan.....	35
4.1.2 Konstnärernas skatte- och avgiftssituation.....	37
4.2 Regler inom de sociala trygghetssystemen	43
4.3 Arbetsmarknadsstöd	50

5	Generella konstnärstöd i utlandet	55
5.1	Inledning.....	56
5.2	Irland	56
5.3	Frankrike	62
5.4	Tyskland.....	63
5.5	Holland.....	65
5.6	Österrike.....	69
5.7	Norge.....	69
5.8	Danmark.....	70
6	Tidigare utredningsförslag	71
6.1	Förslaget om egenavgiftsfond	71
6.2	Förslaget om konstnärstillägg	73
6.3	Analys av tidigare förslag till generellt stöd	73
6.3.1	Avgränsningen av mottagare.....	74
6.3.2	Stödets storlek	75
6.3.3	Administration och stödets kostnad	76
7	Generell inkomstförstärkning?	77
7.1	Inledning.....	77
7.2	Inkomstförstärkning till konstnärer.....	78
7.3	Utredningens ställningstagande	83
8	Utredningens förslag: Ett paket för ökad efterfrågan på konstnärers arbete.....	85
8.1	Inledning.....	85
8.2	Förslag till generella stödåtgärder inom de olika konstnärersområdena.....	87
8.2.1	Ord.....	88
8.2.2	Bild	91
8.2.3	Ton.....	96
8.2.4	Scen	100

Bilagor

Bilaga 1	Kommittédirektiven.....	103
Bilaga 2	Förslag till förordning om inkomstförstärkning till konstnärer.....	109
Bilaga 3	Kommentar till förordningen om inkomstförstärkning till konstnärer.....	113
Bilaga 4	Generellt stöd i form av direkt ekonomiskt bidrag	119

Sammanfattning

Utredningen har haft i uppdrag att utforma ett förslag om ett nytt generellt ekonomiskt stöd till konstnärliga yrkesutövare. Olika alternativ har övervägts. Material har insamlats från andra länder. Konstnärernas ekonomiska förhållanden har kartlagts i en särskild undersökning. En analys har gjorts av hur konstnärerna påverkas av olika regelverk utanför kulturområdet, nämligen skatter och avgifter, arbetsmarknadsstöd och andra trygghetssystem.

Enligt direktiven skall det nya stödet ha ett tydligt kulturpolitiskt syfte, det skall vara generellt så att det kan prövas mot vissa objektiva kriterier, minska yrkesverksamma konstnärers beroende av icke konstnärliga försörjningsarbeten, ges till i verklig mening konstnärligt verksamma, dvs. till konstnärer som kan uppfylla vissa kvalitetskriterier samt vara inkomstprövat.

Generellt sett har konstnärerna låga inkomster av sitt konstnärliga arbete. I genomsnitt kommer endast omkring en femtedel av konstnärers inkomster från det konstnärliga arbetet. Resten kommer från olika s.k. "brödjobb". Konstnärernas sammanlagda bruttoinkomster är också låga, omkring 140 000 kronor, vilket motsvarar 80 % av genomsnittet för befolkningen totalt sett. Skillnaderna kan vara relativt stora mellan konstnärgrupperna. Bildkonstnärerna är den grupp som har de lägsta bruttoinkomsterna, knappt 100 000 kronor i genomsnitt, vilket motsvarar knappt 60 % av genomsnittet för befolkningen i övrigt. Kartläggningen av konstnärernas antal, verksamhetsinriktning och inkomster redovisas i kapitel 2 samt i en separat bilaga.

Den grundläggande orsaken till konstnärers låga inkomster och försörjningssvårigheter är den obalans som råder på konstnärernas arbetsmarknad, en obalans som har tilltagit under 1990-talet. Samtidigt som antalet personer som vill försörja sig på konstnärligt arbete har fortsatt att öka så har efterfrågan på deras tjänster sjunkit, bl.a. som en följd av att de offentliga anslagen har skurits ner och företagens satsningar på det kulturella området har minskat.

Det övergripande syftet för statens konstnärspolitiska insatser är "att skapa sådana villkor för de professionella konstnärerna att de kan basera sin försörjning på ersättning för utfört konstnärligt arbete" (prop. 1996/97:3). Detta syfte leder i första hand till åtgärder som kan

underlätta för konstnärer att etablera sig på sin marknad, nå sin publik eller kundkrets och få full ersättning för det arbete de utför och de verk de producerar.

I vår utrednings uppdrag har legat att undersöka om ett nytt generellt inkomststöd till konstnärerna kan lindra problemen med de låga och ojämna inkomsterna så att de yrkesverksamma konstnärernas beroende av icke konstnärliga försörjningsarbeten kan minska. En del av dessa problem hör samman med att skatteregler, arbetsmarknadsstöd och olika socialförsäkringar inte är anpassade till de särskilda inkomst- och arbetsförhållanden som konstnärer lever och verkar under. I kapitel 4 har vi gjort en analys av ett flertal av dessa regelverk. Vi har identifierat ett antal "systembrister" och föreslår att en särskild utredning tillsätts för att ta fram förslag som förbättrar de egenföretagande konstnärernas ställning på socialförsäkringsområdet och närliggande områden. Vi gör också bedömningen att det är mycket som talar för att skattereglerna är ett verkningfullt instrument för kulturpolitiken.

Ifrån andra länder har vi hämtat exempel på hur konstnärsstöd är utformade. Dessa redovisas i kapitel 5. Särskilt de generellt verkande stöden har kartlagts. Vi konstaterar att det finns generella ekonomiska stöd till konstnärer i flera länder. I Irland och Frankrike används främst skattesystemet för att ge ett särskilt stöd till konstnärer. I Tyskland och Österrike lämnas stödet främst via socialförsäkringssystemet. I Nederländerna har man i år behandlat ett regeringsförslag om ett nytt direkt bidrag till konstnärer. Där finns sedan tidigare ett generellt ekonomiskt stöd inom ramen för socialbidragsgivningen. I våra nordiska grannländer, Norge och Danmark är man däremot i färd med att bygga ut de selektiva stödformerna.

Enligt direktiven skulle vi analysera och bedöma om det är möjligt att bearbeta de tidigare utredningsförslagen om egenavgiftsfond och konstnärstillägg. I kapitel 6 redovisar vi denna analys, som vi sedan bygger vidare på vid utformningen av reglerna för den inkomstförstärkning som vi menar skulle kunna vara ett fungerande system, men som vi ändå avråder från att införa.

I kapitel 7 konstaterar vi att det är fullt möjligt att införa ett system med generellt verkande inkomstförstärkning för egenföretagande konstnärer som uppfyller ett antal objektiva kriterier för kvalitet, yrkesverksamhet m.m., som är inkomstprövat och som i varje fall i viss mån skulle minska yrkesverksamma konstnärers beroende av icke konstnärliga försörjningsarbeten. (Den närmare utformningen av stödet finns redovisad i kapitel 7). Trots detta vill vi inte rekommendera att denna form av stöd införs. Och det beror främst på två orsaker. Dels har de ekonomiska beräkningarna visat att den budgetram som kan disponeras, 34 miljoner kronor netto och 48 miljoner kronor brutto, inte räcker till

ett bidrag på mer än 800 kronor per månad brutto, före skatt och avgifter. Det är tveksamt om ett bidrag i den storleksordningen på något nämnvärt sätt kan skapa förutsättningar för konstnärer att minska sina "brödjobb", från vilka de har inkomster på i genomsnitt tio gånger så mycket, alltså närmare 8 000 kronor per månad. Den andra orsaken är att konstnärerna själva är mycket tveksamma till ett bidrag av detta slag. De vill ogärna bli en grupp som är mer "bidragberoende" än andra medborgare i samhället. De föredrar i stället att statens stöd inriktas på att öka de i verklig mening yrkesverksamma konstnärernas möjligheter att få ersättning för det arbete de utför och som ger dem tillfälle att visa och framföra sina verk inför en publik. Av dessa skäl vill vi inte rekommendera att denna form av inkomstförstärkning införs, även om det vore både tekniskt och administrativt fullt möjligt.

Vårt förslag till generellt verkande stöd blir i stället insatser som kan underlätta de i verklig mening yrkesverksamma konstnärernas möjligheter att nå sin publik och erhålla full ersättning för det arbete de utför och de verk de producerar, ett "paket för ökad efterfrågan på konstnärers arbete". Förslaget presenteras i kapitel 8. Det har utformats så att vart och ett av leden mellan den yrkesverksamma konstnären och hans/hennes publik skall stärkas.

Förslagen kommer också genom sin utformning (bl.a. turnéstöd, arrangörsstöd, ökat stöd till Länsmusiken, till kollektivverkstäder m.m.) att bli en viss motvikt till den starka koncentration av kulturutbudet som för närvarande finns till storstadsområdena.

Vidare har förslagen utformats så att de överensstämmer med de behov som den Konstnärliga arbetsmarknadsutredningen har identifierat och de förslag till förändring av det arbetsmarknadspolitiska stödet som denna utredning presenterar. Där föreslås att 50 miljoner kronor överförs från Arbetsmarknadsdepartementet till Kulturdepartementet för att finansiera åtgärder för förmedling av konstnärers arbete och förstärkning av deras inkomster. Med detta tillskott växer vår medelsram till 84 miljoner kronor. Våra förslag innebär att av det ökade stödet på totalt 84 miljoner kronor skall merparten, ca 50 miljoner kronor, gå till förmedlande insatser av olika slag.

Förslagen har utformats med hänsyn tagen till de skilda verksamhetsförutsättningar som råder mellan de olika konstnärsområdena. De marknadsmässiga villkoren och inkomst- och utgiftsförhållandena skiljer sig starkt åt mellan olika konstformer och mellan olika konstnärsyrken. De insatser som behövs för att förstärka förmedling av och ersättning för de konstnärliga arbetena behöver därför anpassas till de specifika förutsättningar som gäller för respektive konstnärsområde.

Vid utformningen av stöden har vi också tagit hänsyn till vilka ersättningar som redan finns och vilka andra eventuella stöd respektive

grupp redan åtnjuter. Insatserna har därmed blivit olika stora för de olika områdena. För Bildområdet föreslås 27,5 miljoner kronor, för Ton också 27,5 miljoner kronor, för Ord 11 miljoner kronor och för Scen 15 miljoner kronor. Stöden föreslås inbegripa utökade utställningsersättningar, turnestöd, arrangörsstöd, bidrag till centrumbildningar, stöd till fonogramutgivning, förhyring av utställningslokaler, kollektivverkstäder, till svenska konstnärers utställningar utomlands och annat internationellt utbyte m.m.

Med den sammansättning av åtgärder för de olika konstnärsgруппerna som här föreslås bedömer vi att konstnärerna får en väsentligt större chans att uppnå det som de så klart förespråkat, nämligen att kunna leva av sitt arbete i stället för av bidrag. Det innebär också att förslagen fullföljer den senaste kulturpropositionens inriktning på att skapa sådan villkor för de yrkesverksamma konstnärerna att de kan basera sin försörjning på ersättning för utfört konstnärligt arbete.

1 Utredningsuppdraget

1.1 Direktiven

Utredningen har haft i uppdrag att utarbeta ett förslag till utformning av ett generellt verkande stöd för konstnärliga och litterära yrkesutövare. Stödet skall främst rikta sig mot de som är enskilda näringsidkare. Den eller de stödformer som övervägs skall ha ett tydligt kulturpolitiskt syfte, innebärande en strävan att förbättra villkoren för de konstnärliga yrkesutövarna så att de kan basera sin försörjning på ersättning för utfört konstnärligt arbete. Utredningens förslag skall grundas på en realistisk bild av konstnärernas antal, verksamhetsinriktning och ekonomiska förhållanden. Ett ytterligare underlag för arbetet skall vara det utredningsarbete som gjorts i utredningarna ”Konstnäreens villkor” (SOU 1990:39) och ”Kulturpolitikens inriktning” (SOU 1995:84). Utredningen skall enligt direktiven även belysa hur vissa andra regelverk, främst inom skatter och avgifter, socialpolitik och arbetsmarknadspolitik, fungerar i förhållande till konstnärliga yrkesutövare. Förebilder kan också sökas i nordiska eller internationella erfarenheter på dessa områden.

Direktiven är intagna som en bilaga till betänkandet.

1.2 Utredningsarbetet

Utredningen påbörjade sitt arbete i december 1996.

Genom en enkät till de svenska ambassaderna har vi samlat information om befintliga konstnärsstöd i utlandet. Kompletterande besök har gjorts vid kulturinstitutioner och organisationer i några av länderna. De mest intressanta stödformerna som utredningen tagit del av redovisas i kapitel 6 samt hänvisas till i avsnitt som redogör för aktuella frågor.

Utredningen har haft löpande kontakter med konstnärsorganisationerna. I september anordnades en hearing med dessa organisationer. Vid

denna deltog också representanter för Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd, KLYS, samt Konstnärnämnden och Sveriges författarfond. Utredningen har också haft ett möte med KLYS' arbetsutskott samt deltagit vid KLYS nämndmöte i november. Vid samtliga dessa sammanträffanden har utredningen informerat om det pågående arbetet i utredningen och om möjliga förslag till utformningar av stöd. Utredningen har vidare inhämtat konstnärorganisationernas uppgifter om bl.a. arbetsförhållandena och de ekonomiska villkoren inom de olika konstnärsområdena.

Utredningen har under arbetets gång haft fortlöpande kontakt med Konstnärnämnden och Sveriges författarfond. Konstnärnämnden och Författarfonden har också medverkat i arbetet med att kartlägga konstnärernas ekonomiska och sociala förhållanden.

Samråd har även skett med företrädare för Bildkonstnärnsfonden, Kulturrådet och andra kulturinstitutioner.

Diskussioner har även förts med företrädare för andra utredningar inom konstnärsområdet, bl.a. Konstnärersättningsutredningen (Ku 96:05), med betänkandena En fond för unga konstnärer (SOU 1997:106) och Fonogramersättning (SOU 1997:140), Bokutredningen (SOU 1997:141) och utredningen för stöd till TV-produktion (SOU 1997:172).

Ett särskilt samarbete har skett med Konstnärliga arbetsmarknadsutredningen (Ku 1997:04). Denna utredning har bl.a. haft som uppgift att kartlägga det ekonomiska stödet till konstnärerna vid arbetslöshet samt, efter en analys av hur de nuvarande aktiva arbetsmarknadspolitiska insatserna för yrkesverksamma konstnärer fungerar, ev. lämna förslag till hur de arbetsmarknadspolitiska medlen kan användas effektivare inom de arbetsmarknadspolitiska stöd- och åtgärdssystemen. Utredningarna har givit ett gemensamt uppdrag till SCB att undersöka konstnärernas inkomstförhållanden. Detta har skett dels genom samkörning av ansökningsregister hos Konstnärnämnden och Författarfonden med bl.a. SCB:s inkomstregister, dels genom en enkätundersökning bland 3 000 konstnärer. Utredningarna har också i de delar som är relevanta för båda utredningarna utformat sina förslag i samråd.

Ett generellt ekonomiskt stöd till konstnärer kan självfallet utformas på många olika sätt. Vi har under arbetets gång sökt oss fram längs tre principiellt olika huvudlinjer. Den första linjen är ett generellt ekonomiskt bidrag som betalas direkt till konstnären, ungefär som en konstnärslön. Den andra linjen är ett generellt stöd via skattesystemet i form av generella skattelättnader för konstnärliga yrkesutövare. Den tredje linjen är generella insatser för att öka efterfrågan på konstnärernas arbete.

Efter att ha diskuterat de möjliga formerna av stöd med representanter för konstnärsorganisationerna och andra berörda har vi valt att i detta betänkande redovisa förslag om stöd *dels* i form av en inkomstförstärkning direkt till konstnären, *dels* i form av generella insatser för att öka efterfrågan på konstnärernas arbete.

I utredningen redovisar vi också en bedömning av hur de nuvarande regelverken för skatter, arbetsmarknadsstöd och andra sociala trygghetssystem fungerar för de konstnärligt yrkesverksamma.

2 De konstnärliga yrkesutövarna: antal, verksamhetsinriktning och ekonomiska förhållanden

2.1 Inledning

Enligt direktiven skall ett översiktligt studium av konstnärernas antal, verksamhetsinriktning och ekonomiska förhållanden redovisas. Tidigare utredningars redogörelser visar på svårigheterna med att få fram tillförlitliga uppgifter, främst vad gäller konstnärernas inkomstförhållanden. De tidigare utredningarna Konstnärsutredningen och Kulturutredningen har i sina betänkanden Konstnärens villkor (SOU 1990:39) och Kulturpolitikens inriktning (SOU 1995:84) inhämtat underlag dels från SCB:s yrkesstatistik, vilken bygger på uppgifterna i Folk- och bostadsräkningarna, dels KLYS' medlemsregistrering. Folk- och bostadsräkningarna (FoB), genomfördes vart femte år, fram t.o.m. år 1990, då dessa undersökningar upphörde.

I Kulturutredningen redovisas siffror angående konstnärers antal och verksamhetsinriktning som hämtats från FoB 1990 samt från konstnärsorganisationerna. Beträffande konstnärernas inkomstförhållanden hänvisades till vad som framförts i betänkandet Konstnärens villkor. Härutöver nämnde man ett par uppgifter om medianinkomst för några yrkeskategorier år 1989 respektive år 1993. Man kom emellertid fram till att statistiken är bristfällig och hämtad från olika undersökningar som inte är helt jämförbara.

Med hänsyn till detta samt till att Folk- och bostadsräkningens sista befintliga uppgifter är från år 1990, vill vi framföra att redogörelsen om konstnärernas antal och verksamhetsinriktning just blir en översiktlig studie, som vi baserar på tidigare redovisad statistik tillsammans med uppgifter som vi inhämtat från konstnärsorganisationerna.

2.2 Konstnärernas antal och verksamhetsinriktning

Antalet yrkesverksamma konstnärer har ökat stadigt under de senaste 20 åren. Ökningen syns oavsett om man väljer att studera den i Folk- och bostadsräkningen, FoB, eller i konstnärsorganisationernas medlemsstatistik. Enligt FoB var ökningen 33 procent exklusive journalisterna mellan åren 1975 och 1990. Det är särskilt kvinnorna som strömmat till konstnärsyrkena under denna period. År 1975 utgjorde kvinnorna 31 procent av konstnärerna och år 1990 var deras andel 42 procent. Framför allt märks ökningen av antalet kvinnor inom bildområdet där 2 700 kvinnliga bildkonstnärer tillkommit mellan åren 1975 och 1990.

I redovisningen ingår följande yrkesgrupper inom de olika konstnärliga områdena:

Ord; författare, dramatiker och översättare.

Bild- och form; målare, skulptörer, grafiker, tecknare, fotografer, konsthantverkare, formgivare och designer m.fl.

Ton; tonsättare, kompositörer, musiker och sångare.

Scen- och film; konstnärer som huvudsakligen arbetar med film, teater, dans, mim och intelligande konstarter. Här ingår skådespelare, filmare, regissörer, dansare, scenografer m.fl. dock inte danspedagoger.

Förändring av antalet konstnärligt yrkesverksamma åren 1975–1990.

	Antal 1975	Antal 1985	Antal 1990	Föränd- ring i % 1975–90	Andel kvinnor 1975 o 1990		Andel män 1975 o 1990	
Bild och form	17 055	18 719	21 149	19	31	44	69	56
Ord, exkl. journalister	701	857	986	41	29	32	71	68
Scen	2 660	3 207	3 777	42	57	58	43	42
Ton	4 953	6 351	7 361	48	20	27	80	73
Övr. m litt. o. konstn.arb. ¹	2 302	3 210	3 618	57	33	42	67	58
Delsumma	27 671	32 344	36 891	33	31	42	69	58
Journalister, förlagsred	10 946	14 287	16 011	46	32	45	68	55
Bibliotek, museitjm	11 014	14 536	14 729	34	73	76	27	24
Summa	49 631	61 167	67 631	36	41	50	59	50

Källa: FoB 1990.

Folk och bostadsräkningen visar att ökningen av antalet konstnärligt yrkesverksamma varit ganska jämn under tiden 1975 till 1990. På bildområdet har ökningen dock varit större efter år 1985 än före. Beträffande fördelningen på manliga och kvinnliga konstnärer dominerar männen bland författarna och inom musikområdet.

Bland scenkonstnärer överväger antalet kvinnor.

¹ Kostymmästare, discjockey, sminkör, ateljéchef, rekvisitör.

Antal medlemmar i konstnärsorganisationerna inom KLYS åren 1975, 1985, 1990 och 1995.

	1975	1985	1990	1995
Sveriges Författarförbund	1 528	1 947	2 026	2 243
Konstnärernas Riksorganisation	2 651	3 127	3 345	3 200
Föreningen Svenska Konsthantverkare och Industriformgivare	289	556	520	483
Föreningen Svenska Tecknare	270	644	880	994
Svenska Fotografernas Förbund	900	1 500	1 165	1 124
Svenska Musikerförbundet	2 780	2 500	4 834	4 560
Föreningen Svenska Kompositörer	280	454	515	567
Av Populärmusik				
Svenska Tonkonstnärslförbundet	163	74	96	110
Sveriges Yrkesmusikerförbund			1 678	2 093
Föreningen Svenska Tonsättare	94	131	169	210
Svenska Teaterförbundet	3 350	2 536	3 068	3 783
Svenska Regissörsföreningen	106	151	173	160
Sveriges Dramatikerförbund	330	382	425	500
Oberoende Filmars Förbund			221	320
Summa	12 741	14 002	19 019	20 377

Källa: Uppgifter inhämtade från resp. organisation.

Till detta antal adderas 750 medlemmar i Svenska Konstnärslförbundet, vilket ger en totalsumma organiserade konstnärer på 21 269 personer.

En jämförelse som gjordes år 1988 i betänkandet Konstnärers villkor visar att antalet konstnärer enligt FoB översteg medlemsantalet i KLYS-organisationerna med ungefär 10 000. Den största skillnaden fanns i gruppen formgivare där nära 6 000 fler angivit det som yrke i FoB än vad KLYS-statistiken visade. På motsvarande sätt var författarna mindre än hälften så många i FoB som de var i KLYS medlemsstatistik. En orsak till den bristande överensstämmelsen kan vara att man använder skilda definitioner av vem som ingår i konstnärgruppen. En annan orsak kan vara att då man lämnar uppgifter till FoB skall man ange sin huvudsakliga sysselsättning. Många kulturarbetare har ett annat huvudyrke som de då anger. När det gäller antalet kulturarbetare enligt KLYS' medlemsregister, finns ett antal som inte är anslutna till någon konstnärsorganisation ingående i KLYS. I Kulturutredningen nämns några olika skäl till detta, bl.a. att man inte vill vara fackligt organiserad, att man tillhör någon annan organisation som inte ingår i

KLYS, eller att man inte uppfyller kriterierna för medlemskap i den konstnärsorganisation man vill tillhöra.

De uppgifter om antal konstnärer och deras verksamhetsinriktning som vi nu använder i denna utredning är baserade på konstnärsorganisationernas uppgifter. Vi har efter förfrågan erhållit uppgifter om medlemsantal i organisationen, fördelningen av denna siffra på män respektive kvinnor, antal medlemmar som är över 65 år samt en från organisationernas sida uppskattad uppgift om totalt antal yrkesverksamma konstnärer inom deras konstnärsområde. Förfrågan avsåg även uppgift om inkomstförhållanden inom respektive konstnärsområde. Det stora flertalet organisationer hade dock svårt att lämna någon sådan uppgift, varför denna redovisning i tabellen är tämligen bristfällig. En utförligare redovisning av konstnärernas inkomstuppgifter görs i texten nedan samt i en särskild bilaga. Dessa senare uppgifter bygger på en särskild undersökning från SCB. I följande tabell redovisas de inkomstuppgifter som ändå har lämnats från konstnärsorganisationerna.

Sammanställning över konstnärorganisationernas svar på förfrågan om konstnärernas antal, verksamhetsinriktning och inkomstförhållanden.

Konstnär-organisation	Antal i org.	Över 65 år i %	% kvinnor	Antal totalt	Inkomst-uppgift
Sv. Författarförbund	2 300	32	olika inom resp. genre	stor anslutning	median-inkomst (93) 116 000 kr
Sv. Dramatikerförbundet	541		33,5	stor anslutning	
Konstnärernas Riksorganisation	3 200	28	53	ca 5 000	
Sv. Konstnärsförbundet	750	17	50	10-20 % försörjer sig på end konstn ink	
Fören. Sv. Tecknare	1 050	10	50	ca 1500-1800	
Fören. Sv. Konsthantverkare och Industriformgivare	463	10	75	ca 1200	mkt låga
Sv. Fotografernas Förb.	1 819	7,5	21	ca 5 000	50-200 kr beroende på sektion
Fören. Sv. tonsättare	210	14	7st	stor anslutning	låg ink.
Fören. Sv. Kompositörer av Populärmusik	569	20	14,5	ca 2 500	
Sv. Musikerförbundet	7 069		25		
Sv. Tonkonstn.förb.	140	10	50	stor anslutn	10% försörjer sig på endast konstn ink
Sv. Yrkesmusikerförb.	2 158	1,7	36	2 200	
Sv. Teaterför.	3 751	2	52	stor anslutn	
Sv. Regissörsfören.	180		30	200	
Ober. Filmares Förb. Sveriges Författarförbund	250		30		varierar

Några kommentarer till tabelluppgifterna: Flera organisationer har uppgivit att de flesta yrkesverksamma konstnärer inom deras konstnärsområde är anslutna till organisationen. För denna uppgift har vi valt att skriva in ”stor anslutning”. När det gäller uppgiften om det totala antalet fotografer innehåller denna även anställda institutionsfotografer, pressfotografer och de som har fotoateljé med fotouppdrag. Det totala antalet konstnärliga fotografer är således betydligt lägre. Inom Fotografernas förbund tillhör ca 780 den allmänna sektionen, ca 550 tillhör fotoförfattar/illustratörsektionen och ca 470 reklamsektionen.

Inom Teaterförbundet finns en rad olika yrkeskategorier. De största grupperna är skådespelare (1 936 personer), dansare (550 personer), regissörer (316 personer) och scenografer (214 personer).

2.3 Konstnärernas ekonomiska förhållanden

När det gäller uppgifter om de konstnärliga yrkesutövarnas inkomstförhållanden är denna som tidigare nämnts mycket bristfällig. Utredningen valde därför att ge SCB i uppdrag att genomföra en undersökning av konstnärernas ekonomiska förhållanden. Undersökningen redovisas i en särskild bilaga till betänkandet. Vi redogör här för några av de resultat som framkommit.

Den genomsnittliga bruttoinkomsten, summan av förvärvs- och kapitalinkomster, för samtliga konstnärsgrupper var 142 000 kronor. Motsvarande siffra för Sveriges befolkning är 172 000 kronor. Konstnärernas inkomstnivå var således ca 17 procent lägre än för hela befolkningen i åldern 20–64 år. I SCB:s undersökning av konstnärerna var 53 procent män och 47 procent kvinnor. Kvinnornas andel var högst i grupperna formkonstnärer, dansare och sångare. Kvinnornas inkomster var i genomsnitt 85 procent av männens. För hela befolkningen är motsvarande tal 73 procent. Inkomstskillnaden mellan män och kvinnor är således något mindre än i samhället i stort. Beträffande kvinnor verksamma som tonsättare räckte dock inte antalet observationer för kvinnor för att kunna redovisa den genomsnittliga inkomsten för dem.

Medianinkomsten, brutto för samtliga konstnärsgrupper är 134 000 kronor, att jämföra med genomsnittsinkomsten på 142 000 kronor. Medianinkomsten var inom de flesta konstnärsgrupper lägre än genomsnittsinkomsten

Bland de olika konstnärsgrupperna är genomsnittsinkomsten lägst bland bildkonstnärerna. Genomsnittsinkomsten för denna grupp var endast 98 500 kronor. Medianinkomsten för bildkonstnärerna var

ca 92 000 kronor och ca 25 procent hade en bruttoinkomst under 40 000 kronor.

Den näst lägsta genomsnittliga bruttoinkomsten hade formgivare och konsthantverkare med 102 000 kronor. Nästa grupp uppåt i inkomstnivån var fotograferna med en genomsnittlig inkomst på 129 000 kronor. Övriga konstnärsgrepp ligger sedan mellan ca 140 000 och 200 000 kronor. De högsta genomsnittliga bruttoinkomsterna har instrumentalister, sångare och de som arbetar inom teaterområdet.

Den genomsnittliga taxerade förvärvsinkomsten var för samtliga konstnärsgrepp 125 000 kronor. Den taxerade inkomsten är summan av inkomst av tjänst och näringsverksamhet minskat med allmänna avdrag (pensionssparande, periodiskt understöd, underskott av aktiv näringsverksamhet). För hela befolkningen i åldern 20–64 år var den genomsnittliga taxerade inkomsten 166 000 kronor. Även här låg bildkonstnärerna lägst med en genomsnittlig taxerad inkomst om 85 000 kronor.

När det gäller inkomst av konstnärligt arbete framgår att denna endast utgör omkring en femtedel av den totala inkomsten för de konstnärliga yrkesutövarna.

Av de egenföretagande konstnärerna har bildkonstnärerna den lägsta genomsnittliga inkomsten av konstnärligt arbete med drygt 11 000 kronor. Därefter kommer konsthantverkare, formgivare samt kompositörer med inkomster mellan 18 000–24 000 kronor. De högsta inkomsterna av konstnärligt arbete har tecknare och illustratörer med 56 000 kronor i genomsnitt. Därefter kommer dramatiker, författare och översättare med 53 000 kronor.

Sammanfattningsvis framgår av undersökningen att de konstnärliga yrkesutövarna har lägre inkomster än genomsnittet för Sveriges befolkning. Vidare har det framkommit att konstnärernas inkomster från deras konstnärliga verksamhet endast utgör omkring en femtedel av deras totala inkomster. Detta innebär dessvärre att det stora flertalet är tvungna att ha ett annat arbete vid sidan om sitt konstnärsskap för att kunna försörja sig.

3 Nuvarande stöd till konstnärer

Sammanfattning

I Sverige likaväl som i andra länder har det stora flertalet konstnärer svårt att klara sin försörjning enbart på rent marknadsmässiga villkor. Vid sidan om normala arbets- och försäljningsintäkter har därför de flesta etablerade konstnärer till och från inkomster från olika statliga eller kommunala stödordningar. Dessa stöd, som har växt fram för att främja trygghet och kreativitet, är en viktig del i kulturpolitiken.

Sammanfattningsvis kan konstateras att det utgår ett stort antal ersättningar och bidrag till konstnärer. För år 1997 avsatte staten sammanlagt drygt 237 miljoner kronor för ändamålet. De största utgiftsposterna är för bibliotek ersättning (drygt 100 miljoner kronor), visningsersättning (49 miljoner kronor), inkomstgarantier (ca 17 miljoner kronor) och långtidsstipendier (12,6 miljoner kronor). Under budgetåret 1995/96 fördelades medlen bland i runda tal 7 500 konstnärer. Närmare 6 000 av dessa var konstnärer inom litteraturområdet (häri ingår de omkring 4 800 upphovsmän som erhöll det individuellt beräknade författar- och översättarpenningen, inkl. avlidna upphovsmän).

3.1 Inledning

En konstnärs ekonomi uppvisar vissa särdrag. Arten av hans arbete och dess koppling till upphovsrättslig reglering och kulturpolitiska målsättningar ger en mer mångfacetterad intäktsbild än hos genomsnittliga inkomsttagare. Vid sidan om normala arbets- och försäljningsintäkter har de flesta etablerade konstnärer till och från inkomster från olika former av stödordningar. I detta avsnitt redovisas därför befintliga ersättningar och bidrag till konstnärerna.

Med ersättning avses sådant statligt stöd som ges till upphovsmän på grund av inskränkningar i upphovsrätten eller därför att upphovsrättslig reglering saknas men det offentliga utnyttjandet är av en sådan

omfattning att det är kulturpolitiskt motiverat att ersättning ges. I konstnärens ekonomi ingår dessa ersättningar som normala intäkter och uppfattas som en rimlig betalning för nyttjande av upphovsmannens verk. I de fall ersättningen utbetalas direkt till individen skattas ersättningen antingen i tjänst eller näringsverksamhet.

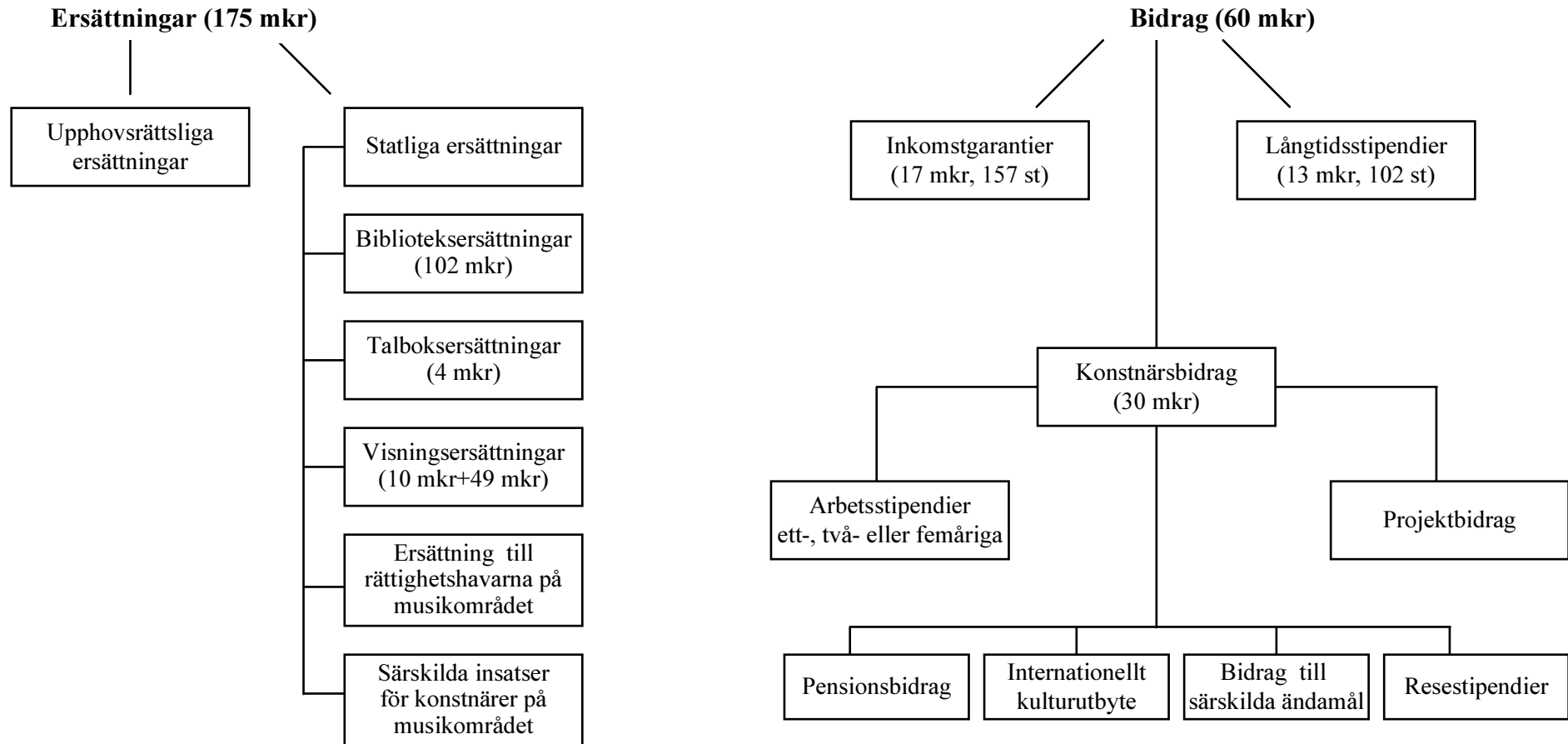
Utöver ersättningarna finns också ett flertal bidragsformer. Dessa motiveras av kulturpolitiska skäl och saknar direkt koppling till olika former av nyttjanden. Sådana bidrag kan betalas till enskilda konstnärer eller grupper av konstnärer i form av bl.a. projektbidrag och arbetsstipendier. Beskattningen av dessa stipendier är huvudsakligen beroende av om de anses som periodiska eller ej. Huvudregeln är att ett- och tvååriga stipendier är skattefria. Även resestipendier är skattefria men dessa minskar rätten till avdrag för resekostnader. Stipendier som erhålls under minst tre år i följd anses periodiska och beskattas därför som periodiskt understöd i tjänst.

I de följande avsnitten ges en översikt av de ersättningar och bidrag som utgör ett väsentligt inslag i konstnärskårens ekonomi. Denna översikt visar också tydligt hur systemen växt fram, ofta genom konstnärorganisationernas egen medverkan, för att främja både trygghet och kreativitet. Målsättningen har varit dels att skapa rättvisa ersättnings-system dels att använda direkta bidragsmedel på ett så effektivt sätt som möjligt. Ofta har man inom bidragsordningarna sökt tillskapa stipendier som täcker olika behov som uppkommer under en konstnärsvärksamhetscykel.

3.2 Nuvarande statliga stödformer

I nedanstående tablå har en sammanställning gjorts över nuvarande statliga ersättningar och bidrag till konstnärer.

Sammanställning över ersättningar och bidrag till konstnärer

3.2.1 Vissa offentlighetsrättsliga ersättningar till upphovsmän för utnyttjande av deras verk

Bibliotekersättning och talboksersättning

Bestämmelser om bibliotekersättning finns i förordning (1962:652) om Sveriges författarfond. Ersättning betalas till upphovsmän för den utlåning av deras verk som sker genom bibliotek. Bibliotekersättningen är offentlighetsrättslig och finansieras genom ett årligt statligt anslag till fonden. Ersättning ges för utlåning genom folkbibliotek och skolbibliotek av litterärt verk i original av upphovsman som skrivit på svenska eller av upphovsman som har sin vanliga vistelseort i Sverige samt för utlåning av verk översatt till svenska. Ersättning ges även för böcker som ingår i folk- och skolbibliotekens referenssamlingar. Genom riksdagsbeslut bestäms årligen hur stort belopp som skall tillföras fonden. Anslaget beräknas med hjälp av ett grundbelopp per hemlån av litterärt verk i original. Grundbeloppet (96 öre för år 1997) fastställs efter förhandlingar mellan regeringen och företrädare för rättighetshavarna, dvs. Sveriges författarförbund, Föreningen Svenska tecknare och Svenska Fotografers Förbund. Anslagets storlek framkommer sedan som en produkt av olika belopp, dvs. olika öretal, baserade på grundbeloppet och omfattningen av den ersättningsgrundande utlåningen resp. beståndet av referensexemplar. Omfattningen bestäms i huvudsak på grundval av SCB:s statistik över utlåning och referensexemplar från folk- och skolbiblioteken.

För år 1997 uppgår bibliotekersättningen till 102 385 000 kronor. I nämnda förordning regleras hur medlen skall fördelas. I första hand skall det ske i form av individuella ersättningar, s.k. *författar- och översättarpennning*, som betalas ut till upphovsmän till litterära verk i original skrivna på svenska eller av upphovsmän som "har sin huvudsakliga vistelseort i Sverige" samt till översättare av litterära verk till svenska. Författarpennning betalas även till målare, tecknare och fotografer samt till kompositörer under förutsättning att deras alster utgör en väsentlig del av det litterära verket.

För att kunna räkna ut den individuella ersättningen till författare och översättare genomför fonden stickprovsundersökningar vid folk- och skolbiblioteken för att få reda på utlåningens fördelning på upphovsmän. Produkten av författar- och översättarpennningens örestal och antalet utlån utgör det belopp som sedan betalas ut. Dock med hänsyn till vissa avtrappningsregler.

Vidare kan fonden besluta om s.k. *garanterad författarpennning*. Denna möjlighet att fördela en kollektiv beräknad ersättning användes år 1996 för att ge 239 upphovsmän garanterad författarpennning om

vardera 113 500 kronor. Sedan författar- och översättarpennningar har betalats, används återstoden av fondens medel till administration, arbets- och resestipendier, pensioner och andra ändamål.

Författare och översättare erhåller över den statliga budgeten en viss ersättning för utnyttjandet av deras verk i form av *talböcker*. För år 1997 har anslagits omkring 4 miljoner kronor för ändamålet. Ersättningen är inte upphovsrättslig, utan offentlighetsrättslig och motiveras av kulturpolitiska skäl. Medlen betalas ut till Sveriges Författarförbund, som fördelar ersättningen enligt regler som förbundet fastställer.

Särskilda insatser för biblioteksutlåning av musikaliska verk

Även upphovsmännen på musikområdet och fonogramartister har fått en viss kollektiv kompensation för att deras verk används på biblioteken. Kompensationen för musikalieutnyttjandet på bibliotek är till skillnad mot biblioteksersättningen för boklån inte direkt relaterad till antalet lån. Beloppet har i stället avpassats efter en allmän rimlighetsbedömning. Från och med budgetåret 1988/89 erhöll Konstnärsnämnden särskilda medel för att i form av bidrag och stipendier kompensera tonsättare och fonogramartister för att deras verk används på bibliotek.

Konstnärersättningsutredningen har i höst lämnat slutbetänkandet Fonogramersättning (SOU 1997:140). I betänkandet föreslås att det införs en rätt till ersättning – fonogramersättning – för utlåningen av musikfonogram, dvs. ljudupptagningar som innehåller musik, från folk- och skolbibliotek. Fördelningen av ersättningar skall ske enligt upphovsrättsliga principer, dvs. ersättningen till en viss upphovsman skall göras beroende av omfattningen av utlåningen av hans eller hennes verk. Upphovsrättsorganisationerna STIM och SAMI föreslås inom respektive område svara för fördelningen av ersättningar.

Visningsersättning

Staten anvisar årligen medel som visningsersättning åt bild- och formkonstnärer för att deras verk i offentliga institutioners ägo visas för allmänheten eller används på annat allmännyttigt sätt (SFS 1982:600). För år 1997 uppgick ersättningen till drygt 49 miljoner kronor. Ersättningen fördelas av styrelsen för Sveriges bildkonstnärsfond till bild- och formkonstnärer som har sin huvudsakliga verksamhet i Sverige eller som är stadigvarande bosatt i landet. Fördelningen sker i form av bl.a. projektbidrag och arbetsstipendier. Inom fonden har man valt att koncentrera insatserna innebärande att man fördelar färre arbetsstipen-

dier fast med ett större belopp per stipendium (de ettåriga stipendierna utgår med 75 000 kronor och de tvååriga med 100 000 kronor/år) Ersättningen kan fås efter ansökan men kan även erhållas utan ansökan.

En annan form av visningsersättning är den s.k. *individuella visningsersättningen* (SFS 1996:1605) som fördelas av upphovsrättsorganisationen BUS (Bildkonst Upphovsrätt i Sverige). Ersättningen, som för år 1997 uppgick till 10 miljoner kronor, syftar till att ge yrkesverkssamma konstnärer ekonomisk och yrkesmässig trygghet. Till skillnad från den ersättning som fördelas av styrelsen för Sveriges bildkonstnärnsfond är den individuella visningsersättningen beroende av de enskilda verkens utnyttjande.

Ersättning till rättighetshavare på musikområdet för privatkopiering av fonogram

I syfte att i viss mån kompensera upphovsmän för privatkopiering av fonogram avsätter regeringen årligen medel som fördelas av Svenska tonsättares internationella musikbyrå (STIM), Svenska gruppen av the International Federations of the Phonographic Industry (IFPI) och Svenska artisters och musikers intresseorganisation (SAMI). För år 1997 uppgick den totala summan av statsanslaget till 3 375 000 kronor.

3.2.2 Bidrag

Inkomstgarantier

Bidragsformen inkomstgaranti infördes år 1976 och ersatte då det äldre systemet med s.k. konstnärbelöningar. I enlighet med förordningen (1976:504) om inkomstgarantier för konstnärer kan inkomstgaranti beviljas konstnärer som står för konstnärlig verksamhet av hög kvalitet och stor betydelse för svenskt kulturliv. Regeringen fattar årligen beslut om innehavare av inkomstgarantier efter gemensamt förslag från Konstnärsnämnden och styrelsen för Sveriges författarfond eller efter yttrande av dessa organ. Då systemet med inkomstgarantierna är inkomstrelaterad innebär det att en innehavare kan, beroende på hur stora konstnärrens egna inkomster är, få som högst fem gånger det basbelopp som gällde vid utgången av kalenderåret. Det maximala beloppet minskas med innehavarens årsinkomst upp till ett basbelopp och med 75 procent av årsinkomsten för övrigt. Bidraget garanterar konstnären en lägsta inkomstnivå vilket ger konstnären möjligheter att fullt ut ägna sig åt konstnärligt skapande av hög kvalitet och betydelse. Inkomst-

garantin kan vara på livstid. Antalet s.k. garantirum har av regeringen fastställts till 157.

Bidrag till konstnärer

Enligt förordning (1976:528) om bidrag till konstnärer kan bidrag av statsmedel utges till dramatiker, författare, översättare eller kulturjournalister, om de skriver på svenska eller är stadigvarande bosatta i Sverige, samt till annan konstnär om han har sin huvudsakliga konstnärliga verksamhet i Sverige eller är bosatt i landet. Bidrag kan ges i form av konstnärsbidrag, projektbidrag eller långtidsstipendier. Frågor om fördelning av dessa bidrag prövas av styrelsen för Sveriges författarfond i vad avser dramatiker, författare, översättare och kulturjournalister och av Konstnärsnämnden i vad avser andra konstnärer.

Långtidsstipendier

De tioåriga långtidsstipendierna kan ses som ett komplement till inkomstgarantierna. Enligt nämnda förordning (1976:528) kan långtidsstipendium utgå för att ge en aktiv konstnär, som under längre tid dokumenterat konstnärlig verksamhet av god kvalitet, arbetsmässig trygghet för att utveckla denna verksamhet. Långtidsstipendierna erhålls, till skillnad från inkomstgarantierna, som ett årligt fast, skattepliktigt belopp. Det motsvarar tre basbelopp (f.n. ca 110 000 kronor/år) enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. Antalet långtidsstipendier har av regeringen fastställts till 102 för år 1997. Det ankommer på styrelsen för Sveriges författarfond och Konstnärsnämnden att komma överens om fördelningen av långtidsstipendierna.

Konstnärsbidrag

Konstnärsbidrag är en samlingsbeteckning för olika typer av tidsbegränsade stipendier och bidrag. Till konstnärsbidragen räknas arbetsstipendier, pensionsbidrag, tillfälliga stipendier samt olika typer av internationellt riktade bidrag. De bidragsformer som framför allt prioriterats är arbetsstipendierna och de internationellt riktade bidragen.

Syftet med *arbetsstipendierna* är främst att ge en aktiv konstnär en sådan ekonomisk trygghet att han eller hon under viss tid kan koncentrera sig på konstnärligt arbete. Ett arbetsstipendium kan också användas för investeringar i lokaler och utrustning. Vidare sker fördelning i form av *projektbidrag* som ges till mer omfattande konstnärligt expe-

riment- och utvecklingsarbete. Det måste röra sig om ett målinriktat och kostnadskrävande konstnärligt arbete som kan antas få betydelse för utvecklingen inom konstområdet. Bidrag kan också ges till projekt som syftar till att vidga användningen av konstnärlig verksamhet till nya samhällsområden.

De *internationellt riktade bidragen* går till arbets- och studievistelser i utlandet eller för att anordna utställningar i utlandet. Bidrag ges också till svenska och utländska konstnärer för vistelser vid ateljéer inom ramen för IASPIS (International Artists' Studio Program in Sweden). Fördelning sker även i form av pensionsbidrag som utbetalas för att viss mån underlätta för äldre konstnärer.

Avslutningsvis är det viktigt att påpeka att i vilken form konstnärsbidragen fördelas avgörs i stor utsträckning av de bidragsgivande organen inom Konstnärsnämnden. Vissa bidragsformer lämpar sig bättre för en viss konstnärsgrupp medan andra grupper gagnas bättre av andra typer av bidrag. Redogörelsen ovan ger i stora drag en bild av de bidragsformer som de bidragsgivande organen har att utgå från.

3.3 Konstnärsnämnden

Konstnärsnämnden har till uppgift att främja bild-, form-, ton-, scen- och filmkonstnärers möjlighet att ägna sig åt kvalificerat konstnärligt arbete samt främja internationellt konstnärsutbyte genom att bl.a. erbjuda gästateljéer. Vidare skall nämnden bidra till ökade kunskaper om konstnärernas ekonomiska och sociala förhållanden.

Verksamheten leds av en styrelse som utses av regeringen där ordförande är tillika myndighetschef. Styrelsen behandlar i första hand frågor av mer principiell natur (SFS 1988:831). För fördelning av bidrag och stipendier finns fyra organ inom nämnden – styrelsen för Sveriges bildkonstnärsfond, arbetsgruppen för upphovsmän på musikområdet, arbetsgruppen för musiker och sångare samt arbetsgruppen för scen- och filmkonstnärer.

Från och med år 1998 kommer vissa ändringar vad gäller Konstnärsnämndens styrelse att gälla. Konstnärliga och litterära yrkesutövarers samarbetsnämnd (KLYS) får förslagsrätt vad avser fem ledamöter i nämndens styrelse. När det gäller styrelsen för Sveriges bildkonstnärsfond får vissa konstnärsorganisationer förslagsrätt vad avser sammanlagt sju ledamöter. Konstnärsnämndens styrelse får för övrigt besluta om sin interna organisation. Nämndens kansli har för närvarande åtta anställda.

3.4 Sveriges författarfond

Sveriges författarfond är en statlig institution med uppgift att bl.a. fördela den s.k. biblioteksersättningen. Kammarkollegiet förvaltar fondens medel. Verksamheten leds av en styrelse som består av ordförande och 13 ledamöter. Ordförande och tre av ledamöterna utses av regeringen. Av de övriga tio ledamöterna utses åtta av Sveriges författarförbund, en av Föreningen Svenska tecknare och en av Svenska Fotografers Förbund. Fondens administration sköts av ett kansli med sju anställda.

4 Analys av regelverken för skatter, arbetsmarknadsstöd och andra sociala trygghetssystem

4.1 Skatter

Sammanfattning

Enligt direktiven är det viktigt att utredningen belyser hur konstnärerna påverkas av olika regelverk utanför kulturområdet, bl.a. anges skatter och avgifter.

I vår undersökning av stödsystem i andra länder finner man en rad exempel på användandet av skattesubventioner som ett sätt att förbättra konstnärernas ekonomi. Även inom det svenska systemet återfinns exempel på detta. Skatte- och avgiftsregler kan användas på två sätt:

att förbättra efterfrågan t.ex. genom låg moms på varor och tjänster inom kulturområdet

att utforma fördelaktiga skatteregler alternativt skattesubventioner som direkt sänker uttaget av skatter och avgifter hos konstnärerna.

Enligt vår bedömning är det mycket som talar för att skatte- och avgiftsreglerna är ett verkningsfullt instrument för kulturpolitiken.

4.1.1 Skatterna som ett kulturpolitiskt instrument för ökad efterfrågan

Utredningen har undersökt vilka stödsystem som finns i andra länder. De flesta länder har endast individuella stöd till konstnärliga egenföretagare t.ex. stipendier, och inte stöd av generell natur. Däremot är det vanligt att stödja efterfrågan på kultur genom olika former av skattesubventioner dvs., skattesystemet används som ett kulturpolitiskt instrument. Detta kan gälla både direkt (t.ex. företagsbeskattning) och indirekt (t.ex. mervärdesskatt) beskattning.

Sverige har ett förhållandevis begränsat inslag av skatteregler som syftar till att stödja kulturutbudet. På mervärdesskatteområdet finns det emellertid exempel på kulturpolitiskt motiverade skatteregler. Mervärdesskatt och kultur har dock aldrig varit föremål för någon samordnad utredning. Dagens situation är istället resultatet av att underlaget för mervärdesskatten, med hänsyn till bl.a. EU-direktiv, breddats alltmer och att man i samband med dessa förändringar tagit vissa kulturpolitiska hänsyn. Det senaste exemplet är införandet av mervärdesskatt på upphovsrätt (se prop. 1996/97:10) där man valde att av kulturpolitiska skäl införa en låg skattesats.

En översikt över idag gällande skattesatser (inklusive sk undantag) visar att Sverige är långt ifrån en sk enhetlig kulturmoms. Studerar man därefter de europeiska förhållandena finner man att Sverige på flera områden uppvisar höga skattesatser, t.ex. på bokområdet.

Momssatser inom EU på kultur- och mediaområdet (1/4 1997)

Källa: EU-kommissionen

	Böcker	Dagstidningar	Tidskrifter	Upphovsrätt	Konstverk ¹⁾
Belgien	6	0	0	6	6
Danmark	25	0	25	-	25
Tyskland	7	7	7	7	7
Grekland	4	4	4	8	8
Spanien	4	4	4	7	16
Frankrike	5,5	2,1	2,1	5,5	5,5
Irland	0	12,5	2,1	21	12,5
Italien	4	4	4	10	19
Luxemburg	3	3	3	3	6
Nederländerna	6	6	6	17,5	6
Österrike	10	10	10	20	10
Portugal	5	5	5	17	17
Finland	12	0	0	-	22
Sverige	25	6	25	6	25
Storbritannien	0	0	0	17,5	0

1) Momssatsen för Sverige (25 procent) avser inte när konstnären själv säljer (12 procent).

Ett annat område som används kulturpolitiskt i flera länder är särskilda regler som möjliggör för näringsidkare att göra avdrag för anskaffning av konst. I Sverige bedöms sådana avdrag enligt de generella reglerna för värdeminskingsavdrag för inventariekostnader (p. 12–14 anvisningarna till 23 § KL). Detta medför att avdragsrätten är mycket begränsad då konst enligt praxis inte minskar i värde. Ytterligare ett område som används kulturpolitiskt i flera länder är att ha en särskild avdragsmöjlighet för näringsidkare som stödjer kulturlivet. Syftet är naturligtvis att stimulera företagen att skänka medel till kulturinstitutioner m.m.

I Sverige råder ett principiellt avdragsförbud för gåvor. En näringsidkares stöd till exempelvis en kulturinstitution måste därför bedömas enligt de generella reglerna för driftkostnader i näringsverksamheten. Det blir då fråga om att avgöra om kostnaderna för ”reklam och sponsoring” är företagsekonomiskt motiverade eller inte. Det är ofta svårt att vissa den kommersiella nyttan av en sponsorinsats i kulturlivet. Det har bl.a. att göra med de begränsade möjligheterna för en sponsor att exponera sitt namn eller varumärke i kultursammanhang.

Det finns, som framgått, möjligheter att genom ändrade skatteregler öka kulturstödet och stimulera efterfrågan på kulturutbudet. Från kulturarbetarnas egna organisationer har man länge krävt en enhetlig kultur moms samt utökad rätt till avdrag för konstinköp. Det kan därför övervägas att utreda hur skattesystemet kan användas för att främja kulturområdet, bl.a. att med stöd av exempel från andra länder se på möjligheterna till ändrade momsregler och bedöma hur skattesystemet kan bidra till att skapa högre efterfrågan på kultur.

4.1.2 Konstnärernas skatte- och avgiftssituation

Skattelagstiftningen och de med skatte- och uppbördssystemet integrerade egenavgifterna har under lång tid kritiserats av de konstnärliga yrkesutövarna. Kritiken tar sikte på två förhållanden. Det första är att konstnärer i regel inte är anställda utan bedriver sin verksamhet som fria yrkesutövare. I Sverige räknas yrkesutövare som inte är anställda i allmänhet som näringsidkare. Härigenom inordnas konstnärer och författare i samma skatte- och avgiftsregler som gäller för näringsidkare i allmänhet. Kritiken går ut på att konstnärer och författare har helt andra syften med sitt arbete än näringsidkare. Konstnärlig verksamhet bedrivs primärt inte med vinstsyfte, utan drivkraften är av annat slag. Det ligger inte heller i den konstnärliga eller litterära verksamhetens natur att utvidga "företaget" genom att anställa personal o.d. Genom att inordnas under de generella reglerna

ställs krav på bokföring och kunskap om ett omfattande och svår-tillämpligt skattesystem.

Den andra punkten som kritiken riktar in sig på gäller nivån på skatter och avgifter. Även mycket låga inkomster beskattas med kommunal inkomstskatt. Dessutom skall egenavgifter och allmänna egenavgifter betalas. Eftersom konstnärer som regel har mycket låga inkomster medför den höga beskattningen att flertalet av dem inte kan försörja sig på inkomsten från den konstnärliga verksamheten utan även måste erhålla inkomst från annat arbete.

Den kan visserligen hävdas att den höga beskattningen av låginkomsttagare är ett generellt problem som drabbar både löntagare och näringsidkare oavsett yrke och därför primärt inte är ett problem för konstnärer. Anmärkningen är delvis riktig, men det finns några förhållanden som gör att konstnärer skiljer sig från andra grupper. De konstnärliga näringsidkarna har små möjligheter jämfört med andra företagare att öka inkomsterna genom rationaliseringar och produktivitetsoökningar. Verksamheten har normalt sina givna ramar, dvs. den kan inte expandera mer än i relativt måttlig omfattning. Det är inte heller arbete som saknas utan inkomster. Andra näringsidkare och löntagare kan öka sin arbetsinsats i syfte att höja inkomstnivån. Den möjligheten står sällan konstnärer till buds, om det inte gäller arbete av annat slag än det konstnärliga. Det enda alternativet kan därför vara att tillfälligt eller varaktigt ta andra arbeten (s.k. "brödjobb"), en situation som torde vara mindre vanlig bland andra yrkesgrupper som, liksom konstnärerna, också utför ett självständigt och kvalificerat arbete, inte sällan med långvarig högskoleutbildning bakom sig.

Sammanfattningsvis skiljer sig konstnärers förutsättningar att leva på sina yrken väsentligt jämfört med andra grupper. Diskussionen om anpassning av skattereglerna till konstnärernas speciella villkor har medfört att lagstifningen redan i dag innehåller några specialstadganden.

De anpassningar som inkomstbeskattningen gjort för konstnärer är av relativt begränsade, men bestämmelserna kan ha stor betydelse i enskilda fall. Upphovsmannakontot enligt lagen (1979:611) om upphovsmannakonto möjliggör för upphovsmän med ojämn inkomst att via insättning på ett särskilt bankkonto fördela inkomsterna under en femårsperiod. Upphovsmannakontot ger större möjlighet till inkomstutjämning än t.ex. periodiseringsfond och fyller en viktig funktion för kulturarbetare som har kraftigt varierande inkomster.

I 46 § 1 mom. KL regleras möjligheten att göra avdrag för underskott i en näringsverksamhet som avser "litterär, konstnärlig eller därmed jämförlig verksamhet". Regeln har stor betydelse eftersom de konstnärliga inkomsterna beskattas i olika inkomstslag. Fem- och tio-

åriga stipendier beskattas t.ex. i inkomstslaget tjänst, medan kostnadsavdragen tas upp i inkomstslaget näringsverksamhet. Regeln ger möjlighet att lösa problem förknippade med gränsdragningen mellan tjänst och näringsverksamhet.

Beträffande resekostnader gäller samma principer för avdragsrätt som för andra näringsidkare. Avdrag medges för resor som är att hänföra till driftkostnader i näringsverksamheten. Betydelsen av avdragsrätt för resor i den konstnärliga verksamheten har framhållits genom att i p. 28 av anvisningarna till 23 § KL särskilt ange att avdrag medges i den mån resorna inte utgör personliga levnadskostnader. I Skatte-lagskommitténs betänkande (SOU 1997:2) föreslås emellertid att denna förtydligande regel tas bort.

Utöver befintliga regler har man från kulturarbetarna ofta aktualiserat behovet av nya anpassningar. T ex är frågan om arbetslokal i bostaden alltmer svårhanterad. Enligt praxis krävs normalt att ett arbetsrum skall ha egen ingång och vara helt avskilt från övriga bostaden – för att avdrag skall medges. Undantag gäller ateljéer där hälsovådliga ämnen förvaras. Om man nekas avdrag återstår möjligheten till sk schablonavdraget på 4 000 kr (lägenhet) och 2 000 (villa). I verkligheten är det ofta så att kulturarbetarens enda möjlighet att ha egen arbetslokal är att inrätta den i hemmet. Man kan bära kostnaden för en större lägenhet – men man har absolut inte ekonomiskt utrymme för att hyra en lokal utanför hemmet. Schablonavdrag innebär att man får avdrag för en liten del av sin verkliga kostnad. Inga andra yrkesgrupper kan ha ett så väldokumenterat behov av arbetslokal i hemmet. Att avdragsrätten skall vara beroende av om man går ut i trapphallen för att nå arbetsrummet – förefaller illa anpassat till verkligheten. Här kan man förutse att de nya trenderna avseende distansarbete kanske tvingar lagstiftaren att ta hänsyn till merkostnader för arbetslokaler i hemmet.

Den 1 januari 1997 infördes mervärdesskatt på upphovsrätt vilket medförde att de flesta kulturarbetare nu är redovisningsskyldiga för moms. Som lagstiftningen nu är utformad uppkommer många tillämpningsproblem. Konstruktionen med fribelopp (ej moms vid omsättning under 300 000 kronor) som användes när bildkonstnärernas egen försäljning av verk blev momsbelagd – gäller inte upphovsrättsområdet. Detta innebär att även mycket små verksamheter nu måste lära sig att hantera moms. Det vinster man gör på att lyfta moms på sina kostnader konsumeras snabbt av ökade administrativa kostnader (t.ex. bokföringshjälp).

Om man ser konkret på t ex en författares momsplikt idag – kan man genast definiera en rad problem:

- momsens kräver detaljerad bokföring och ofta redovisningshjälp.
- moms kan utgå med olika skattesats beroende på vad som utförs – upphovsrätt har 6 procent, ett författarbesök i skolan är skattebefriat, ett föredrag på bibliotek är belagt med 25 % moms medan uppläsning ur eget verk är skattebefriat. Ofta är det omöjligt att dra klara gränser vid tillämpningen.

- s.k. blandad verksamhet (att man har både momsfria och momsbelagda inkomster) uppkommer regelmässigt. Detta kompliceras bokföring och deklaration ytterligare.

- reglerna om momshantering vid intäkter från utlandet samt kostnader i utlandet – är så komplicerade att dessa inte kan tillämpas riktigt av den enskilde. Om en författare inhandlar litteratur utomlands skall han söka återbetalning av skatten utomlands samtidigt som han (omräknat i svensk valuta) skall betala förvärvsmoms i Sverige.

- gränsdragningproblematiken mellan tjänst och näring blir här åter aktuell. Om man underlåter att ta ut moms – trots att intäkten ska beskattas i näring – kan kulturarbetaren själv bli ansvarig för momsen

- många uppdragsgivare vill kringgå momsen genom att anställa olika kulturarbetare (t.ex. under en dag). Detta får negativa effekter på konstnärens möjlighet att behålla upphovsrätten och kan leda till underskott i bedriven näringsverksamhet.

Konstnärernas kritik har bl.a. gällt att socialavgifter skall betalas även på obetydliga inkomster. Enskilda näringsidkare betalar socialavgifter i form av egenavgifter. En förebild för en lindring av egenavgifterna är de regler som finns för nedsättning av socialavgifter i vissa glesbygdsområden som regionalpolitiskt stöd genom lagen (1990:912) om nedsättning av socialavgifter. Att slopade socialavgifter kan användas för att stimulera vissa arbeten har Tjänstebeskattningsutredningen visat (SOU 1997:17), och nyligen föreslagit detta för s.k. hushållsnära tjänster. Som framgått av avsnitt 7 är socialavgifterna nedsatta för konstnärer i Tyskland och Österrike.

I tidigare sammanhang har konstnärorganisationerna föreslagit att ett särskilt inkomstslag skall införas för kulturarbetare. Bakgrunden har bl.a. varit ett önskemål att likställa anställda kulturarbetare, som beskattas i inkomstslaget tjänst och för vilka arbetsgivaren betalar arbetsgivaravgifter, och näringsidkare, som beskattas i inkomstslaget näringsverksamhet och som själva svarar för socialavgifterna (egenavgifter). En annan variant är att låta enbart egenföretagarna redovisa sina inkomster i ett särskilt inkomstslag.

Ytterligare ett alternativ kan vara att erbjuda en frivillig företagsform som är anpassad till konstnärliga och litterära egenföretagare.

Singelföretag – en ny form för förvärvsarbete

Ett skissartat förslag om s.k. självanställning eller singelföretag har tagits fram av ek. dr. Bo Persson på uppdrag av Storstadskommittén (jfr. SOU 1996:151, s. 167 f och SOU 1997:111, s. 398 f). Bakgrunden är att ett hinder för de anställningslösa förvärvsarbete är att existerande företagsformer blivit för krångliga. Härigenom hämmar de nyföretagandet och förorsakar kostnader för samhället.

Singelföretag är avsedd att vara en ny förenklad form för förvärvsarbete. Verksamheten skall bedrivas av en person som inte kan förena singelföretagandet med annat förvärvsarbete.

Kostnadsavdragen i verksamheten är schabloniserade. Skatter och avgifter är också schabloniserade. Singelföretagandet kan stimuleras genom att bestämma en låg skattesats. Skatten är tänkt att ersätta avgifter och skatter i verksamheten, dvs. även socialavgifter och mervärdesskatt. Ett exempel illustrerar:

Intäkterna beräknas till 150 000 kronor. Från dessa görs ett schablonmässigt kostnadsavdrag med 30 procent (45 000 kronor) och skatteunderlaget blir således 105 000 kronor. Skattesatsen är 15 procent (15 750 kronor) och den skattskyldige har kvar 134 250 kronor brutto, dvs. bortsett från de faktiska kostnaderna.

Tjänstegruppplivförsäkring, trygghetsförsäkring vid arbetsskada och ansvarsförsäkring skall utformas som kollektiva försäkringar och görs obligatoriska. Sjukförmåner och andra socialförsäkringsförmåner skulle utgå under samma villkor som för egenföretagare, men med en grundtrygghetsprincip i stället för inkomstbortfallsprincip.

Man etablerar sig som singelföretagare genom att öppna ett singelföretagskonto hos ett kontoförande organ. Ett singelföretagsbevis utfärdas. Samtliga intäkter som singelföretagaren har av förvärvsarbete betalas in till det kontoförande organet och krediteras kontot. Detta organ beräknar och betalar en definitiv skatt. Det kontoförande organet svarar för all information rörande singelföretaget till myndigheter och andra. Den löpande administrationen avlastas singelföretagaren och sköts av det kontoförande organet. Det gäller redovisning, krav på revisor, deklaration, uppgiftslämnande m.m. Samtliga singelföretagarkonton uppdateras dagligen centralt. Det kontoförande organet är vidare tänkt att kunna utföra fakturerings- och factoringtjänster. Genom att det kontoförande organet har tillgång till all information kan förvärvsintensiteten bland singelföretagarna löpande följas.

Den redovisade modellen för singelföretagande kan vara av intresse för konstnärligt verksamma egenföretagare i två hänseenden. Det första fördelen är att systemet är enkelt eftersom det inte krävs någon bokföring. Samtliga intäkter skall redovisas på ett bankkonto, kostnadsav-

dragen är schabloniserade och det kontoförande organet gör ett schablonmässigt skatteavdrag och levererar in skatten till staten. För konstnärer, där drivkraften inte är att vara företagare utan att få ägna sig åt konstnärligt skapande, innebär modellen stora förenklingar. Den andra fördelen är att beskattningen kan bestämmas till en sådan nivå att konstnärlig verksamhet stimuleras. Den senare effekten kan givetvis uppnås inom ramen för det konventionella skattesystemet och förutsätter inte någon eget system, som singelföretagande är exempel på.

Det är naturligtvis många frågor och problem som uppkommer när ett nytt och radikalt system diskuteras. När det gäller konstnärligt verkssamma egenföretagare uppkommer särskilt en fråga och det gäller de schabloniserade kostnadsavdragen. Kostnadsnivån skiljer sig åt mellan olika typer av konstnärer samt mellan konstnärer inom samma fack beroende på inriktning. Vissa konstnärer har höga fasta kostnader för lokal- och ateljéhyra (skulptörer, bildkonstnärer) medan andra kräver mindre utrymme (dramatiker, författare). Vissa konstnärer har dyrbar utrustning (fotografer och musiker) medan andra kräver mindre dyrbar utrustning (författare, bildkonstnärer). Vissa konstnärer har höga kostnader för material (bildkonstnärer, fotografer) medan andra har låga (musiker, författare). Inom samma yrkesområde kan vissa vara beroende av resor medan andra har valt att arbeta på hemmaplan. Det är heller inte ovanligt att konstnärer samtidigt är verksamma inom flera områden och inte enkelt kan kategoriseras till enbart en grupp.

Även om det kan vara svårt att anpassa kostnadsavdragen för konstnärer bör påpekas att singelföretagande är ämnad som en frivillig företagsform. För den som anser att det befintliga systemet passar bäst skulle kunna kvarstå som enskild näringsidkare.

4.2 Regler inom de sociala trygghets-systemen

Sammanfattning

Enligt direktiven är det viktigt att utredningen belyser hur konstnärerna påverkas av olika regelverk utanför kulturområdet, bl.a. anges social- och arbetsmarknadspolitiken.

De omfattande kontakter som utredningen haft med konstnärorganisationerna bekräftar att det socialpolitiska området är av stor betydelse för de enskilda konstnärerna. Bilden är entydig från organisationernas sida, nämligen att socialförsäkringarna och angränsande system fungerar mindre väl eftersom de inte är anpassade till de förhållanden under vilka konstnärerna lever och verkar under. I det följande görs därför en kort redovisning av reglerna inom de sociala trygghetssystemen och hur dessa fungerar för de konstnärliga yrkesutövarna.

Vi inleder med de ersättningar som är inkomstrelaterade och som utgår från inbetalda socialavgifter (sjukförsäkring och pension). Därefter redogörs för de bidrag som är behovs- och inkomstprövade (arbetslöshetsförsäkring, bostadsbidrag och socialbidrag). Beskrivningen utgår från reglernas lydelse den 1 januari 1998 och i något fall har beaktats regeringsförslag som ännu inte beslutats (november 1997).

Utredningens förslag

En särskild utredning tillsätts i syfte att ta fram förslag som förbättrar de egenföretagande konstnärernas ställning på socialförsäkringsområdet och närliggande områden. Ett sådant arbete bör inledas med en redovisning över hur de sociala trygghetssystemen fungerar i förhållande till de konstnärliga yrkesutövarna. Vidare skulle förslag lämnas på hur regelverken skall anpassas så att dessa fungerar även för konstnärerna och deras särskilda arbets- och inkomstförhållanden.

Sjukpenning

Enligt 3 kap. 1 § lagen (1962:381) om allmän försäkring, AFL, har den som är inskriven hos allmän försäkringskassa rätt till sjukpenning om hans sjukpenninggrundande inkomst uppgår till minst 24 procent av basbeloppet.

För arbetstagare svarar arbetsgivaren för sjuklön under de första fjorton dagarna (lagen [1991:1047] om sjuklön) och först därefter träder sjukförsäkringen in. Ett förslag om ändring avseende de första dagarnas antal behandlas för närvarande i riksdagen. De som inte har någon arbetsgivare och följaktligen inte omfattas av reglerna om sjuklön, bl.a. egenföretagande konstnärer, har rätt till sjukpenning från försäkringskassan under motsvarande tid.

Egenföretagarna betalar själva sina sjukförsäkringsavgifter. Dessa ingår som en delpost i egenavgifterna och beräknas på den inkomst man haft i näringsverksamheten. Avgiftens storlek regleras efter vilket antal karensdagar man väljer att ha. Man kan välja mellan 0, 3 och 30 karensdagar, varvid avgifterna sjunker med antalet stigande dagar.

Av avgörande betydelse för sjukpenningens storlek är den sjukpenninggrundande inkomsten (3 kap. 2 § AFL). Den motsvarar den årliga inkomst som en person kan antas komma att tills vidare få för eget arbete, antingen såsom arbetstagare i allmän eller enskild tjänst (inkomst av anställning) eller på annan grund (inkomst av annat förvärvsarbete). En egenföretagare konstnärs inkomst från näringsverksamheten är i denna tekniska mening, inkomst av eget förvärvsarbete. Vid beräkning av den sjukpenninggrundande inkomsten bortses från inkomster som överstiger sju och en halv gånger basbeloppet.

Beräkningen av den sjukpenninggrundande inkomsten skall, där förhållandena inte är kända för försäkringskassan, grundas på de upplysningar som kassan kan inhämta av den försäkrade eller dennes arbetsgivare eller som kan framgå av den uppskattning, som vid taxering gjorts av den försäkrades inkomst. Inkomst av arbete för egen räkning får inte beräknas högre än som motsvarar skälig avlöning för liknande arbete för annans räkning.

När sjukpenning skall betalas av försäkringskassan till egenföretagande konstnärer använder man sig i praktiken av två beräkningssätt för att bestämma den sjukpenninggrundande inkomsten. Det ena bygger på möjligheten att beräkna den sjukpenninggrundande inkomsten till ett högre belopp än den redovisade eller förväntade inkomsten. Det gäller under en verksamhets uppbyggnadsskede eller om andra skäl föreligger, t.ex. tillfälliga förluster eller höga skulder. Regeln är mest aktuell för nyetablerade egenföretagare, vilket man anses vara under de

tre första verksamhetsåren. Här grundar man ersättningen på en jämförelse med vilken inkomst som utgår för motsvarande yrkesarbete i ett anställningsförhållande. Det andra beräknings sättet, som gäller för icke nyetablerade, grundar sig på taxerade inkomster under de senaste åren, varvid man beräknar en genomsnittlig och för kommande år trolig inkomst. Utgångspunkten är nämligen att försöka uppskatta en inkomst framåt i tiden, men man gör uppskattningen på grundval av tidigare inkomster. Av vikt är om de tidigare inkomsterna t.ex. ökar kontinuerligt år från år eller om de är mycket ojämna under åren.

Det finns numera inte någon skyldighet att anmäla sig hos försäkringskassan och uppge sin inkomst i annat fall än när man begär ersättning. Vid uppkommet sjukdomstillfälle kan försäkringskassan, trots att man inte tidigare anmält någon inkomst, se bakåt i tiden vilka inkomster som förelegat och retroaktivt grunda ersättningen på dessa inkomster. Tidigare utgick inte ersättning på icke anmälda inkomster. Detta är således en förbättring för de som plötsligt blir långtidssjuka, men som inte tidigare använt sig av eller anmält sig till sjukförsäkringssystemet.

Som framgått skall försäkringsskyddet ersätta arbetsinkomster i händelse av sjukdom. För en löntagare möter det sällan några svårigheter att beräkna den sjukpenninggrundande inkomsten. Eftersom sjukpenningen i princip ersätter den lön som löntagaren går miste om till följd av sjukdom fyller sjukpenningen också sitt syfte. För en egenföretagare är situationen mer komplicerad. Det har att göra att den sjukpenninggrundande inkomsten och därmed sjukpenningens storlek grundas på nettoinkomsten, dvs. på det som blir över i verksamheten sedan utgifterna dragits av.

Problemet för egenföretagare är svårigheten att skilja på företagaren och företaget. Detta förhållande är särskilt tydligt för konstnärer vars arbete huvudsakligen består av den egna personliga arbetsinsatsen. Om en egenföretagare blir sjuk drabbas inte enbart egenföretagarens privata ekonomi, som sjukpenningen tar sikte på, utan även företagets. Kan egenföretagaren inte utföra sitt arbete minskar intäkterna i företaget. Om intäkterna i verksamheten uteslutande är beroende av företagarens arbetsinsats, kan intäkterna upphöra helt och hållet vid sjukdom. De fasta kostnaderna är emellertid oförändrade. Även om konstnären är sjuk skall således ateljéhyra, räntekostnader, abonnemang m.m. betalas: kostnader som sjukpenningen således inte täcker. Den ekonomiska effekten av bortfall av den egna arbetsinsatsen vid sjukdom kan därför bli betydligt större än vad som framgår av den skattemässiga nettoinkomstnivån, dvs. den sjukpenninggrundande inkomsten. Således

är det inte enbart konstnären som borde vara sjukförsäkrad utan även den konstnärliga verksamheten.

En lösning på problemet kan vara att införa en tilläggsjukpenning på grundval av ett annat inkomstbegrepp som bättre speglar inkomstförlusten vid sjukdom än den nu gällande inkomsten av näringsverksamhet.

Det är inte någon ny tanke att sjukpenningen borde kompletteras med en tilläggsjukpenning. Problemområdet finns beskrivet i Riksförsäkringsverkets (RFV) rapport Sjukpenningförsäkring för egenföretagare (RFV Anser 1989:5). RFV föreslog att egenföretagare skulle ges möjlighet att teckna en frivillig tilläggsjukförsäkring. Olika tekniska varianter presenterades. Avgifterna till tilläggsförsäkringen skulle beräknas på det tillförsäkrade beloppet. Härigenom skulle en överensstämmelse uppnås mellan förmån och avgift.

En sådan tilläggsförsäkring skulle också påverka ersättningens storlek även för andra sjukförsäkringsförmåner som påminner om sjukpenningen (ersätter inkomstförlust), nämligen föräldraförsäkring, havandeskapspenning och arbetsskadeförsäkring.

De privata försäkringsbolagen erbjuder företagarförsäkringar där försäkringen täcker olika typer av stilleståndskostnader e.dyl. som kan uppstå till följd av bl.a. sjukdom. Denna möjlighet står sällan konstnärerna till buds eftersom de inte har råd att betala en frivillig privat försäkring utöver den obligatoriska sjukförsäkringen som betalas genom egenavgifterna.

Arbetstagare kan genom sina fackföreningar teckna frivilliga försäkringar som täcker den del av inkomstförlusten som utgörs av skillnaden mellan sjukpenningen och lönen. Härigenom kan en arbetstagare i allt väsentligt undvika att drabbas av någon inkomstförlust vid långtidssjukskrivning. Några sådana försäkringslösningar står inte konstnärerna till buds.

Sammanfattningsvis täcker sjukpenningen inte till någon del de fasta kostnaderna i verksamheten. För många konstnärer kommer härigenom sjukpenningen att motsvara enbart en mindre del av de inkomster som konstnären förlorar till följd av sjukdom. Problemen är naturligtvis störst vid längre tids sjukdom. I dagens situation finns det knappast några möjligheter att genom privata försäkringslösningar kompensera inkomstbortfallet.

Pensionssystemet

Från och med den månad den försäkrade fyller 65 år utgår folkpension i form av ålderspension (6 kap. 1 § lagen om allmän försäkring, AFL). Utöver folkpension finns försäkring för tilläggspension, ATP. Rätten till tilläggspension grundas på inkomst av förvärvsarbete, dvs de inkomster av anställning och annat förvärvsarbete som den försäkrade haft under tidigare år (11 kap. 1 § AFL).

Till grund för beräkning av inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete under visst år skall läggas taxeringen till statlig inkomstskatt. Pensionsgrundande inkomst utgörs av summan av inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete i den mån summan överstiger ett basbelopp. Vid beräkning av den pensionsgrundande inkomsten bortses från inkomster som överstiger sju och en halv gånger basbeloppet.

För varje år som pensionsgrundande inkomst fastställs, skall den försäkrade tillgodoräknas pensionspoäng. Den tilläggspension som sedermera betalas ut grundar sig på pensionspoängen. Pensionens storlek bestäms efter medeltalet av de pensionspoäng som tillgodoräknats den försäkrade under de 15 år som den försäkrade haft högst pensionspoäng. Pensionen minskas på viss sätt om den försäkrade inte har uppnått sammanlagt 30 intjänandeår med pensionspoäng.

Riksdagen fattade under våren 1994 ett principbeslut om att införa ett nytt pensionssystem. Det nya systemet kommer att i högre grad vara inkomstrelaterat jämfört med ATP-systemet, genom att man utgår från "livsinkomsten", från 16 år till den dag pension betalas ut, i stället för de bästa 15 åren av 30 års inkomster.

Konstnärer har regelmässigt låga inkomster och fördelen med ATP-systemet är att pensionen inte är lika beroende av varje års inkomst som det reformerade pensionssystemet är (livsinkomsten). En konstnär som lyckas nå upp till hyggliga inkomster under 15 år kan enligt ATP-reglerna få en rimlig pension. Med de nya reglerna är risken stor att ålderspensionen blir låg eftersom livsinkomsten är låg.

Endast de stipendier och konstnärsbidrag som är längre än två och därmed skattepliktiga, är pensionsgrundande. För många konstnärer utgör ett- och tvååriga stipendier en stor del av försörjningsinkomsterna. Eftersom konstnären inte får några pensionspoäng för dessa stöd missgynnas de både i ATP- och det reformerade pensionssystemet.

I enlighet med stipendiesystemets uppbyggnad, som ersättningar till konstnärer för deras konstnärliga arbetsinsatser, borde även de skattefria stipendierna vara pensionsgrundande. Särskilt viktigt blir detta i och med införandet av det nya pensionssystemet eftersom samtliga inkomster då kommer att ligga till grund för pensionsberäkningen, dvs.

även de första tio åren av konstnärernas verksamhetstid, under vilken de allra flesta endast erhåller de mindre icke pensionsgrundande stipendierna.

Det reformerade pensionssystemet, som har livsinkomsten som grund för beräkning av pensionens storlek, gynnar regelbundna inkomster under lång tid. Det konstnärliga arbetet kännetecknas av låga och oregelbundna inkomster. De faktorer som kännetecknar konstnärernas inkomster passar således inte alls in i det reformerade pensionssystemet.

En konsekvens av det reformerade pensionssystemet, som gynnar regelbundna inkomster under lång tid, är att konstnärer stimuleras att ta brödjobb för att höja den pensionsgrundande inkomsten. Visserligen gäller detta även i ATP-systemet, men den stora skillnaden är att det inte längre kommer att räcka med hyggliga inkomster under 15 år. Det finns därför en viss risk för att pensionssystemets uppbyggnad skapar en anpassning som motverkar statsmakternas kulturpolitiska strävanden att konstnärerna i högre grad skall ägna sig åt det konstnärliga arbetet och mindre åt brödjobb.

Det konstnärliga arbetet styrs av helt andra faktorer än det traditionella företagandet och yrkesarbetet. I motsats till andra yrken sätter en uppnådd pensionsålder inte någon naturlig gräns för en konstnär att upphöra med sin verksamhet. Pensionssystemet är därför inte i grunden baserat på konstnärernas förhållanden utan dessa pressas in i den mall som skapats efter andra yrkesgruppers behov och förutsättningar.

För att förbättra de äldre konstnärernas villkor har olika stödsystem införts. Författarfonden ger ut en kompletterande pension till författare, för att fylla ut en låg ålderspension. De kompletterande pensionerna är ett tecken på att det ordinarie pensionssystemet inte ger författarna en tillräcklig trygghet på ålderdomen.

Genom 1990 års skattereform har framför allt författarnas situation försämrats genom införandet av den särskilda löneskatten (lagen [1990:659] om särskild löneskatt på vissa förvärvsinkomster). Den särskilda löneskatten uppgår till 23,52 procent och motsvarar den del av socialavgifterna som är att betrakta som en ren skatt, dvs. inte en avgift som ger förmåner. Det är vanligt att pensionerade författare uppbär inkomster från royalty. Den särskilda löneskatten, samt inkomstskatten, medför att inkomsten kraftigt minskar och inte längre ger samma tillskott till pensionen som före skattereformen. De konstnärliga yrkesutövarna har i regel inte råd att säkra sin försörjning genom att teckna en pensionsförsäkring. De kan vanligtvis inte hellre utnyttja egenföretagarens avdragsmöjlighet för pensionsförsäkring, på grund av att rörelsen sällan ger överskott.

Sammanfattningsvis ger varken ATP- eller det reformerade pensionssystemet en tillräcklig anpassning till konstnärernas socioekonomiska förhållanden. Det är troligt att det reformerade pensionssystemet till och med kommer att försämra konstnärernas situation. Det finns därför starka skäl att närmare utreda konstnärernas pensionsförhållanden i syfte att skapa rimligare villkor.

Stöd via socialbidragsordningen

Enligt 6 § Socialtjänstlagen (1980:620) utgår socialbidrag (ekonomiskt bistånd) efter ansökan till den som inte kan tillgodose sin försörjning och livsföring på annat sätt.

Varje kommun har inom vissa ramar möjlighet att bestämma utformning och storlek på socialbidragen. Socialbidraget skall prövas individuellt. Socialstyrelsen har utformat råd och anvisningar om tolkningen av socialtjänstlagen. Dessutom finns en omfattande domstolspraxis

För de konstnärliga och litterära yrkesutövarnas del görs vissa särskilda bedömningar. Alla stipendier som erhållits räknas som inkomst. Då stipendierna kan tillgodose behovet av försörjning påverkar dessa således beviljandet av socialbidrag. Det är emellertid inte klart hur stipendier som utdelats för att täcka kostnader för material, ateljéhyra, resor m.m. bedöms. Enligt utredningens bedömning är det rimligt att de utgifter som är förknippade med förutsättningarna för det aktuella stipendiet också minskar stipendiet vid beräkning av socialbidrag.

Socialbidrag kan betalas tillfälligt till en konstnär under en övergångstid om denne inte kan försörja sig på sitt yrke. Kravet på konstnärer är dock detsamma som för andra. De skall kunna försörja sig på sin verksamhet. Socialtjänsten kan inte kräva att de byter yrke, men de får avslag på sin socialbidragsansökan om de inte kan försörja sig på konstnärsyrket på sikt. Praxis brukar härvid vara ca sex månader.

Från flera konstnärsorganisationer har påtalats att socialnämnderna på olika håll har intagit en restriktiv tolkning av vad som krävs för att en bidragssökande skall anses stå till arbetsmarknadens förfogande. Även här framkommer det grundläggande problemet, att konstnärer inte kan likställas med andra företagare. Bakgrunden till socialnämndernas bedömning är att företagaren måste upphöra med sin verksamhet och på så sätt ställa sig till arbetsmarknadens förfogande för att få socialbidrag, vilket som tidigare nämnts knappast bottnar i en realistisk syn på de villkor som gäller för konstnärligt skapande. Från den aspekten, har från konstnärsorganisationernas sida, särskilt kravet

på avyttring av ateljé som en förutsättning, för att få socialbidrag, förts fram som ett stort bekymmer för de berörda sökandena. Sammanfattningsvis anser utredningen att även socialbidragsreglerna inte i tillräcklig omfattning tar hänsyn till konstnärernas särskilda förhållanden.

Bostadsbidrag

Enligt 1 § i lagen (1993:737) om bostadsbidrag är rätten till bostadsbidrag och bidragets storlek bl.a. beroende av sökandens bidragsgrundande inkomst. Andra faktorer som påverkar bidraget är hushållets sammansättning, bostadskostnaden och bostadsytan. Bostadsbidraget betalas ut löpande som ett preliminärt bidrag, beräknat efter en uppskattad bidragsgrundande inkomst. Bostadsbidraget bestäms sedan slutligt i efterhand och baseras på fastställd bidragsgrundande inkomst.

Enligt 4 § samma lag utgörs den bidragsgrundande inkomsten av förvärvsinkomst (inkomst av tjänst och inkomst av näringsverksamhet) jämte inkomst av kapital samt vissa andra inkomster, bl.a. icke skattepliktiga stipendier överstigande 3 000 kronor per månad.

Beträffande möjligheten att erhålla bostadsbidrag jämföras stipendier med förvärvsinkomst till den del de överstiger 3 000 kr per månad vid beräkningen av bidragsgrundande inkomst. Härvid ses stipendier som en inkomst som ger möjlighet till försörjning (ersättning för arbete) medan skattefria stipendier i övrigt i sin helhet inte betraktas som inkomst för utfört arbete då de varken grundar rätt till sjuk-ersättning eller pension.

Från konstnärsorganisationerna har framförts att många konstnärer som får bostadsbidrag går miste om dess eller får dem sänkta till följd av att de uppbär skattefria stipendier som överstiger 3 000 kr. i månaden. Stipendier leder härigenom till en marginaleffekt. Bostadsbidraget är emellertid kraftigt behovsprövat och därför beaktas skattefria stipendier över en viss nivå och exempelvis även förmögenhet som inte når upp till de skattepliktiga nivåer.

4.3 Arbetsmarknadsstöd

Enligt lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring omfattar arbetslöshetsförsäkringen både arbetstagare och företagare. Med företagare avses i lagen en person som – direkt eller indirekt – äger eller är delägare i en näringsverksamhet som den försäkrade är personligen verksam i och har ett väsentligt inflytande över (34 §). Vissa särskilda regler i arbetslöshetsförsäkringen gäller för företagare (34–37 §§).

Arbetslöshetsförsäkringen består av en grundförsäkring som ersätter nuvarande kontant arbetsmarknadsstöd (KAS) och en inkomstbortfallsförsäkring. Arbetslöshetsförsäkringen handhas av arbetslöshetskassor och bestämmelserna om denna verksamhet finns i lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor. Ersättning enligt grundförsäkringen lämnas till den som inte är medlem i en arbetslöshetskassa, eller som är medlem i en sådan kassa men inte uppfyller de villkor som gäller för rätt till en inkomstrelaterad ersättning. Ersättning enligt inkomstbortfallsförsäkringen lämnas till den som varit medlem i en arbetslöshetskassa under minst tolv månader, under förutsättning att medlemmen efter det senaste inträdet i kassan uppfyllt det i lagen uppställda arbetsvillkoret.

Medlemskap i en arbetslöshetskassa beviljas endast den som under en sammanhängande period av fem veckor har förvärsarbetat minst fyra veckor med minst 17 timmar per vecka. Tidigare var kravet på arbetad tid lägre samt att beredskapsarbete räknades som förvärsarbete.

Enligt 9 § lagen om arbetslöshetsförsäkring skall *ersättning vid arbetslöshet* betalas ut under förutsättning att den försäkrade är oförhindrad att åta sig arbete för en arbetsgivare minst 3 timmar per arbetsdag och i genomsnitt minst 17 timmar i veckan. Vidare skall den försäkrade vara beredd att anta ett erbjudet lämpligt arbete under sådan tid som den försäkrade inte anmält godtagbart hinder hos arbetslöshetskassan samt vara anmälda som arbetssökande hos den offentliga arbetsförmedlingen och inte kunna få lämpligt arbete. För att rätt till ersättning skall föreligga uppställs vidare krav på viss arbetad tid innan arbetslösheten uppkommit.

Av 35 § lagen om arbetslöshetsförsäkring framgår att en företagare, som huvudregel, skall anses vara *arbetslös* när företagarens personliga verksamhet i rörelsen vid en samlad bedömning kan anses ha upphört annat än tillfälligt. Reglerna innebär att företagaren måste avveckla sin rörelse helt för att kunna få ersättning. Det har emellertid ansetts att det bör finnas en möjlighet för företagare att vid arbetslöshet låta den egna rörelsen vila en tid. Därför skall en företagare som tillfälligt upphör att bedriva verksamhet i rörelsen, anses vara arbetslös under förutsättning att uppehållet i rörelsen inte är av säsongskaraktär och att någon verksamhet inte bedrivs i rörelsen. Ersättning enligt denna undantagsbestämmelse om tillfälligt upphörande får bara utnyttjas en gång per rörelse. Företagaren bör dock ha drivit företaget i en sammanhängande period om tolv månader före vilandeförklaringen.

För att ha rätt till ersättning skall företagaren också ha varit medlem i en arbetslöshetskassa i minst tolv månader. När underlaget för beräkning av dagsförtjänsten bestäms skall för företagare dagsförtjänsten

bygga på den genomsnittliga inkomsten från rörelsen under de tre senaste åren, exklusive avvecklingsåret.

För en egenföretagande konstnär är således förutsättningen för att ersättning skall utgå vid arbetslöshet att denne upphör med verksamheten. Även här kommer reglerna i konflikt med de förutsättningar under vilka konstnärer arbetar under. En konstnär kan i grunden knappast avveckla sin verksamhet eftersom det inte går att göra någon åtskillnad mellan konstnären och den konstnärliga skapandet. Det är egentligen enbart på ett mer symboliskt plan konstnären upphör med sin verksamhet, vid avregistrering av firma, återkallelse av F-skattsedel, uppsägning av ateljékontrakt, avyttring av utrustning osv. Kravet på att verksamheten skall upphöra är således anpassat till ett traditionellt företagande.

Från ett arbetslöshetsperspektiv är konstnärens problem inte bristen på arbete utan bristen på inkomster. Möjligheten till framtida inkomster befrämjas inte av att arbetslöshetskassan ställer formella krav på att verksamheten skall upphöra för att ersättning skall utgå. Med utgångspunkt i de nyss belysta arbetslöshetsreglerna borde det finnas en möjlighet för konstnären att ”behålla” sin verksamhet och sedan, på grund av inkomstlöshet, gå ner på deltid som konstnär och vara arbetslöshet den återstående tiden.

En helt annan fråga är vilka krav samhället skall kunna ställa på en konstnär med bristande inkomster, när det gäller att ställa sig till arbetsmarknadens förfogande. Här kan olika uppfattningar komma i fråga från att konstnären måste ta ett annat yrke för att klara försörjningen till att ersättning utgår för att kompensera perioder av låga inkomster.

Möjligheterna för en *uppdragstagare* att erhålla arbetslöshetsersättning vid brist på uppdrag föreligger om en uppdragstagare har högst två olika uppdragsgivare, under förutsättning att uppdragsgivarna betalar in skatt och sociala avgifter, dvs. att uppdragstagaren inte har F-skattsedel. Vidare bör uppdragstagare som uppfyller följande kriterier betraktas som arbetstagare i försäkringen: Den arbetslöse skall i sin verksamhet ha omfattats av kollektivavtal, där det framgår att kollektivavtalsparterna anser att ett anställningsliknande förhållande föreligger. Den arbetslöse får inte inneha F-skattsedel för det aktuella arbetet. Uppdragen skall vara av den arten att de förmedlas av offentlig arbetsförmedling. Den arbetslöse skall vara anmäld på arbetsförmedlingen och det skall ha upprättats en individuell handlingsplan, som syftar till att långsiktigt lösa hans eller hennes arbetslöshetsproblem. I praktiken innebär reglerna att de konstnärer som i huvudsak arbetar som egenföretagare, inte ges någon möjlighet till utökad rätt till A-kassa som uppdragstagare.

För den som inte kan erhålla ersättning från arbetslöshetskassa finns kontant arbetsmarknadsstöd, KAS. Det kan man få om man varit aktivt arbetssökande i 90 dagar. Från den 1 januari 1998 ändras reglerna och KAS ersätts av grundbeloppet i den allmänna arbetslöshetsförsäkringen och höjs till 240 kr per dag. De konstnärer som är egenföretagare kan dock som huvudregel inte heller erhålla KAS utan att avsluta sin verksamhet. Det har ingen betydelse om de inte har några inkomster i sin verksamhet. Ett sådant förhållande är som framgått inte att jämställa med arbetslöshet. Vad utredningen framfört ovan om att konstnärerna inte passar in i arbetslöshetssystemet gäller också för grundbeloppet i försäkringen.

Sammanfattning och förslag

De sociala trygghetssystemen är inte anpassade efter konstnärernas arbets- och inkomstförhållanden. De flesta ersättningarna bygger på att den försäkrade har en jämn förvärvsinkomst som utgår från ett anställningsförhållande. De flesta egenföretagande konstnärerna har regelmässigt låga inkomster, som också är mycket ojämna. Dessutom har konstnärer ofta sidoinkomster från andra arbeten, tillfällig anställning, uppdrag e.dyl.

I socialförsäkringssystemen och närliggande områden likställs konstnärer med andra näringsidkare. Regelsystemen tar därmed inte hänsyn till att konstnärlig verksamhet skiljer sig väsentligt från vanligt företagande. Det är helt andra drivkrafter som styr konstnärlig verksamhet och det går inte att dra någon egentlig skiljelinje mellan konstnären och dennes verksamhet. Arbetslöshetsförsäkringens och socialbidragens krav på att konstnärer skall upphöra med sin konstnärliga verksamheten får helt andra konsekvenser för en konstnär jämfört med andra företagare.

Då konstnärliga yrkesutövare med låga och framförallt ojämna inkomster har svårt att få del av det sociala trygghetssystem som finns, borde särskilda sociala trygghetsregler utarbetas som är anpassade till konstnärernas arbets- och inkomstförhållanden. De medel som de egenföretagande konstnärerna inbetalar genom egenavgifterna bör användas till att ge dem motsvarande trygghet som andra yrkesgrupper har. I propositionen (1996/97:3) om kulturpolitiken framfördes också att statens insatser borde syfta till att anpassa regelverken på alla politikområden, så att rimlig hänsyn tas till konstnärernas speciella förhållanden.

Mot bakgrund av de problem som vi har identifierat föreslår vi att en särskild utredning tillsätts med uppgift att ta fram förslag som förbättrar de egenföretagande konstnärernas ställning på socialförsäkringsområdet och närliggande områden.

5 Generella konstnärstöd i utlandet

Sammanfattning

Utredningen har funnit exempel på generella konstnärstöd i Tyskland, Österrike, Holland, Frankrike och Irland.

I *Tyskland* är socialavgifterna halverade för enskilda näringsidkare som bedriver konstnärlig eller litterär verksamhet. Hälften av nedsättningen finansieras av staten, 1/4 av s.k. nyttjare av konstnärliga eller litterära verk som betalar socialavgifter, t.ex. en teater som uppför en pjäs och slutligen betalas 1/4 av avgifterna av konstnären.

I *Österrike* finns ett liknande system som i Tyskland.

I *Holland* förbereds nu i parlamentet ett lagförslag där ett särskilt bidrag skall betalas ut till konstnärer med mycket låga inkomster. Det föreslagna systemet har karaktären av ett flexibelt stöd till konstnärer som behöver tid att etablera sig på marknaden. Stödet påminner också om en särskild typ av socialbidrag som riktar sig enbart till vissa yrkesområden.

I *Frankrike* är konstnärer och författare befriade från en kommunal inkomstskatt, *taxe professionnelle*. Vidare ligger grundavdraget för den statliga inkomstskatten på en hög nivå. Följden är att flertalet konstnärer och författare inte betalar någon nämnvärd inkomstskatt. Även Frankrike har ett system där nyttjare av konstnärliga och litterära verk får bidra till socialförsäkringsystemet med avgifter.

På *Irland* kan skattemyndigheten efter ansökan från en konstnär eller författare besluta att inkomsterna från ett konstnärligt eller litterärt verk skall undantas från inkomstbeskattning. Skattebefrielsen kan också gälla generellt för inkomster från den konstnärliga verksamheten. Dessa regler i kombination med att stipendier, liksom i de flesta länder, är skattefria och att tillämpningen av socialbidragsreglerna är relativt flexibla kan sägas innebära att konstnärer och författare stöds generellt men genom olika ekonomiska åtgärder.

5.1 Inledning

Efter att ha inhämtat information från ett stort antal länder har utredningen funnit exempel på generella konstnärstöd i Tyskland, Österrike, Holland och Frankrike. Även Irland kan i någon mån anses ha ett generellt stödsystem.

Utredningen har varit i kontakt med ett flertal länder och även besökt några av dessa i syfte att kartlägga förekomsten av generella ekonomiska stödsystem till konstnärer och författare. I bilaga redovisas resultatet av undersökningen.

Som framgår av undersökningen har de flesta länder i varierande grad olika former av individuella stöd av traditionell karaktär som stipendier och priser. Av stort intresse är att utredningen har funnit flera exempel på generella stöd av det slag som våra utredningsdirektiv tar sikte på och som skulle kunna tjäna som förebild när ett svenskt stöd skall konstrueras.

Det bör anmärkas att det inte alltid är lätt att entydigt definiera vad som menas med ett generellt stöd, eftersom det kan se ut på olika sätt. Det är också tänkbart att det kan förekomma olika typer av regler och stöd m.m. som var för sig inte kan anses som generella stöd men som tillsammans kan anses utgöra ett sådant stödsystem. Det finns därför en risk för att utredningen inte lyckats fånga upp samtliga generella stöd som faktiskt finns i de undersökta länderna.

I det följande redovisas de irländska, franska, tyska, holländska och österrikiska systemen. Tonvikten av presentationen ligger på de irländska och holländska stöden. Skälet är att det holländska stödet, om det genomförs, är det enda exemplet vi funnit på ett generellt direkt bidragssystem. Det irländska systemet är av stort intresse genom att det både i Sverige och internationellt förs fram som ett föredöme för konstnärstöd genom skattelagstiftningen.

Avslutningsvis redovisas i korthet de norska och danska stödssystemen, som inte är av generell karaktär utan selektiva.

5.2 Irland

De irländska konstnärernas och författarnas situation kan sammanfattas med att marknaden för deras arbeten är begränsad, priserna på konstnärliga verk är låga eller måttliga och inkomsterna som regel låga eller mycket låga. Å andra sidan underlättar socialbidrags- och skattesystemet konstnärernas och författarnas situation. Dessa system består av fyra komponenter:

1. En konstnär eller författare med låga inkomster är berättigad till socialbidrag. Visserligen skall en konstnär eller författare som inte kan försörja sig på sitt yrke ställa sig till arbetsmarknadens förfogande, men denna officiella hållning tillämpas på lokalplanet med ett visst mått av flexibilitet och generositet.

2. Grundavdraget för inkomstbeskattningen är relativt högt (lägst omkring 34 000 kronor), vilket innebär att konstnärer och författare med låga inkomster inte beskattas.

3. Stipendier är befriade från inkomstskatt.

4. Konstnärer och författare med inkomster som överstiger grundavdraget kan befrias från inkomstskatt genom ett särskilt beslut av skattemyndigheten. Antingen kan inkomsterna från den konstnärliga verksamheten helt undantas från inkomstbeskattning eller så kan inkomsterna från ett visst verk undantas från beskattning.

Tillsammans kan de fyra komponenterna anses göra anspråk på att vara ett generellt system för ekonomiskt stöd till konstnärer och författare i olika situationer.

Nedan kommer det irländska systemet som tar sikte på inkomstbeskattningen att redovisas.

Det irländska systemet för undantag från beskattning av inkomster från konstnärligt arbete (artists exemption) infördes år 1969. Skattemyndigheten kan, enligt Section 2, Finance Act, bestämma att vissa konstnärliga verk är "original and creative works" som kännetecknas av "cultural or artistic merit". Inkomster från sådana verk kan genom skattemyndighetens beslut undantas från inkomstbeskattning.

Vilka verk omfattas?

Skattemyndigheten kan besluta om undantag från beskattning för följande typer av verk:

1. En bok eller annan skrift.
2. En pjäs.
3. En musikalisk komposition.
4. En målning eller annat bildkonstverk.
5. En skulptur.

Bestämmelserna gäller inte konstnärliga utövare, t.ex. musiker. Slöjd och konsthantverk omfattas inte av skattelättnaderna. När det gäller konsthantverk uppfylls som regel inte kravet på originalverk, eftersom konsthantverk ofta görs i serier. Inte heller gäller det

konstnärligt utövande fotografer; ett förhållande som på senare år utsatts för kritik.

Beslut om undantag

Som nämnts är det skattemyndigheten (Revenue Commissioners) som beslutar om undantag från beskattning. Som stöd för tillämpningen av skattereglerna har riktlinjer utarbetats av kultur- och finansdepartementen. Beslut om undantag fattas centralt inom skatteförvaltningen. Enbart ett fåtal personer svarar för handläggning och beslut. På det sättet underlättas möjligheterna till en enhetlig rättstillämpning, vilket är särskilt angeläget på detta område där inslaget av rena bedömningar är särskilt stort.

Den som ansöker om undantag skall ge in de aktuella verken till skattemyndigheten. Vidare skall ansökan innehålla uppgifter om utbildning, verksamhet o.d. Konstnären eller författaren kan också ge in intyg och yttranden. Skattemyndigheten kan begära in ytterligare uppgifter eller att fler verk skall ges in för att få ett bättre beslutsunderlag. Skattemyndigheten anser därför att ansökningsförfarandet medför att man får in ett tillräckligt bra beslutsunderlag.

Skattemyndigheten har rätt, men inte skyldighet, att begära in yttrande från sakkunniga. Som regel begärs yttrande in från Arts Council, som har tillgång till experter på olika områden. Yttranden från sakkunniga aktualiseras i omkring 10 procent av fallen. Skattemyndigheten och Arts Council anser att samarbetet fungerar mycket bra och att systemet möjliggör kvalificerade bedömningar till låga administrativa kostnader.

Om undantag från beskattning beviljas skall fortfarande självdeklaration ges in. Ett skäl är att konstnären kan ha inkomster som inte är undantagna från inkomstbeskattning. Ett annat skäl är att deklarationen är ett instrument för skattemyndigheten att kontrollera att inga beskattningsbara inkomster undanhålls. Även om beslut om undantag sker centralt kontrolleras deklarationen av de lokala skattemyndigheterna, som också kan besluta om revision.

Närmare om kvalifikationsgrunderna

Skattebefrielsen gäller inkomster från "original and creative work" som kännetecknas av "cultural or artistic merit". Verket skall vara både "original" och "creative". Det skall dessutom ha antingen "cultural merit" eller "artistic merit".

I riktlinjerna förklaras vad som menas med "cultural merit":

"A work has cultural merit if its contemplations enhances the quality of individual or social life by virtue of that work's intellectual, spiritual or aesthetic form and content".

När det gäller "artistic merit" framgår följande av riktlinjerna:

"A work has artistic merit when its combined form and content enhances or intensifies the aesthetic apprehension of those who experience or contemplate it."

Utrycket "original and creative" innefattar varje unikt arbete "which is brought into existence for the first time as an independant entity by the exercise of its creator's imagination".

Facklitteratur

Som regel kan facklitteratur inte omfattas av bestämmelserna eftersom sådana verk sällan uppnår kravet på "original and creative".

Men i vissa fall kan även facklitteratur betraktas som "original and creative". Det gäller facklitteratur som handlar om skönlitteratur, pjäser, musik, film, dans, mimkonst och bildkonst. Med andra ord skall boken handla om ett sådant område där ett skapande av verk inom samma område omfattas av de särskilda skattereglerna. Därtill krävs att inriktningen på boken är bl.a. konst- och litteraturkritik, konst- och litteraturhistoria eller biografisk.

Ytterligare ett krav ställs på facklitteratur som skall omfattas av de särskilda skattereglerna. Bokens kärna skall vara en redovisning av författarens egna idéer eller insikter i förhållande till det valda ämnet och tankarna eller insikterna skall vara av sådan betydelse att arbetet kan betraktas som ett pionjärarbete som belyser ämnet eller förändrar den allmänt vedertagna uppfattningen av ämnet.

Facklitteratur som används vid undervisning eller som handböcker i olika yrken anses som regel inte uppfylla kravet på ursprunglighet och kreativitet. Enskilda artiklar uppfyller inte heller kravet på ursprunglighet eller kreativitet. Om däremot en serie av artiklar publiceras i en bok kan kravet anses uppfyllt under förutsättning att artiklarna är skrivna av en enda författare och dessutom hålls samman av ett tema.

Reklam

Ett drama eller en tonsättning uppfyller inte kravet på ursprunglighet och kreativitet om det har skrivits för att användas i reklam och som

inte kan fungera självständigt till följd av verkets egen kvalitet eller längd. Kravet på ursprunglighet och kreativitet är inte uppfyllt för musikaliska arrangemang, bearbetningar och varianter som utförs av andra än en tonsättare.

Bosättning på Irland

En förutsättning för skattebefrielse är att konstnären är bosatt på Irland. På grund av denna regel har konstnärer, särskilt författare, valt att bosätta sig på Irland. Enligt skattemyndigheten ökar ansökningarna från utländska konstnärer. Eftersom det för skattebefrielse krävs att konstnären eller författaren faktiskt bosätter sig på Irland innebär det, enligt Arts Council, en betydelsefull restriktion som minskar utrymmet för missbruk.

Form artist 1-3

En konstnär kan ansöka om skattebefrielse i olika omfattning. En erkänd konstnär inom ett visst område kan grunda sin ansökan på att de verk som skapas generellt uppnår graden av "cultural or artistic merit". Skattebefrielsen kan då generellt gälla inkomster från sådana verk (Form artist 1). Alternativt kan skattebefrielsen avse ett bestämt verk (Form artist 2).

För utomlands bosatta konstnärer som överväger att flytta till Irland kan skattemyndigheten ge förhandsbesked om inkomsterna från försäljning av ett verk skall bli skattebefriade eller inte (Form artist 3).

Överklagan

Om en sökande inte får ett positivt beslut om skattebefrielse kan beslutet överklagas till en oberoende nämnd (tribunal). Nämnden prövar överklagningar i olika typer av skatteärenden som gäller undantag från beskattning. Den som är missnöjd med nämndens beslut kan sedan överklaga till domstol. För domstolsprövningen gäller de vanliga processuella reglerna.

Antal undantag

Under tiden 1969 – februari 1985 prövades 2 176 ansökningar om skattebefrielse av skattemyndigheterna och 1 233 bifölls. Av de skatte-

befriade var 61 procent författare eller dramatiker, 33 procent bildkonstnärer eller skulptörer och 6 procent tonsättare.

Under tiden 1969 – april 1997 har sammanlagt 5 844 ansökningar om undantag från beskattning kommit in till skattemyndigheten. Av dessa har skattemyndigheten medgivit undantag i 3 329 fall. Antalet ansökningar kan förfalla lågt men förklaras av att de flesta konstnärer och författare har så låga inkomster att de ändå inte behöver betala skatt och därför saknar intresse av att ansöka om undantag från beskattning.

Bakgrund och motiv

Syftet med lagstiftningen var att motverka att irländska konstnärer lämnade landet och att dessutom betona konstnärernas betydelse för samhället. Syftet har därför varit mer att erkänna konstnärens viktiga roll än att ekonomiskt stödja konstnärerna, även om stödet kan vara betydelsefullt om det är fråga om en framgångsrik författare.

Bl.a. har det gjorts gällande att det är svårt att förstå hur en konstnärs roll i samhället erkänns genom något som i grunden är en enskild förhandling med skattemyndigheten (Anne Kelly, Cultural policy in Ireland, s. 41). Vidare kan skattemyndigheterna ha svårt att värdera konstnärligt arbete. En annan invändning är att systemet uppmuntrar konstnärer att bosätta sig på Irland och vars konstnärliga verk inte är av sådan kvalitet att de bidrar till den irländska kulturen.

Enligt Arts Council fungerar bestämmelserna i huvudsak bra och systemet kan inte uppfattas som kontroversiellt. I stället stöder konstnärorganisationerna undantagsreglerna. Arts Council och skattemyndigheten menar att staten förlorar obetydliga belopp i skatteinkomster på grund av undantagsbestämmelserna. För den enskilde konstnären är å andra sidan bestämmelserna av stor ekonomisk betydelse, men av större vikt bedöms vara det erkännande av konstnärligt arbete som reglerna ger uttryck för. Till följd av reglerna har Irland också fått mycket positiv uppmärksamhet i andra länder.

5.3 Frankrike

I Frankrike är det en gammal tradition att stödja konstnärlig verksamhet, men det var först på 1960-talet en modern kulturpolitik infördes. Kultursatsningar sker i olika former och på olika plan. Det finns bl.a. ett särskilt lagstiftningspaket som tar sikte på konstnärlig verksamhet.

Det är regelsystem som kritiseras hårt av bl.a. amerikaner och engelsmän. Skälet är att fransmännen stöder sitt eget kulturarv.

Administrativt består Frankrike av 26 regioner, indelade i 100 departement och sammanlagt omkring 36 000 kommuner. Det är en medveten strävan att förvaltningsfrågor av skilda slag skall decentraliseras. Så även med kulturfrågorna. En stor del av de offentliga medlen hantearas på kommunal nivå (år 1993 var det 40,9 %). Det kan därför förekomma lokala stöd av generell karaktär. Dessutom finns det en kommunal skatt, *taxe d'habitation*, vars bas är fastighetstaxeringen. Kommunerna har möjlighet besluta om lokal reducering och skattebefrielse för vissa grupper. Därför kan det finnas stöd via denna skatt. Utredningen har emellertid inte fått några uppgifter om sådana lokala stöd.

I Frankrike finns det ett antal skattelättnader för konstnärer som tillsammans kan sägas bilda ett generellt ekonomiskt stöd till konstnärer. För inkomster av bl.a. konstnärlig och litterär verksamhet kan den skattskyldige begära att beskattningen grundas på medelinkomsten under det aktuella beskattningsåret och de två eller fyra tidigare beskattningsåren.

Konstnärer bosatta i Frankrike kan välja att en källskatt (*revenue à la source*) på 15 % dras på deras inkomst oavsett vilken skattegrund inkomsterna har.

Konstnärer är helt befriade från *taxe professionnelle*, som är en kommunal inkomstskatt.

Grundavdraget ligger på en hög nivå. Det beror bl.a. på stora grundavdrag och på att familjen vid skatteberäkningen får dela upp familjeinkomsten på andelar med hänsyn till antalet familjemedlemmar. Enbart hälften av fransmännen betalar därför statlig inkomstskatt. Genom det höga grundavdraget i kombination med skattebefrielsen från *taxe professionnelle* betalar flertalet konstnärer och författare inte någon nämnvärd inkomstskatt.

Konstnärer och författare av olika slag, som driver sin verksamhet självständigt och som alltså saknar anställning, har socialförsäkringsförmåner på liknande sätt som anställda. Även familjemedlemmar har sådana rättigheter. Avgifter betalas av den enskilde konstnären, baserad på inkomsten från den konstnärliga verksamheten. Detta socialförsäkringssystem har också andra finansiärer, som har inkomster från spridning av konstnärliga verk. För konstnärer som har svårt att betala sin avgift finns en särskild social fond från vilken de kan få hjälp att betala sina sociala avgifter.

5.4 Tyskland

Den tyska kulturpolitiken kännetecknas av decentralisering och är i huvudsak en angelägenhet för de sexton delstaterna och 20 000 kommunerna. Decentraliseringen bidrar till en betydande variation av stödformer. Skillnaderna är störst om jämförelsen görs mellan delstaterna.

Den decentraliserade kulturpolitiken har inte enbart konstitutionella grunder utan är också historiskt betingad genom att Tyskland sent blev en nationalstat.

Med hänsyn till decentraliseringen är det möjligt att det finns lokala eller regionala stöd som kan anses vara av generell karaktär, men utredningen har inte fått fram några uppgifter om förekomsten av sådana stöd.

Även om delstaterna och kommunerna har de viktigaste funktionerna för kulturpolitiken svarar förbundsstaten för några centrala frågor. Det gäller generella system som har relevans för bl.a. kulturområdet, bl.a. lagstiftning om upphovsrätt, beskattning och socialförsäkringar.

Deutsche Künstlerhilfe

Genom Deutsche Künstlerhilfe lämnas bidrag till äldre som behöver ekonomiskt stöd på grund av ålderdom, sjukdom eller särskilda svårigheter. Stödet betraktas som ett uttryck för tacksamhet och erkänsla från samhället för det konstnärliga arbete som den enskilde stödmottagaren utfört. Det betyder att stödet lämnas enbart till etablerade konstnärer eller författare. Stödet har karaktär av ett generellt stöd, men med en stark socialpolitisk inriktning.

Stödet kan lämnas som ett månatligt bidrag (i regel omkring 1 000 DM, dvs. cirka 4 400 kronor) eller med ett engångsbelopp för att exempelvis bekosta en medicinsk behandling.

Man räknar med att behovet av stöd från Künstlerhilfe kommer att minska genom att allt fler och med tiden samtliga konstnärer omfattas av pensionssystemet. Emellertid är medelinkomsten för egenföretagande konstnärer omkring 20 000 DM, vilket ger en förhållandevis låg pension. I framtiden kommer det därför att kvarstå ett visst behov av kompletterande stöd.

Socialförsäkringssystemet

Socialförsäkringssystemet består av fem delar: pension, ersättning för inkomstbortfall i samband med sjukdom, arbetslöshet, olycksfall samt särskild omvårdnad för äldre.

Anställda konstnärer är automatiskt anslutna till socialförsäkringssystemet och avgifterna betalas i huvudsak genom arbetsgivaravgifter.

För konstnärer och journalister som är enskilda näringsidkare finns ett särskilt finansieringssystem (Künstlersozialkasse), som betraktas som ett internationellt unikt system. Sådana näringsidkare skall anmäla sig till kassan och kommer på det sättet att omfattas av tre socialförsäkringar: pension, sjukdom och särskild omvårdnad för äldre. En enskild näringsidkare kan således aldrig få ersättning på grund av arbetslöshet. Avgifterna till dessa tre försäkringar uppgår till 19,2 13,5 resp. 1,7 procent av nettoinkomsten (inkomsten efter avdrag men före inkomstskatt). Egenavgifterna är sedan avdragsgilla som kostnader vid inkomstbeskattningen. Medlemmar i Künstlersozialkasse behöver emellertid betala enbart halva avgiften. Socialförsäkringssystemet utgör således ett generellt stöd till konstnärer och författare via subventionerade egenavgifter. Den återstående halvan bekostas dels av staten (1/4) och dels tillförs socialförsäkringssystemet avgifter (1/4) från näringsidkare och institutioner som har inkomster till följd av det arbete som konstnärer och författare utför (nyttjare), t.ex. gallerier, radiostationer, muséer, teatrar osv. Dessa avgifter utgår med 3–7 procent av nyttjarnas ersättningar till konstnärerna och författarna.

Nivån bestäms av preliminära beräkningar som grundas på konstnär- och författarkollektivets uppskattningar av det kommande årets inkomster. Nyttjarna redovisar utbetalningarna till konstnärerna efter avgiftsårets utgång.

Avgifterna är kontroversiella bland de avgiftsskyldiga och har i ett fall prövats av Författningsdomstolen, till lagstiftarens fördel.

För att omfattas av socialförsäkringssystemet måste årsinkomsten uppgå till lägst 7 080 DM. Miniminivån gäller emellertid inte för nyetablerade konstnärer och författare under en period av fem år. Även i detta hänseende utgör socialförsäkringssystemet ett exempel på generellt konstnärstöd, med den begränsningen att det gäller nystartare.

Omkring 90 000 konstnärer och författare är anslutna till Künstlersozialkasse.

Enligt vad utredningen inhämtat har kassan inte några större problem med vilka som skall vara anslutna till den subventionerade socialförsäkringen och vilka som inte skall betraktas som konstnärer. Prövningen i Künstlersozialkasse utförs med stöd av ett ifyllt frågeformulär samt olika inlämnade bevis (t.ex. betyg från utbildning eller examen,

publikationer, recensioner, utställningskataloger, kontrakt för engagemang, intyg för konstnärlig verksamhet, priser eller stipendier, medlemsintyg från yrkesförbund osv.) för konstnär- respektive publicistegenskapen, men också för försäkringspliktens övriga förutsättningar. Kvalitet har ingen betydelse vid bedömningen eftersom Konstnärssocialkassan inte får fungera som konstkritiker.

Ett av beslutsunderlagen för Künstlersozialkasse utgörs av lagens tillämpningsföreskrift, som innehåller en – visserligen inte uttömmande – uppräknning av konstnärliga och publicistiska yrken. Om kassan vägrar anslutning kan saken prövas av domstol.

5.5 Holland

Bakgrund till nuvarande system: BKR

För tiden före andra världskriget fanns inte någon egentlig konstnärspolitik i Holland. Under kriget verkade de tyska ockupanterna för att införa det nationalsocialistiska konstidealet (Kulturkamer), vilket aktivt motarbetades av holländska konstnärer. I Holland deltog många konstnärerna i motståndsrörelsen.

Konstnärernas insatser under kriget och den till följd av kriget havererade konstmarknaden var motiven för att år 1947 införa stödsystemet BKR. Det gick ut på att konstnärer, mot att leverera verk till det allmänna, fick ett understöd för att täcka levnadskostnaderna. Innan en konstnär kunde anslutas till systemet måste en kommitté bedöma det kulturella värdet av dennes konstnärliga produktion.

När systemet infördes fanns inte så många konstnärer, men i takt med att antalet konstnärer ökade uppkom en rad nackdelar med BKR. Det blev allt dyrare samtidigt som systemet genererade nya konstnärer genom att de som gick igenom konstskolorna visste att det fanns goda förutsättningar för avsättning av deras verk. Systemet inverkade också negativt på den allmänna konstmarknaden som aldrig tog någon riktig fart. Konstpriserna hölls också nere till följd av systemet.

När BKR avskaffades år 1987 uppgick antalet understödda konstnärer till omkring 3 000 och den offentliga sektorn hade en halv miljon verk, varav hälften förvarades i lagerlokaler.

Bakgrund; stöd via socialförsäkringssystemet

När BKR upphörde rycktes grunden bort för många konstnärers och författares försörjning. I stället förlitade sig de konstnärer som inte

kunde försörja sig på socialbidrag. Det holländska socialbidragssystemet var förhållandevis generöst. Omkring år 1991 började man diskutera vad man skulle göra med de höga socialbidragskostnaderna. En mer restriktiv syn på socialbidragen växte fram.

Nya regler infördes år 1993, med en absolut gräns på sex månader som den längsta tid som socialbidrag kan erhållas. För konstnärer och författare skulle en så pass kort period slå hårt, särskilt mot nyetablerade i yrket. Lyckas inte konstnären eller författaren att försörja sig efter ett halvår skulle socialbidrag inte vidare betalas ut. Följden skulle bli att konstnären eller författaren måste lämna sitt yrke och stå till arbetsmarknadens förfogande eller fylla ut inkomsterna med annan verksamhet. Därför har kommunerna övergångsvis fått tillåtelse att vara mer generösa i prövningen av socialbidrag till konstnärer och författare.

Mot denna bakgrund har ett nytt stödsystem utarbetats, som efter ett halvårs fördröjning, nu (hösten 1997) behandlas i parlamentet.

Det föreslagna konstnärstöd i Holland

Förslaget grundar sig på följande två typer av ekonomiska problem som är karaktäristiska för konstnärsvyrket. Det ena är startproblemet; det tar lång tid att etablera sig som konstnär. Det andra är att inkomsterna är ojämna över tiden.

I Holland är existensminimum 1 100 gulden (1 gulden=cirka 2,55 kronor). Regeringens förslag går ut på att en konstnär under sammanlagt fyra år under en tioårsperiod skall vara berättigad till bistånd motsvarande 60 procent av existensminimum. Konstnärorganisationerna har begärt att nivån i stället skall vara 75 procent av existensminimum.

Förslaget bygger på att bistånd betalas ut i förskott av den kommunala socialbyrån. Efter årets slut sker en avstämning av årets inkomster och biståndet. Socialbyrån har tillgång till uppgifter från inkomsttaxeringen. Har för mycket bistånd betalats ut reduceras det (återbetalning). En eventuell reduktion av biståndet är avhängig två faktorer: inkomster från konstnärlig verksamhet eller andra inkomster samt hur kostnaderna i den konstnärliga verksamheten beaktas.

En konstnär kan gå in i systemet vid ett tillfälle per år, t.ex. under månaderna februari-juli, dvs. under sex månader. Under dessa sex månader uppbärs bistånd. Konstnären kan emellertid inte senare under året återigen inträda utan måste vänta till nästa kalenderår. Genom att sex månader har förbrukats återstår 3½ år.

Enligt regeringens förslag sker en inkomstprövning så att de sammanlagda inkomsterna (från konstnärlig verksamhet, andra inkomster samt bistånd) inte får överstiga 115 procent av existensminimum. Konstnärorganisationerna har föreslagit att inkomsterna bör få uppgå till 150 procent. I ett extremfall där inkomster från konstnärlig verksamhet och andra inkomster är 0, kan bistånd uppgå till 60 procent av existensminimum. Bidragstagaren skulle kunna ha konstnärliga och andra inkomster uppgående till 55 procent (115–60) av existensminimum utan att biståndet reduceras. Egentligen kan dock inkomsterna vara högre eftersom ett schablonavdrag medges för kostnader i den konstnärliga verksamheten.

Kostnadsavdraget är 10 000 gulden för skapande konstnärer (upphovsmän) och 5 000 för konstnärliga utövare. Avdraget bygger på det schablonavdrag som medges vid inkomsttaxeringen. Avdrag får göras oavsett om kostnaderna under- eller överstiger detta belopp. Vidare får avdrag göras med 28 procent av nettoinkomsten. Den regeln gäller för nyföretagare och avdraget beaktas i biståndssammanhang under de fyra biståndsåren.

De krav som uppställs för att få bistånd är följande.

1. Utbildning (skolor anges).
2. Arbeta som konstnär (krav på arbetad tid).
3. Inkomster från den konstnärliga verksamheten.
4. Utrustning, lokal, ateljé.
5. Utställningar, produktioner, beställningar.

Samtliga krav behöver inte vara helt uppfyllda, utan meningen är att faktorerna skall vägas samman i det enskilda fallet. En självlärd konstnär utan konstskolor kan alltså komma i fråga för bistånd.

Om försäkringskassan är tveksam till om en sökande är berättigad till bistånd kan frågan prövas av en särskild nämnd, bestående av olika experter. Att notera är att inga konstnärer eller författare skall finnas i nämnden. Dessutom är det inte fråga om någon kvalitetsprövning utan snarare en bedömning om konstnärlig eller litterär yrkesverksamhet föreligger eller inte. Systemet bygger på att bistånd betalas ut först efter det att konstnären kan visa upp ett intyg från nämnden.

Tanken är att det föreslagna systemet skall utvärderas tre år efter införandet.

Det föreslagna systemet har kritiserats eftersom det inte är möjligt att klara levnadskostnaderna enbart med hjälp av bistånd utan det krävs andra inkomster. Konstnärorganisationerna räknar med att en konstnär utöver biståndet behöver en inkomst på 1 800 gulden i månaden för att nå en acceptabel levnadsnivå.

Bistånd ingår i den beskattningsbara inkomsten. Med hänsyn till att en biståndstagares inkomster är låga betalas ingen inkomstskatt eftersom grundavdraget, som i många andra länder, är högre än i Sverige. Däremot skall socialavgifter betalas.

Ett exempel illustrerar:

(Belopp i gulden)	
Inkomst från konstnärlig verksamhet	26 000
Faktiska kostnader	16 000
Kostnader som faktiskt får beaktas	10 000
Nettoinkomst, till grund för bistånd	16 000
Konstnärer får minska med 28 procent (nystartaravdrag, 4 år)	4 480
Nettoinkomsten efter nystartaravdrag	11 520
Maximalt bistånd betalas ut (60 procent av existensminimum)	9 846
Inkomst inklusive bistånd (11 520+9 846)	21 366
Minus 115 procent	18 271
Återbetalning av bistånd	3 094
Bistånd netto	6 752

Inkomstprövningen går till så att biståndet skall fylla ut inkomsten upp till 115 procent av existensminimum (18 271). Därefter skall den totala inkomsten (21 366) minskas med 18 271, och 3 094 betalas tillbaka efter årets slut. Härigenom kommer biståndet att uppgå till 6 752 (9 846–3 094).

Finansiering

Utgångspunkten för beräkningen av kostnaden för förslaget har enligt det nederländska socialdepartementet varit uppgiften om att ca 14 000 konstnärer i dag är beroende av socialbidrag. Stödet kommer inte enbart att vara riktat till denna grupp, men antalet har använts som underlag vid kostnadsberäkningen. Socialministeriet har i dag en årlig kostnad för socialbidrag till konstnärer på ca 50 miljoner gulden. Man har uppskattat antalet som väljer att träda in i systemet år 1 till ca 6 000 stycken. Utifrån en bidragsstorlek om viss procentsats av existensminimum (för närvarande är förslaget att det som mest kan utgå med 60 procent av existensminimum, som är ca 3 300 kronor), har förslaget beräknats kosta ca 47 miljoner gulden, dvs. ca 142 miljoner kronor. Av detta belopp erlägger Socialministeriet ca 37 miljoner gulden till systemet. Skillnaden mellan de beräknade socialbidragsutgifterna om 50 miljoner gulden och insatsen i systemet med konstnärstöd om 37

miljoner gulden, dvs. 13 miljoner gulden ges till Kulturministeriet som dels bidrag med ca 10 miljoner gulden till systemet, dels använder medel till att föra fram systemet kulturpolitiskt. År 2 och följande år har kostnaden beräknats till ca 100 miljoner gulden, varav Socialministeriet står för ca 75 miljoner gulden och Kulturministeriet för ca 25 miljoner gulden. Ökningen beräknas bero bl.a. på en ökad anslutning av konstnärer till systemet.

5.6 Österrike

För bildkonstnärer finns sedan år 1962 en fond, Künstlerhilfefonds som varje månad skjuter till hälften av pensionsförsäkringsavgiften för frilansande konstnärer. Pensionsförsäkringsavgiften uppgår till 12 procent av inkomsten. En förutsättning för att fonden skall betala hälften av avgiften är att inkomsten inte överstiger 29 021 ATS per månad. Fonden får anses vara ett generellt stöd till bildkonstnärer via reducerade egenavgifter.

På författarområdet finns en socialfond som bl.a. lämnar tillfälliga eller återkommande bidrag till författare, översättare och deras efterlevande. För pensionerade författare med låga inkomster fyller fonden upp månadsinkomsten med tillskott.

5.7 Norge

”Uten samanlikning er Sverige det landet som har storst likskap med Noreg både når det gjeld generell kulturpolitikk og tiltak overfor kunstnarer” (St meld nr 47, 1996-97, s. 74). På senare tid har konstnärernas ekonomiska villkor uppmärksamats, bl.a. genom en omfattande studie som redovisades år 1996 (INAS Rapport 96:1). Av undersökningen framgår att de ekonomiska skillnaderna är stora mellan olika konstnärgrupper. Förhållandena har inte förändrats nämnvärt sedan 1980-talet. De statliga stöden har hela tiden ökat sedan slutet av 1970-talet, men samtidigt har antalet konstnärer ökat med 30–40 procent.

Norges konstnärstöd är av individuell karaktär. Det finns olika stipendiesystem, bl.a. arbetsstipendier. År 1996 fick sammanlagt 524 konstnärer garantiinkomst. En konstnär med garantiinkomst, som förblir aktiv i yrket, har rätt till garantiinkomst t.o.m pensionsåldern.

En viktig del av konstnärstöden är satsningar på yngre konstnärer, som blivit ett prioriterat område. I den norska regeringens senaste reformförslag utökas stödet till de yngre konstnärerna. Sammanlagt 59 miljoner norska kronor kommer årligen att ges ut i stipendier till unga

konstnärer. Man räknar med att 165 stipendier kommer att beviljas. Stipendierna uppgår till 136 000 norska kronor om året. En ny form av praktikantjänster inrättas också vid musik- och teaterinstitutioner, som kan ge yngre nyutexaminerade konstnärer arbete.

5.8 Danmark

Ekonomiskt stöd till konstnärer kanaliseras genom Statens kunstfond. När fonden inrättades under 1960-talet omfattade den bildkonstnärer, författare och tonsättare. Härefter har fonden utvidgats till att omfatta även konsthantverkare, formgivare, arkitekter samt konstnärer på film- och teaterområdet. I år förfogar fonden över 56 miljoner danska kronor.

Stödformerna är stipendier för perioder upp till tre år och engångsstöd för vissa arbeten eller resor. Statens Kunstfond gör också inköp av bildkonst, konsthantverk och design. Konstverken placeras sedan på offentliga institutioner. Fonden ger också stöd för utsmyckning av byggnader som är tillgängliga för allmänheten. Vidare ger fonden bidrag till tonsättare i samband med beställningar av ny dansk musik.

Fonden lämnar inkomstgarantier (livsvarige ydelser) till konstnärer, som kan "se tillbaka" på ett betydande konstnärligt livsverk.

Nästa år inrättas en ny stipendieform, där syftet är att stödja unga konstnärer att etablera sig på marknaden. Stipendiet uppgår till 6 000 danska kronor i månaden och utgår under två år. För år 1998 har avsatts medel för att finansiera 135 sådana stipendier.

Avslutningsvis kan nämnas att frågan om de konstnärliga egenföretagarnas situation tilldragit sig stort intresse i Danmark. En omfattande undersökning har nyligen gjorts, som omfattar konstnärernas situation under 1993 och 1994. Under slutet av 1980-talet utarbetades ett lagförslag om en intäktslöshetsförsäkring för konstnärer. Förslaget genomfördes dock inte. Härefter har ett nytt förslag tagits fram, men detta har mött politiskt motstånd eftersom man inte vill införa en "intäktslöshetskassa" för en särskild yrkesgrupp.

6 Tidigare utredningsförslag

Enligt direktiven skall utredningen vid utarbetandet ett generellt konstnärstöd fullfölja det arbete som påbörjades i utredningarna "Konstnärrens villkor" (SOU 1990:39) och Kulturpolitikens inriktning (SOU 1995:84).

I den första av dessa utredningar lades förslag om inrättande av en egenavgiftsfond. Förslaget kom aldrig att genomföras. I den senare utredningen analyserades det tidigare förslaget om egenavgiftsfri egenavgiftsfond samtidigt som ett nytt förslag till stödsystem presenterades. Båda förslagen ansågs dock ha nackdelar och Kulturutredningen valde att föreslå en ökad satsning på selektiva konstnärstöd. I det följande presenterar vi kort de båda förslagen och den utvärdering som skett i tidigare utrednings- och remissarbete. Därefter följer vår egen analys av hur dessa förslag kan utvecklas för att åstadkomma ett generellt konstnärstöd.

6.1 Förslaget om egenavgiftsfond

I betänkandet "Konstnärrens villkor" föreslogs inrättandet av en sk egenavgiftsfond. Förslaget skall ses mot bakgrund av konstnärorganisationernas krav på förändringar av skatte- och avgiftsreglerna på konstnärsområdet. Kombinationen av genomsnittligt låga intäkter och höga uttag av skatt och egenavgifter ledde till att många fria yrkesutövare hade svårt att försörja sig.

Egenavgiftsfonden är en kulturpolitisk stödordning som använder det faktiska egenavgiftsuttaget som underlag för beräkning av konstnärstödet. Förslaget innebär inga förändringar av skatte- och avgiftsreglerna.

Enligt förslaget ges alla *näringsidkande* upphovsmän rätt att söka bidrag ur fonden. I sin ansökan anger upphovsmannen totalsumman av intäkter för vilka han själv erlägger egenavgifter. Därefter anger han hur stor andel som avser intäkter för vilka stöd kan utgå. De stödberättigade inkomsterna finns uppräknade i fondförordningen. I första hand avses upphovsrättsliga ersättningar, men även andra närliggande ersättningar kan ingå. I samband med att skattemyndigheten debiterar ege-

navgifter för konstnärens verksamhet, begär fonden ut dessa uppgifter och stödbeloppet fastställs till en andel av debiteringen. För att fastställa andelen måste man dels ta hänsyn till vilka inkomster upphovsmannen har, dels till att den skattskyldige fått avdrag för beräknade avgifter i sin deklaration. Utbetalt skattefritt bidrag maximeras till 15 000 kronor. Stödordningen skulle enligt förslaget hanteras av Konstnärsnämnden.

I betänkandet framfördes att förslaget var ett generellt verkande kulturstöd som hade effekten att undanröja det höga skatte- och avgiftsuttaget på konstnärernas inkomster. Vidare framhölls att systemet var lätt att administrera och att anknytningen till upphovsmannaintäkter tidigare prövats genom lagen om upphovsmannakonto. Kostnaden för stödet beräknades till 25 miljoner kronor per år.

Av budgetpropositionen 1991 (prop. 1990/91:100, bil 10, s. 30–31) framgår att remissinstanserna inte var eniga. Konstnärsgesällskaperna, konstnärsnämnden m.fl. anslöt till förslaget. KLYS tillstyrkte förslaget men ansåg att det borde bearbetas ytterligare. RSV motsatte sig kopplingen till de årliga självdeklarationerna medan RFV inte hade några principiella invändningar.

Förslaget om egenavgiftsfonden avvisades i budgetpropositionen. Som skäl angavs bl.a. rättvisesynpunkter i förhållande till anställda konstnärer.

Egenavgiftsfonden återkommer i direktiven till utredningen "Kulturpolitikens inriktning" (Kulturutredningen) som fick till uppgift att analysera huruvida en stödordning för finansiering av konstnärernas egenavgifter skulle införas. Kulturutredningen analyserar förslaget om egenavgiftsfond i en särskild studie. Invändningarna mot egenavgiftsfonden, följer i betänkandet tre huvudlinjer.

Enligt den första missgynnar förslaget anställda kulturarbetare som också i realiteten bär sina kostnader för socialförsäkringssystemet via arbetsgivaravgifter. Här påpekas också att man infört s.k. allmänna egenavgifter på för närvarande 3,95 % som utgår för samtliga inkomster av arbete, dvs. belastar både anställda och egenföretagare.

Enligt den andra kan stödet träffa fel mottagare genom sin koppling till begreppet upphovsrättsliga intäkter och genom att inte ta hänsyn till inkomstnivå hos mottagaren.

Enligt den tredje beräknas kostnaden för stödet bli avsevärt högre än beräknat. I analysen invänder man också mot att stödet indirekt innebär en skattesubvention och att skattefria bidrag strider mot gällande principer inom skattelagstiftningen. Vidare tar man upp resonemang kring ev bidragsanpassning.

6.2 Förslaget om konstnärstillägg

Med hänsyn till egenavgiftsfondens redovisade nackdelar lät Kulturutredningen utarbeta ett alternativt förslag till generellt stöd sk konstnärstillägg.

Enligt förslaget skall konstnärstillägget utgå till den som yrkesmässigt ägnar sig åt konstnärlig, litterär eller därmed jämförlig verksamhet. Stödet kan utgå till både näringsidkare och anställda. Krav på kontinuitet, kvalitet samt yrkeskunnighet skall kopplas till stödet. Avgränsningar bör också ske med hänsyn till vilka grupper som det anses kulturpolitiskt angeläget att stödja.

Stödet beräknas på grundval av inkomsten från konstnärlig och litterär verksamhet. Den sökandes deklaration är ett av underlagen för att beräkna stödet. Stödet skall inriktas på låginkomsttagarna och ökar med inkomsterna upp till en nivå av 50 000 kronor. Maximalt stöd utgår med 50 % av inkomsterna dvs högst 25 000 kronor. En avtrappning av stödet föreslås vid inkomster som överstiger 70 000 kronor. Inkomstnivåerna kunde ändras beroende av hur mycket medel statsmakten tillsköt. Avtrappningen skall gynna eget arbete genom att konstrueras så att man alltid får större behållning av högre inkomster i kombination med konstnärstöd än av enbart konstnärstöd. Stödet skall vara skattepliktigt och påverkar därför inkomst och stöd för påföljande år.

I betänkandet redovisas ett antal nackdelar med det skisserade systemet. För det första att avgränsningsproblemen är olösta. Det är svårt att skapa objektiva kriterier för att bestämma vilka som bör få stöd. För det andra krävs en omfattande administration för att hantera stödordningen.

6.3 Analys av tidigare förslag till generellt stöd

Under en följd av år har från konstnärorganisationerna riktats kritik mot det höga skatte- och avgiftstrycket vid låga inkomster. Detta har setts som ett generellt problem dvs även höginkomsttagare inom kollektivet drabbas från sina första intjänade royaltykronor av denna höga skatteeffekt. En effekt som kan vara mer hanterbar för andra näringsidkande grupper som har större möjlighet att planera och ekonomisera sin verksamhet än konstnärskollektivet. Denna pågående diskussion är inte heller unik för Sverige – vilket avspeglas i kapitel 6.

Förslagen om generella konstnärstöd kan därför aldrig helt frikopplas från skattesystemet. Det är ofrånkomligt att disponibel inkomst efter skatt och avgifter minskar eller ökar behovet av ekonomiskt stöd. Den kopplingen är vanlig även inom andra områden än konstnärsområdet t.ex. bostads- eller socialpolitik.

De två förslagen om egenavgiftsfond och konstnärstillägg har därför egentligen i grunden samma syfte: att öka den disponibla inkomsten för konstnären. I det första fallet knyter man an till hur mycket egenavgifter konstnären har betalat för ett inkomstår. I det andra fallet knyter man an till hur stor inkomst personen ifråga har. Man använder två objektiva faktorer, som fastställs genom taxeringen, för att bestämma storleken på bidraget.

Vi har nu valt att istället för att se på förslagen om egenavgiftsfond och konstnärstillägg var för sig – föra samman förslagen. På flera punkter kan man se hur en sådan kombination i analysen ger nya möjliga lösningar.

Tre viktiga frågor kommer här att behandlas i var sitt underavsnitt. Det gäller avgränsningen av mottagare, det gäller stödets storlek samt den administrativa hanteringen.

6.3.1 Avgränsningen av mottagare

De båda förslagen återspeglar här två mycket olika modeller för avgränsning. Egenavgiftsfonden skapar ett objektiva kriterium med stöd av faktiskt debiterade avgifter samt begreppet upphovsmannaintäkt. Genom denna konstruktion utesluts anställda samt uppdragstagare, som inte själva betalar de sociala avgifterna, från stödet. Konstnärstillägget stannar vid att säga att mottagarna måste utses med stöd av allmänna kriterier som yrkeskunskap, kvalitet, kvantitet m.m. Här anges att även anställda och uppdragstagare bör få del av stödet.

Det står därför klart att man här måste bestämma sig för vilka grupper avsikten är att stödet skall omfatta. Vill man endast ha näringsidkande kulturarbetare t.ex. författare, bildkonstnärer, tonsättare m.fl. – fungerar modellen med näringsverksamhet som inträdeskrav. Vill man att andra grupper skall omfattas av stödet måste man på ett annat sätt beskriva de objektiva avgränsningarna. Det är inte konstruktivt att här, som i t.ex. Kulturutredningen börja diskutera rättviseaspekter. Eftersom det inte handlar om att sänka skatten eller avgiften för näringsidkarna – utan i stället använda näringen som ett urvalsinstrument. Den viktiga frågan är i stället om man tror sig träffa rätt mottagare med denna avgränsning.

Att utöver kravet på näringsverksamhet också ha en koppling till förefintliga upphovsrättsliga intäkter är ett sätt att skapa ytterligare ett objektiva kriterium. Samtidigt anges i förslaget att även närliggande intäkter skall vara bidragsgrundande. Här krävs alltså en katalog i förordningstexten.

Den slutsats man kan dra är att för stort inslag av objektivitet leder till sämre träffsäkerhet medan helt subjektiva prövningar leder till stor träffsäkerhet med svåra tillämpningsproblem.

Att kombinera kravet på näringsverksamhet, genom vilket bidraget kommer att ges till de s.k. fria yrkesutövarna, med ett tilläggskrav avseende både intäkternas art (dvs. att dessa skall komma från konstnärlig och litterär verksamhet) samt en avgränsning på yrkeskategorier (liksom den som idag tillämpas av författarfond/konstnärnämnd) - är troligen genomförbart. Man kan t ex tänka sig en modell där alla som någon gång under den senaste tioårsperioden erhållit bidrag ur författarfond/konstnärnämnd (kan enkelt anges med kryss på en blankett) automatiskt har tillträde till systemet - medan övriga skall passera ett prövningsförfarande. På samma sätt får man på ansökan ange hur stor del av bruttointkomsterna i näringen som kommer från den konstnärliga verksamheten. Analysen av avgränsningen av mottagarna av stödet fortsätter i kapitel 7 Överväganden.

6.3.2 Stödets storlek

Även här återspeglar de två förslagen helt olika synsätt. Egenavgiftsfonden anser att stödet alltid ska ha den avsedda effekten för en viss andel av inkomsterna dvs oavsett hur hög inkomst en konstnär totalt sett har. En konstnär med miljoninkomster i sin näringsverksamhet får, under förutsättning av ansökan, samma stöd som den som tjänar runt 100 000 kronor. Konstnärstillägget bygger istället på att uppmuntra egen inkomst upp till en viss nivå (50 000 kronor), därefter utgår maximalt stöd fram till en inkomstgräns (70 000 kronor) då bidraget stegvis trappas ner till 0.

Men det finns också gemensamma drag i förslagen. T.ex. att bidraget ökar med den egna inkomsten samt att det finns ett maxibelopp. På samma sätt som en konstnär som ökar sin inkomst från 10 000 till 20 000 kronor får höjt konstnärstöd så får han också ett högre bidrag ur egenavgiftsfonden. Detta då debiterade avgifter ökar med inkomsten. Kurvan för stödets ökning är brantare i förslaget om konstnärstillägg.

En kombination av förslagen skulle t.ex. kunna innebära att man behåller kopplingen till egenföretagarna, men att man samtidigt

beslutar om en inkomstgräns där bidrag inte längre utgår. Införandet av en inkomstgräns kommer dock alltid att leda till betydligt mer komplicerade prövningar. Utredningens synpunkter på beräkningen av stödets storlek fortsätter under avsnitt 8 Överväganden och förslag.

6.3.3 Administration och stödets kostnad

Förslagen överensstämmer på denna punkt. Ett nytt stöd bör hanteras av Konstnärsnämnden. Båda förslagen kräver preciseringar vad avser ansökningsförfarande etc.

Sammanfattningsvis finner man att alla preciseringar avseende mottagare, stödets storlek etc. ökar administrationskostnaden.

Kostnaderna för egenavgiftsfonden uppskattas av Kulturutredningen till 80 miljoner kronor medan konstnärstillägget beräknas kosta 60 miljoner kronor netto.

7 Generell inkomstförstärkning?

7.1 Inledning

Utredningen har haft i uppdrag att utforma ett förslag om nytt generellt ekonomiskt stöd till konstnärliga yrkesutövare. Under utredningsarbetet har vi testat många olika sätt som stödet kan utformas på. En grundläggande utgångspunkt för oss har varit att det nya stödet skall uppfylla det i kulturpropositionen (prop. 1996/97:3) uttalade syftet med statens insatser, nämligen att: ”skapa sådana villkor för de professionella konstnärerna att de kan basera sin försörjning på ersättning för utfört konstnärligt arbete”. Detta innebär att våra förslag i första hand skall syfta till att underlätta för konstnärer att kunna försörja sig av det egna konstnärliga arbetet.

I direktiven har också angetts en rad andra, mer detaljerade syften med det nya stödet. Det skall:

- främst rikta sig mot de konstnärer som är enskilda näringsidkare,
- vara generellt, dvs. vara förenat med vissa objektiva krav som när de uppfylls ger rätt till stöd,
- minska yrkesverksamma konstnärers beroende av icke konstnärliga försörjningsarbeten,
- ges till i verklig mening konstnärligt verksamma, dvs. till konstnärer som kan uppfylla vissa kvalitetskriterier,
- ges till konstnärer som uppfyller en viss grad av yrkesverksamhet, dvs. som arbetar med sitt konstnärliga arbete en viss minimitid.
- ha ett tydligt kulturpolitiskt syfte,
- underlätta möjligheten för konstnärer att utjämna sina inkomster över tiden,
- prövas mot konstnärens inkomster av konstnärligt respektive icke konstnärligt arbete.

Vi kan konstatera att det är fullt möjligt att utforma det nya ekonomiska stödet så att det uppfyller de flesta av dessa syften. Det kan göras *antingen* i form av en direkt inkomstförstärkning till konstnären *eller* i form av olika insatser som förstärker konstnärens möjligheter att för-

sörja sig av det egna arbetet. Vi kommer att redovisa båda dessa alternativa utformningar, och förordar att det senare alternativet väljs.

I detta kapitel redovisar vi det första alternativet, dvs. hur en inkomstförstärkning direkt till konstnären kan konstrueras samt en analys av effekterna av ett sådant system.

I nästa kapitel presenterar vi det andra alternativet, dvs. förslag om åtgärder som förstärker efterfrågan på konstnärens arbete.

7.2 Inkomstförstärkning till konstnärer

Sammanfattning

Om det nya stödet till konstnärer utformas som en direkt inkomstförstärkning kan det, enligt vår mening, konstrueras på följande sätt.

Inkomstförstärkningen ges till den konstnär som:

1. Är enskild näringsidkare.
2. Har inkomst av näringsverksamhet som härrör från konstnärlig verksamhet.
3. Offentligen har dokumenterat sin konstnärliga yrkesverksamhet (genom viss utbildning, offentlig produktion och/eller erhållna arbetsstipendier från Konstnärsnämnden eller Sveriges författarfond).
4. Har en kontinuitet i sin konstnärliga verksamhet.
5. Inte är yrkesverksam med annat icke konstnärligt, eller till den konstnärliga verksamheten nära knutet, arbete i en omfattning motsvarande mer än hälften av en normal årsarbetstid.

Enligt vår bedömning bör vidare stödet vara inkomstprövat så att maximal inkomstförstärkning, 10 000 kronor per år före skatter och avgifter, ges upp till en årsinkomst på 20 000 kronor. Inkomstförstärkningen skall därefter avtrappas med 15 procent av inkomster från konstnärligt arbete respektive 25 procent av den överstigande inkomsten från annat arbete.

Det vore lämpligt att låta Konstnärsnämnden svara för administrationen av inkomstförstärkningen.

Inkomstförstärkningen kan erhållas för ett år i taget, och ansökan lämnas till Konstnärsnämnden före utgången av det år som ansökan avser.

Den närmare regleringen av detta stöd framgår av det utkast till förordning med kommentarer, som redovisas i slutet av detta betänkande

Utgångspunkter för utformningen av stödet

Vi har i enlighet med direktiven arbetat fram ett förslag om en stödordning som innebär en rätt för en viss grupp yrkesverksamma konstnärer till ett direkt ekonomiskt bidrag, en inkomstförstärkning. Utformningen av stödet och dess avgränsningar har gjorts utifrån en analys av de tidigare utredningsförslagen om egenavgiftsfond och konstnärstillägg, det förslag om konstnärstöd som nu behandlas i det Nederländska Parlamentet samt olika synpunkter som konstnärorganisationerna och andra har lämnat. De sistnämnda redovisas mer utförligt i bilaga 3.

I arbetet med att utforma det nya stödet har vi eftersträvat att det skall bli lätt att förstå och lätt att administrera. Det bör vara uppbyggt på ett sådant sätt att konstnärerna på förhand kan beräkna vilket stöd de är berättigade till. De kriterier som väljs för att avgränsa gruppen och bestämma stödets storlek bör vara så enkla att tillämpa, så att det inte skall bli nödvändigt att bygga upp någon större administration för hanteringen av stödet.

Kriterier för att avgränsa den stödberättigade gruppen

1. Egenföretagare

Som nämnts har direktiven angett att stödet i första hand skall vara inriktat på de konstnärliga yrkesutövare, som är verksamma som egenföretagare. Vi har funnit att starka skäl talar för en sådan avgränsning på grund av att de egenföretagande konstnärerna generellt sett har en sämre ekonomisk grundtrygghet. Dels omfattas de flesta av dem inte av systemet om ersättning från arbetslöshetskassa, dels är socialförsäkringssystemet inte anpassat efter deras arbets- och inkomstförhållanden. De olika sociala trygghetssystemen är i första hand utformade med tanke på personer som försörjer sig på regelbundna inkomster från en anställning. Dessutom har de egenföretagande konstnärerna i regel den största oregelbundenheten i sina inkomster, samtidigt som de många gånger har höga fasta kostnader för sin yrkesutövning.

Därför föreslår vi att den stödberättigade gruppen skall vara konstnärer som är enskilda näringsidkare. Vi har då även tagit hänsyn till att den Konstnärliga arbetsmarknadsutredningen lägger förslag som förstärker försörjningsmöjligheterna för de konstnärer som är anställda och uppdragstagare.

2. Offentligen dokumenterat sin konstnärliga yrkesverksamhet

Stödet skall enligt direktiven riktas till dem som är i verklig mening konstnärligt verksamma. För att nå denna grupp är det nödvändigt att utforma avgränsningar avseende graden av yrkesverksamhet samt i viss mån kvaliteten på konstnärernas arbete. För att fastställa graden av yrkesverksamhet och den konstnärliga kvaliteten kan inledningsvis vissa krav på utbildning inom den konstnärliga området anges. Det finns t.ex. vissa akademier och skolor som anses garantera en viss nivå på den konstnärliga yrkesverksamheten. För att inte utesluta autodidakter bör det därutöver vara möjligt för de konstnärer som kan dokumentera en viss verksamhet inom sitt område, t.ex. vissa offentliga framföranden, beställningar eller utställningar, att också bli berättigade till stödet. Konstnärer som har erhållit arbetsstipendier från Konstnärsnämnden och Författarfonden har i regel också uppfyllt de kvalitetskrav som kan ställas.

3. Kontinuitet i den konstnärliga verksamheten

För att ge prioritet åt de i verklig mening yrkesverksamma konstnärerna bör det också finnas ett krav på att det konstnärliga arbetet bedrivs kontinuerligt över en viss tid, och resulterar i mer än en produktion sett över en längre tid.

4. Minst halvtid i det konstnärliga arbetet

Enligt direktiven skall stödet minska de yrkesverksamma konstnärernas beroende av icke konstnärliga försörjningsarbeten. För att dels uppnå detta syfte, dels prioritera de i verklig mening yrkesverksamma konstnärerna kan det vara lämpligt att ställa krav på att den tid som konstnären skall arbeta med sin konstnärliga verksamhet skall uppgå till minst hälften av en normal årsarbetstid. Detta är en uppfattning som även har framförts av flertalet konstnärorganisationer.

5. Tydligt kulturpolitiskt syfte

Det finns stöd för att inkomstförstärkningen skall ha ett tydligt kulturpolitiskt syfte och användas på ett sådant sätt att det främjar konstnärligt skapande och konstnärlig verksamhet. Det är dock svårt att formulera avgränsningar som på ett rimligt och önskvärt sätt klargör var gränsen går mellan det konstnärliga/kulturpolitiska syftet och andra

syften såsom kommersiella, politiska eller andra. Man kunde överväga att tillämpa den definition som används på Irland, att ett verk som gjorts "för att användas i reklam och som inte kan fungera självständigt till följd av verkets egen kvalitet eller längd" inte skulle uppfylla kravet på kulturpolitiskt syfte. Risken är dock stor att gränsen kan få en icke avsedd, hämmande effekt för den nyskapande konsten. Många konstnärsgupper har också verksamheter som kan användas i fler än ett syfte. Frågan blir då hur stor del av verksamheten som skulle tillåtas vara kommersiell eller ha en annan icke kulturpolitisk användning.

Sannolikt kommer de tidigare kriterier som uppställts med krav på utbildning, offentligt dokumenterad produktion, kontinuitet och viss tid för det konstnärliga arbetet att vara tillräckliga för att också tillgodose önskemålet om att stödet skall ha ett tydligt kulturpolitiskt syfte. Vi föreslår därför att man inte inför någon särskild regel för att pröva det kulturpolitiska syftet.

Inkomstprövning

Stödet syftar till att ge en inkomstförstärkning för de i verklig mening yrkesverksamma konstnärer som har svårt att försörja sig på sitt konstnärliga arbete. Stödet skall enligt direktiven kompensera låga intäkter av den konstnärliga verksamheten så att dessa konstnärer kan få större möjligheter att ägna sig åt sitt skapande arbete.

I budgetpropositionen för år 1998 (prop. 1997/8:1) anges att de ekonomiska ramarna för statens insatser för detta stöd skall öka med 34 miljoner kronor från och med år 1999. Med utgångspunkt från detta och från uppgifter om hur stor den stödberättigade gruppen kan bli, har vi gjort beräkningar för att analysera hur stor inkomstförstärkningen för den enskilde konstnären kan bli, vilka inkomstgränser samt vilken avtrappningstakt som kan vara lämpliga.

Enligt vår bedömning bör inkomstförstärkningen vara pensions- och sjukförsäkringsgrundande varav följer att den då också bör vara skattepliktig. Med en sådan uppläggning kommer mottagaren av inkomstförstärkningen att betala tillbaka en del av inkomstförstärkningen som skatter och avgifter till staten. För att stödet skall uppgå till 34 miljoner kronor skall det belopp som kan fördelas brutto uppgå till ca 48 miljoner kronor, eftersom skatter och sociala avgifter kan beräknas uppgå till omkring 40 procent i de här aktuella inkomstlägena.

Med en utgiftsram brutto på 48 miljoner kronor visar våra beräkningar att inkomstförstärkningen kan uppgå till högst 10 000 kronor per år (före skatt och avgifter), om inkomstprövningen inleds vid en näringsinkomst från konstnärligt arbete på högst 20 000 kronor per år.

En inkomstgräns vid 20 000 kronor kommer att ligga strax under medelinkomsten av konstnärligt arbete, som för de näringsidkande konstnärerna ligger på 23 000 kronor.

Ett av syftena med stödet är att det skall göra det möjligt för konstnärer att minska sitt beroende av inkomster från annat än det konstnärliga arbetet. Det kan därför vara motiverat att göra inkomstprövningen snävare för de inkomster som härstammar från annat arbete än det konstnärliga. Därigenom blir det ”lönsamt” för konstnären att byta från inkomster av annat arbete till inkomster av det konstnärliga arbetet. Vi föreslår därför att avtrappningstakten för inkomster från konstnärligt arbete blir lägre, 15 procent, än för inkomster av annat arbete som föreslås minska stödet med 25 procent av den del av inkomsten som överstiger 20 000 kronor.

Bedömning av Inkomstförstärkningens effekter

Med ledning av de ekonomiska beräkningar som vi har gjort och de avgränsningar av den stödberättigade gruppen som ovan redovisats kan vi konstatera att den tillgängliga medelsramen på 34 miljoner kronor netto, och 48 miljoner kronor brutto, kommer att räcka till ett stöd på högst 10 000 kronor brutto per år.

Av de totalt ca 6 800 egenföretagande konstnärerna bedöms omkring 5 500 konstnärer tillhöra den stödberättigade gruppen. Av dessa kan omkring 700 få ett reducerat bidrag, medan ca 4 800 får det maximala bidraget på 10 000 kronor per år, eller ca 800 kronor per månad, brutto. Omkring 1 200 av de egenföretagande konstnärerna har så höga inkomster att de helt faller utanför bidragssystemet.

Det är tveksamt om ett bidrag i storleksordningen 800 kronor per månad kan få den effekt för konstnären som regeringen har uttalat i sina direktiv till vår utredning. Även om en inkomstförstärkning på 800 kronor per månad är bättre än ingenting, är det knappast troligt att särskilt många konstnärer kommer att kunna avstå från de ”brödjobb” som deras försörjning kräver. För att en inkomstförstärkning av detta slag skall kunna få de önskade effekterna på konstnärens ekonomi måste den bli avsevärt större. Som framgår av den statistiska kartläggningen har de egenföretagande konstnärerna en medelinkomst på 23 000 kronor av sitt konstnärliga arbete och 94 000 kronor av annat arbete. Det säger sig självt att en inkomstförstärkning på 800 kronor per månad inte kan räcka till för att byta ut en inkomst på 94 000 kronor av annat arbete. Endast undantagsvis kommer därför en inkomstförstärkning inom ramen för en statlig nettoutgift på 34 miljoner kronor per år att

leda till att konstnärer i någon nämnvärd omfattning kan trappa ner sina sidoverksamheter och koncentrera sig på det konstnärliga skapandet.

Som en jämförelse kan nämnas att om inkomstförstärkningen skulle höjas till högst 35 000 kronor per år, så skulle statens nettoutgift för stödet stiga till 212 miljoner kronor. En annan jämförelse är det holländska förslaget till nytt generellt konstnärsstöd som beräknas kosta ca 140 miljoner kronor det första året, och drygt 300 miljoner kronor fr.o.m. det andra året för en grupp konstnärer som till antalet är ungefär lika stor som den svenska. Redan av detta skäl är vi tveksamma till att föreslå att denna typ av inkomstförstärkning införs i Sverige.

Det har under utredningens gång dessutom kommit fram ett annat tungt skäl mot att införa den tänkta formen av inkomstförstärkning. Och det hör ihop med att konstnärsgруппerna själva är mycket tveksamma till ett bidrag av detta slag. För konstnärerna är det viktigaste att få betalt för och kunna leva av att sitt konstnärliga arbete. Det är ju också detta som framhävs som ett huvudsyfte med konstnärsstödet i den senaste kulturpolitiska propositionen.

Vid våra kontakter med enskilda konstnärer och konstnärsorganisationerna har det framkommit att de ogärna vill bli en grupp som är mer "bidragsberoende" än andra medborgare i samhället. De föredrar i stället att statens stöd utformas så att det på olika sätt ökar de i verklig mening yrkesverksamma konstnärernas möjligheter att få full ersättning för det arbete de gör och som ger dem tillfälle att visa och/eller avyttra sina verk inför en betalande publik.

7.3 Utredningens ställningstagande

Den här redovisade utformningen av en tänkt inkomstförstärkning visar att stödet kan ges utifrån förhållandevis få och enkla prövningsgrunder. Det skulle därför kunna bli ett tämligen enkelt och stabilt system att hantera. Vi har med denna konstruktion velat visa att det är fullt möjligt att införa en någorlunda enkelt stöd, som uppfyller kraven i direktiven till vår utredning.

Trots detta vill vi inte rekommendera att denna form av stöd införs. Med hänsyn till de ekonomiska förutsättningarna och med hänsyn till konstnärernas egen inställning till den tänkta inkomstförstärkningen

avråder vi från att en sådan införs. I stället förordar vi insatser som på olika sätt kan underlätta för konstnärerna att nå sin publik och som på ett bättre sätt än för närvarande kan ge konstnärerna en fullvärdig ersättning för de arbeten de gör. Insatserna behöver anpassas till de skilda förutsättningar som råder för det konstnärliga arbetet inom de olika konstarterna. I följande kapitel presenterar vi förslag till åtgärder som täcker samtliga konstnärsgrupper och som utformats med hänsyn tagen till de skilda förutsättningarna dem emellan.

8 Utredningens förslag: Ett paket för ökad efterfrågan på konstnärers arbete

8.1 Inledning

Konstnärernas arbetsmarknad har belysts i många tidigare utredningar, bl.a. "Konstnärrens villkor" (SOU 1990:39), Kulturutredningen (SOU 1995:84) och nu senast den med oss parallellt arbetande Konstnärliga arbetsmarknadsutredningen (SOU 1997:183). Vi skall här inte upprepa innehållet i dessa utredningar, endast konstatera att den samstämmiga bild som ges är att under 1990-talet har obalansen på kulturarbetsmarknaden tilltagit.

Samtidigt som antalet personer som vill försörja sig på konstnärligt arbete har fortsatt att öka så har efterfrågan på deras tjänster sjunkit som en följd av att de offentliga anslagen har skurits ner och företagens satsningar på det kulturella området också har minskat.

Likväl konstateras att det är på den privata marknaden som nyckeln till ökade arbets- och inkomstmöjligheter ligger för konstnärerna.

Ekonomiska bidrag bedöms inte vara en långsiktigt hållbar lösning på problemet med att konstnärer i allmänhet har svårt att försörja sig på sitt konstnärliga arbete. En mer långsiktig strategi är att i stället fortsätta längs den konstnärspolitiska huvudlinjen och inrikta de statliga insatserna på att "skapa sådana villkor för de professionella konstnärerna att de kan basera sin försörjning på ersättning för utfört konstnärligt arbete" (prop. 1996/97:3).

Det har framkommit i den konstnärliga arbetsmarknadsutredningens analyser likaväl som i våra kontakter med konstnärsorganisationer och enskilda konstnärer att de statliga insatserna för att stärka konstnärernas försörjningsmöjligheter främst bör inriktas på att förstärka konstnärernas *ersättning* för utfört arbete och på att förbättra *förmedlingen* av deras arbete så att konstnärerna når ut till en publik. Ett tredje väldokumenterat behov är att förstärka möjligheterna till *internationellt utbyte* för konstnärerna. En sådan kombination av de statliga insatserna innebär *dels* att konstnärerna i större utsträckning får

fullt betalt för sitt arbete i form av framföranden, försäljningar av verk och andra produktioner, dels att efterfrågan på deras arbeten ökar. Att inrikta insatserna på att öka efterfrågan på det konstnärliga utbudet – i Sverige såväl som i utlandet – är på längre sikt det bästa alternativet för att lösa konstnärernas ekonomiska problem. En ökad efterfrågan leder till ökade arbetsmöjligheter och därmed till ökade inkomster.

Försörjningsmöjligheterna ser mycket olika ut för olika konstnärsgrupper. Såväl de marknadsmässiga förutsättningarna som inkomst- och utgiftsförhållandena skiljer sig starkt åt mellan olika konstarter och mellan olika konstnärsyrken. Detta har bl.a. belysts i den särskilda undersökningen av konstnärernas inkomst- och arbetsförhållanden (bilaga 4). De insatser som behövs för att förstärka förmedling av och ersättning för de konstnärliga arbetena behöver därför anpassas till de specifika förutsättningar som gäller för respektive konstnärsområde.

Under utredningsarbetet har vi inventerat alla möjligheter till att förstärka förmedling och ersättningar inom de olika områdena. Vi har också diskuterat de tänkbara alternativen med konstnärsorganisationerna och andra sakkunniga i syfte att nå fram till så realistiska och välförankrade förslag som möjligt.

Enligt vår bedömning är det fullt möjligt att utforma det nya stödet så att det blir generellt verkande förstärkningar av förmedling, ersättning och internationellt utbyte för de yrkesmässigt och kontinuerligt verksamma konstnärerna.

De förslag vi lägger har valts så att de skall ge en förstärkning åt vart och ett av leden mellan den i verklig mening yrkesverksamma konstnären och hans/hennes publik. Förslagen kommer vidare genom sin utformning (bl.a. turnéstöd, ökade stöd till länsmusiken, till Röhsska museet, till kollektivverkstäder m.m.) att bli en viss motvikt till den starka koncentration av kulturutbudet som för närvarande finns till storstadsområdena.

Sist men inte minst är förslagen utformade så att de skall överensstämma med de behov som den Konstnärliga arbetsmarknadsutredningen har identifierat och de förslag till förändring av det arbetsmarknadspolitiska stödet som denna utredning presenterar. Den omläggning av arbetsmarknadsstödet till konstnärer som där föreslås innebär att 50 miljoner kronor skall överföras från Arbetsmarknadsdepartementet till Kulturdepartementet för att förstärka förmedling av konstnärers arbete och förstärkning av deras inkomster. Med detta tillskott växer vår medelsram till 84 miljoner kronor. Vårt förslag innebär att av det ökade stödet på totalt 84 miljoner kronor skall merparten, cirka 50 miljoner kronor, gå till förmedlande insatser av olika slag. Förslagen medger därutöver att ett visst belopp avsätts till de organisationer som ska administrera stöden.

I detta kapitel redovisar vi förslag om ökade statliga insatser fördelade på följande fyra områden: Ord, bild, ton och scen. Förslagen har som nämnts utformats med hänsyn tagen till de skilda verksamhetsförutsättningar som råder mellan de olika områdena.

Insatserna har därmed blivit olika stora för de olika områdena. Av de sammanlagt 84 miljoner kronor som fördelas i ökat statligt stöd föreslås 27,5 miljoner kronor till Bildområdet, 27,5 miljoner kronor till Ton, 11 miljoner kronor till Ord och 15 miljoner kronor till Scen. Att utfallet blir så olika mellan grupperna låter sig motiveras både med hänsyn till hur stora grupperna är, vilka deras inkomster är – av konstnärligt och annat arbete, hur omfattande ersättningar grupperna redan har och vilka andra eventuella stöd de redan åtnjuter.

Våra förslag är utformade efter en sammanvägning av dessa olika aspekter.

8.2 Förslag till generella stödåtgärder inom de olika konstnärsområdena

I det följande redovisar vi förslag om generellt verkande insatser för att förstärka förmedling, ersättning och internationellt utbyte för de yrkesmässigt och kontinuerligt verksamma konstnärerna. Förslagen har delats in i följande fyra konstnärsområden: Ord, bild, ton och scen.

Beträffande ersättningarna vill utredningen framföra betydelsen av att ett förslag till upphovsrättslig ersättning vid spridning av tomband (kassettersättning) införs. En ersättning för att kompensera upphovsmännen och de utövande konstnärerna, främst inom musik- och scenområdena, för den kopiering som görs av deras verk skulle i hög grad bidra till att förbättra deras inkomster.

8.2.1 Ord

Författarna

Utredningens förslag: Ett statligt stöd i form av ett verksamhetsbidrag till Författarcentrum införs. Verksamhetsbidraget skall utgå med 5 miljoner kronor årligen och fördelas mellan de olika regionerna. Stödet skall användas dels till att följa upp de förslag om läsfrämjande åtgärder som lades fram i betänkandet Boken I Tiden, (SOU 1997:141), dels till övriga insatser för förmedling av författarnas arbeten.

- Stöd till internationellt utbyte bland författarna skall utgå med 1 miljon kronor.

Skälen för utredningens förslag: På litteraturområdet har en rad insatser skett de senaste åren. En bibliotekslag som reglerar biblioteksverksamheten infördes fr.o.m. 1997. Under år 1997 inrättades också två nya statliga stöd för att stimulera läsningen bland barn och ungdom: 25 miljoner för inköp av litteratur till folk- och skolbibliotek samt ett engångsanslag på 5 miljoner kronor för främjande av barn och ungdomars läsning. I båda fallen har stöden mötts av ett stort intresse. T.ex. kan nämnas att ansökningar om bidrag till läsfrämjande åtgärder uppgick till mer än 30 miljoner kronor, vilket innebär att många läsprojekt blir utan stöd.

I betänkandet Boken I Tiden (SOU 1997:141) föreslås ytterligare insatser för litteraturspridningen. Ett statligt stöd för distribution av böcker till bibliotek och bokhandlare om sammanlagt 13,5 miljoner kronor och en förstärkning av stödet till de mindre bokhandlarna om 3,5 miljoner kronor är några av förslagen. Bokutredningen lägger dock, med hänsyn till andra pågående utredningars direktiv, inte något förslag avseende Författarcentrums verksamhet och roll i det läsfrämjande arbetet.

En del av Författarcentrums verksamhet består av en författarförmedling med arbetsmarknadspolitisk inriktning. Under senare år har dock det läsfrämjande arbetet med särskild inriktning på barn och ungdom kommit att öka i omfattning. Författarcentrum driver i dag, i fyra regioner, en rad viktiga projekt för att främja läsningen i landet. Inom Författarcentrum har under mer än trettio års verksamhet växt fram en stor kompetens som med dagens små resurser inte kan utnyttjas fullt ut. T.ex. måste verksamheten i nuläget drivas nästan helt och

hållet med tillfälliga projektmedel, vilket inte är effektivt. Tid för att vidareutveckla och utvärdera projekt och metoder saknas nästan helt.

För att samhällets insatser för att öka intresset för litteratur skall kunna genomföras bl.a. administrativt, krävs resurser. Det är därför väsentligt att de stora satsningarna på läsning förs in i Författarcentrums verksamhet. För att stötta och utveckla både egna och andras projekt behöver Författarcentrum ett verksamhetsbidrag. Detta ger stadga och kontinuitet samt en möjlighet till ökad regional utveckling.

Författarna har bl.a. genom Författarförbundet, ett utbrett internationellt samarbete med författare i andra länder. Författarförbundet har kunnat administrera verksamheten genom att ha en anställd internationell sekreterare. Det är angeläget att det internationella samarbetet mellan författare i olika länder kan fortgå. En ökning av stödet till den internationella verksamheten föreslås därför så att den verksamhet som nu finns inte behöver minska i omfattning. Stödet förmedlas av Statens kulturråd inom anslaget om bidrag till internationellt kulturutbyte.

Dramatikerna

Utredningens förslag: Ett statligt stöd införs för att främja beställningar av ny svensk dramatik. Stödet uppgår till 3 miljoner kronor årligen och betalas som beställningsarvode till dramatikererna.

- Ett nytt årligt driftsbidrag om 1 miljon kronor inrättas för uppbyggnad och administration av en digital pjäsbank.
- Stödet till internationellt utbyte för dramatikererna förstärks med 1 miljon kronor.

Skälen för utredningens förslag: Dramatik är en direkt kommunikativ konstform. Det gäller således att skapa möjligheter för dramatikererna att förmedla sitt arbete till en publik. Detta gäller såväl uppsättningar vid teatrar som framföranden i radio och TV. Vi har kunnat konstatera att någon utredning om svensk dramatik inte genomförts. Dessutom omnämns sällan dramatikererna i andra, närliggande utredningar rörande andra konstnärskategorier och områden. Av nuvarande bidrag och stipendier har dramatikererna tillgång till sammanlagt 2,5 miljoner kronor, vilket är en relativt liten summa att fördela till de enskilda dramatikererna och verksamheten inom området.

Det har framkommit att dramatikererna är i behov av insatser som möjliggör för dem att uppföra sina verk och nå ut med dem till en publik. Framför allt behövs en förstärkning inom området för scendrama-

tik. I regleringsbrevet för år 1997 framförs som mål att stödja nyskapande svensk teaterkonst genom att beställa och framföra nyskriven svensk dramatik. Åtgärder behövs för att beställningar av scendramatik skall öka bl.a. från de fria teatrarna. Detta kan ske genom att teatrarna ges bättre ekonomiska förutsättningar avseende sådana beställningar. Vidare kan insatser göras för att förbättra förmedlingen av dramatiker-
nas arbeten t.ex. genom att göra deras manus tillgängliga för teatrarna.

Stödet till ny svensk dramatik kan utökas genom att de fria teatrarna ges möjlighet att beställa manus av dramatiker för uruppföranden. Teatrarna ansöker härvid om bidrag till beställningsarvodet för dramatikern. Kostnaden per projekt är beräknad till mellan 60 000–200 000 kronor och den totala kostnaden för stödinsatsen beräknas uppgå till ca 3 miljoner kronor. Stödet bör förmedlas av Dramatikerutskottet, som nu är inordnat under Sveriges författarfond.

Dramatikerförbundets uppbyggnad av en digital pjäsbank syftar till att sprida dramatiker-
nas manus både till teatrar för eventuella beställningar av uppföranden samt till en intresserad allmänhet. Utredningen anser att denna verksamhet kommer att vara en viktig del av den förmedling som behövs för att den svenska dramtiken bättre skall nå ut och efterfrågas. Vi föreslår att Dramatikerförbundet ges ett årligt drifts-
bidrag för denna förmedling.

Dramatikerna behöver stöd för att lansera svensk dramatik utomlands. Om deras verk översätts och därmed kan uppföras även utomlands, skulle deras arbetssituation förbättras. Vi föreslår därför en förstärkning av stödet för internationellt utbyte och lansering av svensk dramatik. Kulturrådets anslag för bidrag till internationellt kulturutbyte förstärks för fördelning till dramatiker-
na.

8.2.2 Bild

Bild- och formkonstnärer samt tecknare och fotografer

Utredningens förslag: Stöd till konstfrämjande organisationers utställningsersättning förstärks med 6 miljoner kronor. Stödet skall utgå till organisationer som främjar utställningsverksamhet inom bildkonst inklusive grafisk konst, fotografier, installationer och experimentell konst, konsthantverk och formgivning.

- En ny statlig stödförordning inrättas inom bildområdet för att utöka bild- och formkonstnärernas utställningsmöjligheter inom olika konstformer. Stödet utges i form av verksamhetsbidrag till institutioner och organisationer med utställningsverksamhet. Institutioner och organisationer som erhåller stöd skall även erhålla medel för betalning av utställningsersättning till konstnärer. 8 miljoner kronor bör anvisas för det nya stödet.
- Visningsersättningen förstärks med 3 miljoner kronor att fördelas som individuell visningsersättning.
- Ett statligt stöd till förhyrning av utställningslokaler införs. Stödet skall ge möjlighet för enskild eller grupp av konstnärer att förhyra eller köpa utställningslokal för kollektivt bruk. 500 000 kronor bör anvisas för stödet.
- Stödet till kollektivverkstäder förstärks med 3 miljoner kronor.
- En förstärkning av Röhsska museets särskilda bidrag för nätverksansvaret avseende konsthantverk och formgivning görs med 500 000 kronor.
- Stödet till Illustratörcentrum för deras arbetsskapande verksamhet för tecknarna förstärks med 3 miljoner kronor. Stödet utgår som ett årligt verksamhetsbidrag.
- Stödet för främjandet av utgivning av foto- och bildböcker förstärks med 2 miljoner kronor.
- En förstärkning av stödet till Moderna museets internationella internationella program med 1 500 000 kronor för att ge svenska konstnärer ökade möjligheter att ställa ut utomlands och delta i internationella projekt.

Skälen för utredningens förslag: Bild- och formkonstnärerna är beroende av att kunna ställa ut sina verk för att ha möjlighet att möta sin publik. Utställningen kan här jämföras i betydelse med konserten, föreställningen, bokutgivningen inom de andra konstarterna. I dag bedöms det, av de organisationer som företräder de flesta konstnärer inom detta

område, som svårt att få sina verk utställda. Det finns få utställningslokaler och konkurrensen om platserna är stor. Även när en konstnär ges möjlighet att ha en utställning, så blir förtjänsten i regel liten och motsvarar sällan produktionskostnaderna.

Under år 1997 förstärktes vissa stöd- och ersättningsordningar för bild- och formkonstnärer. En individuell visningsersättning infördes om 10 miljoner kronor. Fem av dessa tio miljoner hämtades från befintliga stödordningar. Konstnärsnämndens förvaltningsanslag förstärktes med 3 miljoner kronor för att möjliggöra en utveckling av den internationella verksamheten. Möjligheterna för konstnärerna att erhålla utställningsersättning förbättrades genom att stödet till konstbildande organisationer att utbetalas som utställningsersättning ökades med 4 miljoner kronor och permanentades. Stödet har under år 1997 fördelats av Statens kulturråd till Sveriges konstföreningars riksförbund, Folkrorelsernas konstfrämjande och stiftelsen Konsthantverkcentrum.

Vissa insatser har alltså gjorts under de senaste åren för att förbättra villkoren för i första hand bild- och formkonstnärerna. Denna konstnärsgrupp har dock trots detta stora svårigheter att försörja sig på inkomsterna från den konstnärliga verksamheten och de flesta konstnärerna har andra arbeten vid sidan om. Av den statistiska kartläggning som utredningen låtit göra och som redovisas i kapitel 2, framgår att bildkonstnärerna är den grupp som har de lägsta inkomsterna från sitt konstnärliga arbete, ungefär hälften av vad en författare eller dramatiker har i inkomst.

Utredningen har funnit att ytterligare insatser behövs för att stödja de konstnärliga yrkesutövarna inom bild- och formområdet. Detta beror delvis på att deras verksamhet är mycket kostsam. Insatserna bör främst inriktas på att dels förstärka den ersättning konstnären erhåller för utfört arbete, dels förbättra möjligheterna för konstnärerna att visa och förmedla sina verk.

En ytterligare förstärkning av utställningsersättningen bör göras för att förbättra konstnärernas ersättning för utfört arbete. Som nämnts utökades bidragen till organisationer på bild- och formkonstområdet under år 1997 i syfte att öka utställningsersättningen till konstnärerna. Bidraget till utställningsersättning har förbättrat möjligheterna för att ställa ut verk av mer etablerade konstnärer även i landets mindre orter. Antalet utställningar som medfört ersättning till den utställande konstnären har stadigt ökat under senare år (prop. 1997/98:1 Utg.område 17, s. 61). Mot denna bakgrund anser utredningen att utställningsersättningen ytterligare bör förstärkas för att uppnå ännu bättre möjligheter för konstnärerna att få ställa ut sina verk. Det är emellertid viktigt att utställningsersättning även tillkommer konstnärer som arbetar med ut-

trycksformer som är ovanligare i utställningssammanhang bl.a. på grund av att konstformen kan innebära en högre grad av ekonomiskt risktagande av utställaren. Det kan gälla både nyare konstnärliga uttryck såväl som t.ex. grafisk konst, illustrationer och fotografier. Det ankommer på Kulturrådet att tillse att denna mångfald beaktas vid fördelningen av de nya medlen.

Visningsersättningen utgör en ersättning till bild- och formkonstnärer för att deras verk i offentlig ägo visas för allmänheten eller används på annat allmännyttigt sätt. Som tidigare nämnts infördes den individuella visningsersättningen fr.o.m. budgetåret 1997. Ersättningen fördelas individuellt mellan konstnärer i enlighet med kriterier fastställda av upphovsrätsorganisationen Bildkonst Upphovsrätt i Sverige (BUS).

Även en förstärkning av den individuella visningsersättningen bör enligt utredningen göras för att förbättra ersättningarna för konstnärernas arbete.

Konstnärerna behöver tillgång till fler utställningslokaler. Antalet bildkonstnärer har ökat under de senaste åren samtidigt som nya uttrycksformer har tillkommit t.ex. installationer, performance, video, multimedia och konceptkonst. När det gäller fotografernas möjligheter att visa det konstnärliga fotografiet är utställningen en viktig form. På grund av att det inte finns något stort kommersiellt intresse är det emellertid få gallerier som ställer ut fotografier. Behovet av utställningslokaler för en mängd olika former av bildkonst är därför mycket stort.

Utöver förstärkningen av anslagna medel till utställningsersättning föreslår utredningen att ett nytt verksamhetsbidrag inrättas hos Statens kulturråd. Stödet skall fördelas av Kulturrådet efter ansökan av institutioner och organisationer med utställningsverksamhet. Vissa kriterier måste ställas upp för vilka mottagare som kan komma ifråga. Mottagarna av stödet skall i första hand vara institutioner och organisationer som avser att bedriva en fortlöpande utställningsverksamhet utan vinstsyfte. Utställningsverksamheten skall bedrivas i lokaler som är lämpliga för uppgiften och som har god offentlighet. Vidare skall verksamheten avse samtida bild- och formkonst, huvudsakligen av konstnärer verksamma i landet samt vara av viss kvalitet. Verksamheten bör till sist innehålla konstbildningsaktiviteter med inriktning på nya publikgrupper. Bedömningen med utgångspunkt från dessa kriterier får göras av Kulturrådet. Stödet bör bl.a. användas för att föra fram de konstformer som nämnts ovan under utställningsersättningen. Institutionen skall ha rätt att erhålla medel från Kulturrådet för betalning av utställningsersättning till konstnärer.

Ett annat nytt stöd inrättas hos Statens kulturråd för konstnärer som tillsammans vill hyra en lokal att anordna en gemensam utställning i.

Därmed kompletteras möjligheterna för konstnärer att få sina verk utställda, bl.a. även för unga och oetablerade konstnärer. Även här bör vissa kvalitetskriterier tillämpas.

Bild- och formkonstnärernas arbete kräver ofta dyr utrustning t.ex. ugnar för keramik-, emalj- och glastillverkning. Även utvecklingen av det tekniska stödet ställer numera helt andra krav på t.ex. illustratörerna och de grafiska formgivarna vad avser utrustning och resurser. En vanlig lösning är att dyrbar utrustning och teknik förvärvas av konstnärer till en kollektivverkstad för gemensamt bruk. I dag är omkring 3 500 av landets yrkesverksamma konstnärer medlemmar i de omkring 20 kollektivverkstäder som finns i landet. Ett statligt bidrag till kollektivverkstäder är viktigt för utvecklandet och bibehållandet av dessa konstnärernas gemensamma resurser. Utredningen föreslår därför en förstärkning av stödet till kollektivverkstäder. Stödet skall fördelas av Statens kulturråd.

I syfte att stärka konsthantverkets och formgivningens ställning i landet föreslog regeringen i budgetpropositionen för år 1997 att Röhsska museet i Göteborg skulle tilldelas ett uppdrag som nätverksansvarig för konsthantverk och formgivning i landet och anvisades 500 000 kronor för detta ändamål. Röhsska museet har hög kompetens för uppgiften som landets enda specialmuseum för konsthantverk och formgivning. Utredningen anser att en förstärkning av bidraget till Röhsska museet skall göras.

Tecknarna behöver liksom bild- och formkonstnärerna stöd till förmedling av det konstnärliga arbetet till allmänheten. Utöver insatser med fler utställningslokaler behövs bl.a. en distribution av tecknarnas arbeten i bokform. Insatser för förmedling av tecknarnas produktioner till förlag görs redan nu av Illustratörcentrum (IC). Enligt Föreningen Svenska Tecknare är Illustratörcentrum mycket aktivt som förmedlande länk mellan illustratörer och uppdragsgivare. Utredningen föreslår att Illustratörcentrum skall erhålla ett årligt verksamhetsbidrag för att kunna fortsätta sin arbetsskapande verksamhet med möjlighet att bättre planera verksamheten.

En viktig form, utöver utställningar, för både de konstnärligt inriktade fotografernas och för tecknarnas möjligheter att få visa och få avsättning för sitt arbete är bildboken. Problemet med denna framförandeform är dock att utgivningen av bildböcker med fotografier eller illustrationer är förenad med höga produktionskostnader, vilket medför att de slutliga priserna på böckerna ute på marknaden blir mycket höga. Det finns en särskild stödordning på Statens kulturråd för främjandet av utgivning av foto- och bildböcker. En arbetsgrupp med bred kompetens när det gäller att bedöma konst, foto och bild är knuten till

rådet. Utredningen föreslår en förstärkning av medlen för verksamheten.

Den internationella utställningsverksamheten som tidigare bedrevs av Nämnden för Utställningar av Nutida Svensk Konst i Utlandet (NUNSKU) är sedan den 1 januari 1997 inordnad i Moderna Museets Internationella Program. Detta har givit möjligheter att expandera en verksamhet och i denna verksamhet inkludera nya internationella konstprojekt. Som exempel kan nämnas de forum som bedömts viktiga för svensk samtidskonst de senaste åren men där finansiering visat sig problematisk; den internationella Biennalen i Johannesburg, European Biennial of Contemporary Art, Manifesta, 9 th International Triennale, New Dehli. Kontakter finns också för att utveckla ett utställnings-samarbete med konstcentret Darait al Funun i Amman, Jordanien och Soros Center for Contemporary Art i Baltikum och Ukraina. Genom dessa projekt får svenska konstnärer helt nya möjligheter att möta internationella konstforum och där utföra konstnärliga uppdrag. För att på bästa sätt utnyttja dessa nya tillfällen och idéer samt ge fler svenska konstnärer möjlighet att delta i ett bredare internationellt konstliv krävs nya finansieringsmöjligheter. Moderna Museet ger möjligheten att administrativt expandera internationell verksamhet som kommer svenska konstnärer tillgodo. Därför föreslår vi att ytterligare 1 500 000 kronor avsätts för ett fortsatt utvidgat internationellt utbyte inom bildkonsten inom Moderna Museets Internationella Program.

8.2.3 Ton

Tonsättare och kompositörer

Utredningens förslag: Ett statligt stöd i form av en kompletterande arbetsersättning införs. Ersättningen avser att kompensera tonsättare och kompositörer för deras arbetsinsats då de komponerar ett beställningsverk. Cirka 6 miljoner kronor bör anvisas för stödet.

- Svenska rikskonserter och Sveriges Radio erhåller ökade medel till beställningsverk av konstmusik med 1 miljon kronor vardera, dvs. en sammanlagd förstärkning om 2 miljoner kronor.
- Länsmusiken erhåller ökade medel för beställningsverk inom konstmusik och jazz med 5 miljoner kronor.
- En förstärkning av arrangörsstödet med 2 miljoner kronor. Stödet skall främja förmedlingen av den samtida konstmusiken och jazzen. (Den sammanlagda förstärkningen av arrangörsstöden uppgår till 4 miljoner kronor, se nedan under musiker).
- Utökade anslag till fonogramutgivning med 3 miljoner kronor. Bidragsgivningen skall inriktas på kulturpolitiskt angelägna fonogram.
- Förstärkt stöd till internationell verksamhet med 1 500 000 kronor för att lansera svensk konstmusik och jazzmusik utomlands samt för att inbjuda internationellt etablerade tonsättare och kompositörer till Sverige.

Skälen för utredningens förslag: När ett verk beställs av en tonsättare eller kompositör omfattar avtalet en ensamrätt för beställaren att uruppföra verket. Sedan verket uruppförts har upphovsmannen rätt att upplåta åt någon annan att framföra verket. Beställningsarvodet, dvs. ersättningen för rätten till uruppförande, bestäms efter särskilda minitariffer, fastställda av Teatrarnas Riksförbund och Arbetsgivarföreningen SRAO å ena sidan och FST och SKAP å andra sidan. Denna ersättning utgör således den upphovsrättsliga ersättningen och inte någon egentlig ersättning för själva arbetet med att komponera verket. Enligt tarifferna utgår från den 1 januari 1997 ersättning för t.ex. ett orkesterverk i kompositionsområde 3, dvs. verk för bl.a. symfoniorkester och kammarmusik i större format, som är mellan 15–20 minuter långt 42 000 kronor. För ett kammarensembleverk, elektroakustiskt verk eller jazzverk för större orkester av samma tidslängd utgår ersättning med 30 000 kronor. Arbetet för ett större orkesterstycke om 15–20 minuter tar uppskattningsvis åtta till tio månader,

varav ca två månader går åt till att renskriva partitur och korrekturläsa. Ett kammarensembleverk, elektroakustiskt verk eller jazzverk för större orkester om 15–20 minuter kräver uppskattningsvis fem till sju månaders arbetstid. Detta innebär att, om beställningsarvodet skulle utgöra ersättning för nedlagd arbetstid, så skulle tonsättarens ersättning för att komponera verket bli en månadsinkomst på 4 200–5 250 kronor respektive ca 4 300–6 000 kronor. Detta innebär att tonsättaren/kompositören erhåller en oerhört låg ersättning för sin arbetsinsats.

Mot bakgrund härav anser utredningen att en förstärkning av ersättningen för utfört arbete vid komponerandet av ett beställningsverk borde utgå till tonsättare och kompositörer som omfattas av kompositionsområde 2, 3 och 4 i ifrågavarande avtal. En ny stödordning inrättas enligt vilken tonsättaren/kompositören erhåller kompletterande ersättning för arbete, efter det att avtal tecknats mellan tonsättaren/kompositören och beställaren.

Utredningen föreslår att den nya stödordningen inrättas hos Konstnärsnämnden, som utbetalar den kompletterande ersättningen. Frågan vilket belopp som skall utbetalas kan lösas på olika sätt. En lösning är att knyta det till de belopp som är uppställda i avtalets tariffer, så att t.ex. 50 procent av det där angivna ersättningsbeloppet utgår som kompletterande arbetsersättning. En annan lösning är att Konstnärsnämnden fördelar medlen och utbetalar kompletterande ersättning efter en bedömning av respektive beställningsverks omfattning, kvalitet etc. Stödet kan uppskattningsvis beräknas kosta cirka 6 miljoner kronor utifrån uppgiften att det, efter tillägg av förslagen om ökade medel till beställningsverk, utgår beställningar från musikinstitutionerna på ca 10–12 miljoner kronor.

Svårigheten för tonsättarna är att det inte finns tillräcklig avsättning på marknaden för konstmusiken. Det är svårt att komma in på arbetsmarknaden för den som komponerar modern konstmusik. Det saknas framförallt effektiva och breda distributionskanaler för att förmedla musiken till en publik. Det mellanled som är nödvändigt för att konstmusiken och övriga smala genrer skall nå publiken består av arrangörer, medierna; radio och TV, samt fonogramutgivning genom förlag. Inom konstmusiken har dock instrumentalmusiken större möjlighet att nå ut till en publik än den elektroakustiska, bl.a. därför att den framförs av utövande musiker, inom elektronmusiken sker detta endast i mindre omfattning, samt att det finns en lång och betydande konsertertradition inom instrumentalmusiken.

De två främsta institutionerna som speglar nyskapandet av svensk konstmusik och gör beställningar av verk är Svenska rikskonserter och Sveriges Radio P2. Svenska rikskonserter och Sveriges Radio är nära knutna till distributionsledet av musiken. Rikskonserter genom arran-

gemang av konserter, festivaler, turnéer och Sveriges Radio genom sändningar i mediet. Det är få konsertarrangörer som satsar på att framföra nyskriven konstmusik. Radiomediet fyller en viktig funktion för att förmedla denna musik. Sveriges Radios public serviceansvar har således en särskilt stor betydelse för konstmusikens möjligheter att framföras för en publik och därigenom få en ökad efterfrågan. Mot denna bakgrund föreslår utredningen ett förstärkt stöd till Svenska rikskonserter och Sveriges Radio för ökade beställningar till tonsättare. Vid fördelningen av beställningar bör betydelsen av förmedling av den experimentella konstmusiken beaktas.

Beställningar av konstmusik, främst instrumentalmusik, görs även av Länsmusiken. För att den experimentella musiken inte skall bli en storstadsföreteelse, är det viktigt att man även inom Länsmusiken satsar på nya otraditionella musikformer. Härvid är möjligheterna för samarbete mellan tonsättare och frilansande musiker betydelsefulla, så att den nykomponerade musiken når ut över landet. Utredningen föreslår därför en förstärkning av stödet till Länsmusiken för ökade beställningar av verk från tonsättare. Medlen till Länsmusiken skall fördelas av Statens kulturråd.

Kompositörer inom genrer som jazz har inte samma efterfrågan på marknaden som kompositörer av populärmusik och spelas inte heller lika ofta i t.ex. Sveriges Radio.

För dessa kompositörer är insatser i form av ökade beställningar och fonogramstöd viktiga. Utredningen föreslår därför förstärkningar inom dessa områden.

När det gäller arrangörsstöd framfördes i Kulturpropositionen, 1996/97:3, att en förstärkning av de lokala arrangörsleden upptagits i budgetpropositionen med 9,6 miljoner kronor under åren 1998 och 1999. Förstärkningen är avsedd att stödja bl.a. arrangerande musikföreningars verksamhet och främja insatser i övrigt för det fria musiklivet. Arrangörsstöden är oerhört betydelsefulla för att den nya musiken skall nå ut i alla delar av landet. För denna uppgift är också ett ökat samarbete mellan tonsättare/kompositörer och frilansande musiker som framför musiken viktigt. Utredningen anser att ytterligare förstärkningar till stöd för lokala musikarrangörer, verksamma med att förmedla konstmusik och jazz, skall göras. En förstärkning av Kulturrådets anslag för arrangörsstöd föreslås därför här med 2 miljoner kronor. (Den sammanlagda förstärkningen av arrangörsstöden uppgår till 4 miljoner kronor, se nedan under musiker).

För den moderna konstmusiken har distributionsledet i form av fonogramutgivning stor betydelse för att denna nykomponerade musik skall kunna nå ut till en bred åhörarkrets. Utredningen föreslår därför

för detta ändamål en förstärkning av Kulturrådets stöd för utgivning och distribution av fonogram med 3 miljoner kronor.

Den internationella verksamheten för tonsättare och kompositörer är oerhört viktig inom de smalare genrerna, såsom nutida konstmusik och jazz. Verksamheten avser både lansering av nämnda musik utomlands och möjligheterna att inbjuda internationellt etablerade tonsättare och kompositörer till Sverige med möjlighet att komponera verk samt föreläsa. Utredningen föreslår att anslaget för internationellt kulturutbyte och samarbete hos Statens kulturråd förstärks för dessa ändamål. Av dessa skall viss del gå till STIM-Svensk Musik för en bred lansering av svensk samtida musik utomlands.

Musiker

Utredningens förslag:

- En förstärkning av turnéstöden för frilansande musiker med 5 miljoner kronor.
- En förstärkning av arrangörsstöden till de lokala arrangörsföreningarna med 2 miljoner kronor (utöver de 2 miljoner som föreslogs ovan under tonsättare/kompositörer, dvs. den sammanlagda förstärkningen av arrangörsstöden uppgår till 4 miljoner kronor).
- En förstärkning av stödet för internationell verksamhet med 1 miljon kronor.

Skälen för utredningens förslag: Såsom utövande har musikerna möjlighet att arbeta som anställda. I betänkandet *Arbete åt konstnärer* lämnas en redogörelse av musikernas situation på arbetsmarknaden. Där framgår bl.a. att även om musiker med längre eller kortare anställningar eller uppdrag har möjlighet att erhålla ersättning från arbetslöshetskassa, är problemet att det råder hård konkurrens om de arbetena som grundar rätten till ersättning. Under de senaste åren har framförallt orkestertjänsterna blivit färre och tjänster inom länsmusiken kommer att minska genom att de statliga bidragen skärs ned.

När det gäller arrangörsstöd framfördes i Kulturpropositionen, 1996/97:3, att en förstärkning av de lokala arrangörsleden upptagits i budgetpropositionen med 9,6 miljoner kronor under åren 1998 och 1999. Förstärkningen är avsedd att stödja bl.a. arrangerande musikföreningars verksamhet samt främja insatser i övrigt för det fria musiklivet. De lokala musikföreningarna som arrangerar framföranden av musik har en mycket viktig funktion för att musiken skall nå ut till alla delar

av landet. Viktigt är också samarbetet mellan tonsättare/kompositörer och frilansande musiker för att bl.a. den nyskrivna konstmusiken skall kunna förmedlas. Utredningen anser att ytterligare förstärkningar till stöd för lokala musikarrangörer skall göras med 2 miljoner kronor, (utöver de 2 miljoner som föreslogs ovan under tonsättare/kompositörer, dvs. den sammanlagda förstärkningen av arrangörsstöden uppgår till 4 miljoner kronor).

För att orkestrar, ensembler och frilansande musiker skall ha råd att fortsätta sin verksamhet är också en förstärkning av turnéstödet viktigt. Utredningen anser därför att en förstärkning av anslaget för turnéstöd skall ske.

Den internationella verksamheten för utövande musiker är oerhört viktig inom de smalare genrerna, såsom områdena för t.ex. jazz och visa. Verksamheten avser främst lansering av nämnda musik utomlands. Utredningen föreslår att anslaget för internationellt kulturutbyte hos Statens kulturråd förstärks för dessa ändamål. Av dessa skall viss del gå till STIM-Svensk Musik för en bred lansering av svensk samtida musik utomlands.

8.2.4 Scen

Scenkonstnärer

Utredningens förslag: De fria teaternas och de fria dansarnas verksamhetsstöd förstärks med 10 miljoner kronor. Av dessa bör en ökad satsning för turneér göras med 5 miljoner kronor.

Skälen för utredningens förslag: I betänkandet *Arbete åt konstnärer* redogörs utförligt om de utövande scenkonstnärernas arbetssituation. Där framgår att det är angeläget att vidta strukturgrepp som kan åter skapa en balans inom teatern där konstnärerna åter kan försörja sig genom ersättning för arbete. De fria teatergrupperna är härvid i stort behov av stöd för att få verksamheterna att klara sig ekonomiskt och för att kunna utge ersättningar till de medverkande konstnärerna.

De fria teater- och dansgrupperna är bl.a. i stort behov av turnéstöd för att kunna åka runt och sätta upp föreställningar och därmed fortsätta sin verksamhet. Såväl offentliga arrangörer som föreningar har fått allt svårare att finansiera gästbesök av teatergrupper. Utredningen föreslår därför att det, inom ramen för Kulturrådets verksamhetsstöd till de fria

teatergrupperna och de fria dansgrupperna, sker en förstärkning av stödet för turneér.

För att de fria teatrarna skall få bättre råd att anlita fler aktörer från olika yrkeskategorier till sina uppsättningar föreslår utredningen en förstärkning av verksamhetsstöden för de fria teatrarna. Det kan röra sig om att anlita regissörer, scenografer, sångare, musiker, koreografer och dansare utöver skådespelare. Bl.a. inom barn- och ungdomsteatern är det angeläget att man till uppsättningarna har möjligheter att anlita t.ex. musiker som spelar, i stället för att ha inspelad musik.

TV-fondsutredningens förslag om inrättandet av en fond, som kan ge betydande bidrag till fria TV-produktioner, bör leda till att ge oberoende regissörer, scenografer, filmare m.fl. fler arbetstillfällen.

Vidare bör regeringens särskilda programstöd till Sveriges Television innebära att de olika yrkesgrupperna inom scenområdet erhåller ökade arbetstillfällen.

Filmare

Utredningens förslag: Stödet till filmproduktion förstärks med 5 miljoner kronor.

Av regeringens särskilda programstöd till Sveriges Television för kvalificerad filmproduktion bör en del avsättas till de oberoende filmarnas produktion.

Skälen för utredningens förslag: Konstarten film skiljer sig från andra konstarter genom att den ingår i en industri, dvs. det krävs en finansiär/köpare innan produktionen kan genomföras. Oberoende filmare kan inte kostnadsmässigt producera sina filmer själva och även om de erhåller stöd till produktioner, är de verksamma under mycket knappa ekonomiska förhållanden.

De fria filmarna arbetar främst inom områdena dokumentärfilm och kortfilm. I Sverige satsas det, enligt filmarna, inte på dokumentär- och experimentellfilm i någon större utsträckning. En utförlig redogörelse för de fria filmarnas situation på marknaden görs i betänkandet Bidrag till fri svensk TV-produktion (SOU 1997:172).

De oberoende filmarna är i stor utsträckning beroende av stöd för att kunna producera film inom olika genrer. Detta är nödvändigt för att de som fria yrkesutövare utan produktionsbolag bakom sig, skall kunna konkurrera om att få sina filmer visade i medierna.

Utredningen föreslår att Konstnärsnämndens anslag för stöd till filmproduktion förstärks.

Staten stödjer produktion av film genom filmavtalet. Svenska Film-institutets förslag till nytt filmavtal innehåller bl.a. förslag om bättre stöd till kvalitetsfilm och en förstärkning av stödet till filmproduktion med 70 miljoner kronor.

Då det för filmarnas del rör sig om mycket stora belopp för att stödet skall ha någon verkan understryker utredningen i stället betydelsen av de medel som har redovisats inom film- och TV-området den senaste tiden. Det rör sig dels om TV-fondsutredningens förslag, dels om Regeringens särskilda programstöd till Sveriges Television.

Förslaget i betänkandet *Bidrag till fri svensk TV-produktion* (SOU 1997:172) om inrättandet av en fond, som kan ge betydande bidrag till fria TV-produktioner, bör leda till att ge oberoende filmare ökade möjligheter för filmproduktion.

Regeringen lade i november 1997 ett förslag om ett nytt permanent stöd på 75 miljoner kronor per år till Sveriges Television. Stödet skall användas till kvalificerad programproduktion av bl.a. dokumentärer, dramatik och program för barn och ungdom. Utredningen anser att en del av detta belopp bör avsättas till de oberoende filmarnas produktion.

Bilaga 1

Kommittédirektiv

Generellt stöd till konstnärliga och
litterära egenföretagare

Dir.
1996:80

Beslut vid regeringssammanträde den 17 oktober 1996

Sammanfattning av uppdraget

En särskild utredare skall lämna förslag till utformning av ett kulturpolitiskt grundat generellt stöd till främst konstnärliga och litterära egenföretagare samt redovisa konstnärers och författares ekonomiska förhållanden.

Bakgrund

De problem som är särskilt förknippade med enskilt företagande på det konstnärliga och litterära området har uppmärksammats i olika sammanhang under lång tid. Många konstnärliga och litterära egenföretagare har en mycket låg disponibel inkomst av sin konstnärliga verksamhet sedan skatter, avgifter och övriga kostnader i rörelsen är betalda. Verksamheten medger sällan produktivitetssökning eller rationaliseringar av den art som förekommer i annan näringsverksamhet. Även i seriös konstnärlig och litterär verksamhet förekommer en viss anpassning till marknaden. Många konstnärer har dock svårt att på det sättet höja sina inkomster utan att samtidigt göra avkall på den konstnärliga integriteten. I stället är de beroende av sidoinkomster för sin försörjning. För att förbättra situationen har konstnärsorganisationerna länge haft ett starkt önskemål om ett generellt utformat statligt konstnärsstöd med särskild inriktning på egenföretagare. Två utredningar har under senare år behandlat denna fråga.

I en särskild skrivelse till regeringen samt i slutbetänkandet Konstnärrens villkor (SOU 1990:39) föreslog 1989 års Konstnärsutredning inrättande av en s.k. egenavgiftsfond, som skulle ge rörelseidkande konstnärer återbetalning upp till en viss nivå av inbetalade egenavgifter. Förslaget kostnadsberäknades till 25 miljoner kronor. Regeringen och riksdagen avvisade förslaget på såväl principiella som statsfinansiella grunder (prop. 1990/91:100 bil. 10, bet. 1990/91:KrU21, rskr. 1990/91:230).

Med anledning av bl.a. de uttalanden om konstnärspolitiken som gjorts i 1994 års regeringsförklaring beslutade regeringen den 15 december 1994 om tilläggsdirektiv till Kulturutredningen (dir. 1994:146). Enligt dessa skulle utredningen bl.a. analysera förutsättningarna för att införa en stödordning för finansiering av konstnärers egenavgifter. Utredningen skulle noga belysa de ekonomiska effekterna bl.a. med avseende på vilka incitament en sådan stödordning kunde ge både inom den grupp som omfattas av den och inom andra grupper. Om utredningen kom fram till att en sådan stödordning borde införas skulle den lägga fram förslag till utformning av den.

Kulturutredningen analyserade dels Konstnärsutredningens förslag om en egenavgiftsfond, dels ett inom utredningen framtaget alternativt förslag till stöd, kallat konstnärstillägg, som avsågs omfatta såväl näringsidkande som anställda konstnärer. Som framgår av betänkandet Kulturpolitikens inriktning (SOU 1995:84) valde utredningen att inte lägga fram något förslag till generellt konstnärsstöd.

I propositionen 1996/97:3 Kulturpolitik framhåller regeringen att ytterligare ansträngningar måste göras för att hitta stödsystem som generellt förbättrar konstnärernas villkor och som gör det möjligt för dem att ha kontinuitet i det konstnärliga skapandet.

Uppdraget

Det utredningsarbete som påbörjats av Konstnärsutredningen och Kulturutredningen skall fullföljas av en särskild utredare. Denne skall ha till uppgift att utarbeta ett förslag till utformning av ett generellt verkande stöd, avsett för konstnärliga och litterära yrkesutövare och främst inriktat mot de som är enskilda näringsidkare.

Följande riktlinjer skall gälla för utredarens arbete.

Stödets syfte

Den eller de stödformer som övervägs skall ha ett tydligt kulturpolitiskt syfte. Stödet skall minska yrkesverksamma konstnärers och författares beroende av icke konstnärliga försörjningsarbeten och därigenom medverka till att stimulera konstnärligt och litterärt skapande.

Stödets omedelbara funktion skall således vara att kompensera låga intäkter av konstnärlig eller litterär verksamhet. Stödet skall ha generell karaktär, dvs. vara förenat med vissa objektiva krav som när de uppfylls ger rätt till stöd.

Avgränsningsfrågor

Det är av stor vikt, oavsett vilka kriterier i övrigt som väljs för stödets fördelning, att de som kommer i fråga för stöd är i verklig mening konstnärligt eller litterärt verksamma. För den skull bör även vissa kvalitetskriterier komma i fråga som grund för bestämningen av den stödberättigade gruppen. Det är utredarens uppgift att finna praktiskt hanterbara principer för en sådan avgränsning.

En annan viktig uppgift är att fastställa vilka inkomstgränser som skall gälla för rätten till stöd. Stödet skall utgå till dem, som har låga inkomster av den konstnärliga eller litterära verksamheten, men stödet får inte utformas så att det minskar motivationen att öka inkomsterna.

Många fritt verksamma konstnärer och författare har ojämna inkomster. Det kan därför finnas anledning för utredaren att överväga huruvida rätten till stöd skall grundas på inkomstnivån under en längre tid tillbaka än ett år.

Särskild uppmärksamhet skall ägnas åt frågan i vad mån sidoinkomster skall påverka stödet. Därvid skall beaktas att inkomster av annan verksamhet ofta är en förutsättning för att den konstnärliga verksamheten skall kunna upprätthållas. Ett stöd kan ge konstnären möjlighet att trappa ner sidoverksamheten och koncentrera sig på det konstnärliga skapandet. Å andra sidan kan ett visst mått av sidoarbete inom tangerande eller andra områden även ha en positiv effekt på den konstnärliga utvecklingen.

Det är utredarens uppgift att bedöma hur höga inkomster av konstnärlig respektive icke konstnärlig verksamhet som skall tillåtas samt att finna metoder för avtrappning m.m. i syfte att reducera problemen med de tröskeleffekter som är oundvikliga när ett stöds omfattning skall påverkas av inkomstens storlek.

Ytterligare en fråga att ta ställning till när det gäller att inringa den stödberättigade gruppen är graden av yrkesverksamhet. Då intensiteten

i en konstnärlig verksamhet inte kan mätas enbart med ledning av inkomsterna skall även andra omständigheter vägas in, såsom konstnärlig produktion, fördelning av tid mellan konstnärligt och annat arbete m.m. Det bör dock uppmärksammas att perioder av låg arbetsintensitet är ett naturligt inslag i skapande verksamhet.

Anställda konstnärer

Vid prövningen av förslaget om en egenavgiftsfond i samband med 1991 års budgetproposition (prop. 1990/91:100 bil. 10, bet. 1990/91:KrU21, rskr. 1990/91:230) fann den dåvarande regeringen att ett stöd med den föreslagna utformningen skulle oskäligt gynna egenföretagare framför anställda inom konstnärskåren.

Även om stödet primärt bör rikta sig till egenföretagare bör utredaren beakta att konstnärer och författare kan vara anställda, t.ex. i sitt eget enmansaktiebolag, och ha mycket låga inkomster. Det förekommer också att arbeten utförs som uppdragstagare och ersättningen kan då beskattas under inkomst av tjänst motsvarande en löneinkomst. Även den som redovisar inkomster från konstnärlig eller litterär verksamhet under inkomstslaget tjänst kan alltså verka under liknande förhållanden som en enskild näringsidkare. Utredaren bör därför överväga om stödet av neutralitetsskäl bör kunna lämnas även till konstnärliga och litterära yrkesutövare med låga inkomster men som inte är egenföretagare. Ytterligare en neutralitetsaspekt är risken för bidragsanpassning om stödet enbart riktar sig till en inkomstkategori.

Underlag för utredningsarbetet

Utredarens förslag skall grundas på en realistisk bild av konstnärernas och författarnas antal, verksamhetsinriktning och ekonomiska förhållanden. Utredaren skall därför inledningsvis redovisa ett översiktligt studium av berörda yrkesgrupper i nämnda hänseenden. Redovisningen skall fördelas på manliga och kvinnliga konstnärer och författare. Det är även viktigt att få belyst hur dessa grupper påverkas av olika regelverk utanför kulturområdet, framför allt inom områdena skatter och avgifter, socialpolitik och arbetsmarknadspolitik.

Ett annat underlag för utredarens arbete skall vara det utredningsarbete som redan har gjorts. Utredaren skall analysera de tekniska, administrativa och i viss mån principiella problem, som bedömts vara förknippade med de tidigare förslagen. Om en bearbetning av förslagen inte utgör en framkomlig väg skall utredaren vara oförhindrad att över-

väga andra åtgärder i syfte att förbättra konstnärers och författares villkor.

Utredaren får söka förebilder i nordiska eller internationella erfarenheter på dessa områden.

Budgetfrågor

De förslag som läggs fram skall kostnadsredovisas. I budgetpropositionen för år 1997 (prop. 1996/97:1) anges de ekonomiska ramarna för statens insatser på det konstnärliga området för perioden 1997–1999. Förslag som ej ryms inom dessa ramar skall åtföljas av förslag till annan finansiering inom utgiftsområdet.

Arbetets bedrivande

Utredaren skall bedriva arbetet i nära kontakt med Konstnärsnämnden samt andra berörda myndigheter och organisationer. I den mån det bedöms påkallat skall utredaren samråda med den utredning om konstnärernas arbetsmarknad som regeringen kommer att tillsätta inom kort samt andra utredningar av betydelse för arbetet.

Regeringens direktiv om att pröva offentliga åtaganden (dir. 1994:23), om redovisning av regionalpolitiska konsekvenser (dir. 1994:25), om redovisning av de jämställdhetspolitiska konsekvenserna (dir. 1994:124) och om redovisning av konsekvenserna för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet (dir. 1996:49) skall beaktas. Utredningsarbetet skall vara avslutat senast den 15 augusti 1997.

(Kulturdepartementet)

Bilaga 2

Förslag till Förordning om inkomstförstärkning till konstnärer

Häri genom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § I denna förordning lämnas föreskrifter om inkomstförstärkning till den som är yrkesverksam konstnär. Med yrkesverksam konstnär avses den som yrkesmässigt bedriver konstnärlig, litterär eller därmed jämförlig verksamhet.

2 § Frågor om inkomstförstärkning enligt denna förordning prövas av Konstnärsnämnden och, vad avser författare, översättare och dramatiker, i samråd med Sveriges författarfond.

Rätten till inkomstförstärkning

3 § Inkomstförstärkning kan beviljas den som är konstnärligt yrkesverksam och har inkomst av näringsverksamhet som härrör från konstnärlig verksamhet.

4 § Inkomstförstärkning lämnas enbart till den som är bosatt i Sverige.

5 § Inkomstförstärkning utgår inte till den som vid ingången av det år som ligger till grund för beräkningen av inkomstillägget fyllt 65 år. Inkomstförstärkning utgår inte heller till den som vid motsvarande tidpunkt uppbär hel förtidspension.

6 § För rätt till inkomstförstärkning krävs att man offentligen dokumenterat sin konstnärliga yrkesverksamhet. Vid bedömningen av den konstnärliga yrkesverksamheten bör högre utbildning inom konstnärligt område beaktas.

Rätt till inkomstförstärkning kräver vidare att det föreligger kontinuitet i den konstnärliga verksamheten. Härvid bör förekomsten av offentlig produktion beaktas.

Om sökanden erhållit arbetsstipendie från Konstnärsnämnden eller Sveriges författarfond under de senaste fem åren anses i regel kravet på offentlig dokumentation av den konstnärliga yrkesverksamheten uppfyllt.

7 § Inkomstförstärkning utgår inte till den som är yrkesverksam med annat icke konstnärligt arbete i en omfattning motsvarande mer än hälften av en normal årsarbetstid. Med konstnärligt arbete jämställs i detta sammanhang arbete som är nära knutet till den konstnärliga verksamheten.

Beräkning av inkomstförstärkning

8 § Inkomstförstärkningen skall utgöra en viss andel av den taxerade förvärvsinkomsten enligt kommunalskattelagen (1928:370) till den del inkomsten utgör näringsverksamhet som härrör från konstnärlig verksamhet. Inkomstförstärkningen skall minskas om förvärvsinkomster överstiger vissa nivåer.

9 § Beräkning av inkomstförstärkningen skall grundas på föregående års taxerade förvärvsinkomst enligt 47 § kommunalskattelagen (1928:370).

Om taxering inte skett vid tidpunkten för beräkning av inkomstförstärkning, grundas denna på ingiven självdeklaration.

Inkomstförstärkning lämnas med 10 000 kronor då inkomst från näringsverksamhet som härrör från konstnärlig verksamhet redovisas.

Om inkomsten av näringsverksamhet som härrör från konstnärlig verksamhet överstiger 20 000 kronor skall inkomstförstärkningen minskas med 15 procent av den överskjutande inkomsten.

Om den sammanlagda inkomsten av tjänst samt inkomst av näringsverksamhet, som härrör från icke konstnärligt arbete överstiger 20 000 kronor skall inkomstförstärkningen minskas med 25 procent av den överskjutande inkomsten.

För den som har A-skattsedel skall vid beräkning av inkomsttillägget enligt andra och tredje styckena hänsyn tas till att arbetsgivaravgifter skall anses ingå i det framräknade beloppet. Det framräknade beloppet skall därför minskas med ett belopp motsvarande de arbetsgivaravgifter som belöper på det utbetalda bidraget.

10 § Om det på grund av redovisad taxerad inkomst av kapital eller underskott av kapital enligt lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt

anses oskäligt att inkomstförstärkning utgår med visst belopp, får inkomstförstärkningen bestämmas till lägre belopp än som följer av 8–9 §§.

11 § Inkomstförstärkningen avrundas nedåt till jämnt hundratal kronor.

Ansökan om inkomstförstärkning

12 § Ansökan om inkomstförstärkning görs skriftligen på blankett enligt formulär som Konstnärsnämnden fastställer. Ansökan inges till Konstnärsnämnden före utgången av det år ansökan avser.

Ansökan skall innehålla nödvändiga uppgifter för bedömning av sökandens rätt till inkomstförstärkning samt en förklaring på heder och samvete att de lämnade uppgifterna är riktiga. Till ansökan skall fogas en bestyrkt kopia av självdeklarationen för beskattningsåret före det år ansökan avser.

Utbetalning

13 § Inkomstförstärkning utbetalas en gång om året.

Ändring av inkomstförstärkning

14 § Om taxeringen till kommunal och statlig inkomstskatt ändras eller någon annan omständighet inträffar som påverkar inkomstförstärkningen skall den som uppburit inkomstförstärkningen underrätta den beslutande myndigheten om dessa förhållanden.

15 § Avviker taxeringen från självdeklaration som legat till grund för beslut om inkomstförstärkning skall beslutet ändras i enlighet med taxeringen. Om inkomstförstärkning utbetalats med ett för högt belopp, skall återbetalning ske genom reglering av eventuella utbetalningar av inkomstförstärkning i framtiden.

16 § Om den som uppburit inkomstförstärkning genom att lämna oriktiga uppgifter eller genom att underlåta att fullgöra en uppgifts- eller underrättelseskyldighet eller på annat sätt förorsakat att inkomstförstärkning har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp och han skäligen bort inse detta, skall beslut om återbetalning ske av vad som utbetalats felaktigt eller för mycket.

17 § Om det finns särskilda skäl får återbetalningsskyldigheten enligt 15 och 16 §§ efterges helt eller delvis.

Skattefrågor

18 § Inkomstförstärkningen skall tas upp som skattepliktig intäkt i inkomstslaget näringsverksamhet vid taxeringen till statlig och kommunal inkomstskatt under det år inkomstförstärkningen utbetalas. Om ett för högt eller för lågt belopp av inkomstförstärkning betalats ut får det återbetalas, i de fall återbetalning skall ske, respektive utbetalda beloppet dras av respektive tas upp som intäkt under det år återbetalning eller utbetalning sker.

19 § Kontrolluppgift skall lämnas om inkomstförsäkring enligt 3 kap. 20 § lagen (1990:325) om självdeklaration och kontrolluppgifter.

Överklagande

20 § Beslut enligt denna förordning får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1999.

Inkomstförstärkning beviljas första gången för inkomster som uppbärs från och med ikraftträdandet.

Bilaga 3

Kommentarer till förordningen om inkomstförstärkning till konstnärer

Konstruktion av ett generellt ekonomiskt stöd

Som nämnts är direktivens beskrivning av ett nytt generellt stöd i första hand inriktat på ett direkt ekonomiskt bidrag för att kompensera konstnärliga yrkesutövare, verksamma som egenföretagare, som har låga intäkter av den konstnärliga verksamheten. Syftet är att stödet skall minska deras beroende av icke konstnärliga försörjningsarbeten och att de i stället skall kunna ägna sig åt och utveckla sin konstnärliga verksamhet.

Utredningen har, i enlighet med direktiven, arbetat fram ett förslag på en stödordning som innebär att en viss grupp yrkesverksamma konstnärer erhåller ett direkt ekonomiskt bidrag. Stödets utformning med dess avgränsningar har skett utifrån: en analys av de tidigare utredningsförslagen, egenavgiftsfond och konstnärstillägg, det förslag om konstnärsstöd som är under diskussion i Nederländska Parlamentet, samt de synpunkter som konstnärsorganisationerna lämnat på stödet.

1 §

Enligt direktiven skall stödet vara avsett för konstnärliga yrkesutövare. Med yrkesverksam konstnär i 1 § avses den som yrkesmässigt bedriver konstnärlig, litterär eller därmed jämförlig verksamhet.

2 §

Frågor om inkomstförstärkning enligt förordningen skall prövas av Konstnärsnämnden och vad avser författare, översättare och dramatiker, ske i samråd med Sveriges författarfond. Uppdraget förutsätter att Konstnärsnämndens styrelse har ansvar för organisationen av ärendenas prövning enligt denna förordning.

Bestämmelsen innebär att en följdändring måste göras i förordningen om instruktion för Konstnärsnämnden.

3 §

Beträffande mottagargruppen av stödet framgår av direktiven att stödet skall rikta sig mot de som är *näringsidkare*. För att nå denna målgrupp har utredningen i förslaget till stödordning knutit rätten till stöd till inkomst av näringsverksamhet.

För att avgränsningen av de konstnärer med inkomst av näringsverksamhet skall nå sitt syfte måste definitionen vara konstnärligt yrkesverksam istället för yrkesverksam inom konstnärligt område. Genom sistnämnda definition kan annars de med tekniska, administrativa o.dyl. yrken, som är verksamma inom konstnärliga områden såsom teater, film, musik räknas in. Exempel: en producent som arbetar med en filmproduktion. För att inräknas krävs dock att man inte arbetar som anställd och får ersättning som tjänsteinkomst, utan att man har ett uppdrag och ersättningen utgör inkomst av näringsverksamhet.

De ytterligare kriterier som uppställts för att avgränsa den avsedda målgruppen, dvs. de som i verklig mening är konstnärligt verksamma anges i 6 §.

4 §

Förutsättningen för inkomstförstärkning är att konstnären är bosatt i Sverige. Eftersom stödet är baserat på den taxerade förvärvsinkomsten krävs det att konstnären är skattskyldig i Sverige.

5 §

Inkomstförstärkning utges inte till den som uppnått pensionsåldern eller uppbär hel förtidspension, även om konstnären fortsätter att vara verksam. Av budgetmässiga skäl får inkomstförstärkningen koncentreras till de konstnärer som är i den ålder då man i regel är i verklig mening konstnärligt verksam samt har störst behov av en förstärkt inkomst. När pension börjar utgå får konstnären anses vara mindre beroende av inkomsten från sin konstnärliga verksamhet och därmed även från en inkomstförstärkning.

6 §

Den föreslagna stödordningen har *generell karaktär*, dvs. rätten till stöd, inkomstförstärkning, är förenad med vissa objektiva kriterier. För att uppfylla direktivens krav på att de som skall komma i fråga för stödet skall vara *i verklig mening konstnärligt verksamma* har utredningen i förordningen ställt upp ett antal kriterier.

Skälet till att rätt till stödet har förenats med krav på att man har dokumenterat sitt konstnärsskap genom offentliga produktioner och att det föreligger kontinuitet i verksamheten, är att det annars blir mycket svårt att avgöra vem som är stödberättigad.

Kriterierna är också nödvändiga för att stödet skall tillfalla den grupp som beskrivs i direktiven. Om de enda kraven för stödberättigande skulle vara konstnärligt verksam med inkomst av verksamheten i inkomstslaget näringsverksamhet, kan varje person som uppger sig vara konstnärligt verksam och som redovisar ett enda konstnärligt uppdrag, vilket inte behöver innebära att någon slutlig produktion presterats, ha rätt till ett enligt förordningen mycket högt stödbelopp.

Kriterierna i förordningen på dokumenterad yrkesverksamhet genom produktioner som framförts offentligt, överensstämmer väl med de kriterier konstnärorganisationerna framförde i syfte att avgränsa den stödberättigade gruppen. Inom de flesta konstnärsområden är det relativt svårt att tillhöra den grupp som får sina produktioner offentligt framförda. Man måste vara i verklig mening konstnärligt verksam för att kunna vara med och konkurrera om dessa möjligheter. Flertalet konstnärorganisationer har krav på offentligt framförda produktioner för rätt till medlemskap. Detta kan t.ex. vara att ha fått böcker utgivna av förlag, dramatiska verk uppförda eller sända i professionella sammanhang, utställningar av bildkonst, formgivning och konsthantverk, offentliga kvalificerade utsmyckningsuppdrag, publicerade uppdrag av illustrationer, grafisk formgivning och fotografier, offentliga framföranden av musikaliska verk via konserter, radio/TV och fonogramutgivning, professionella teateruppsättningar, film- och TV-produktioner. Bedömningen av huruvida kriterierna i förordningen är uppfyllda skall således utgå från hur man inom respektive konstnärsområde offentligen dokumenterar den konstnärliga produktionen.

Vid bedömningen huruvida konstnärlig verksamhet föreligger bör högre utbildning inom konstnärligt område beaktas. Med högre utbildning avses konstnärlig högskola eller annan jämförbar högre utbildning.

Rätt till inkomstförstärkning kräver vidare att det föreligger kontinuitet i den konstnärliga verksamheten. Vid bedömningen av om detta kriterie är uppfyllt bör förekomsten av offentliggjord konstnärlig produktion (verk/prestation/arbete) beaktas även här.

Vid frågan om kravet på att vara yrkesverksam uttryckligen skall skärpas i förordningstexten genom ett inskrivet krav på att man varit yrkesverksam under *viss tid*, t.ex. efter utbildning, har utredningen funnit att kraven på dokumenterad verksamhet som offentliggjorts samt kontinuitet räcker. Man lämnar härvid öppet för prövning (praxis) om någon kan anses uppfylla dessa krav, exempelvis efter avslutad konst-

närlig yrkesutbildning. Hänsyn kan t.ex. tas till verksamhet före utbildningen påbörjas samt praktik under utbildningen.

Kraven på offentligt dokumenterad konstnärlig verksamhet överensstämmer med de krav Konstnärsnämnden och Sveriges författarfond har att bedöma vid utdelandet av arbetsstipendier, dvs förordningen uppställer samma grundkrav som i det selektiva stödsystemet om bidrag till konstnärer. Hos Konstnärsnämnden och Sveriges författarfond bedömer man, bl.a. i olika arbetsgrupper, om nämnda krav är uppfyllda inom, och med hänsyn till verksamheten i, respektive konstnärligt område. Meningen är att man även i det generella stödsystemet skall utgå från de olika konstnärsområdena, med sina olikheter avseende verksamheterna, vid bedömningen av om kraven uppfylls av den sökande. Dessa bedömningar överlämnas därför enligt förordningen till Konstnärsnämnden och Sveriges författarfond. För att underlätta administrationen av stödet har i förordningen angivits att kraven på offentlig dokumentation av den konstnärliga verksamheten i regel anses uppfyllt om sökanden erhållit arbetsstipendie från Konstnärsnämnden eller Sveriges författarfond under de senaste fem åren.

7 §

För att stödet verkligen skall utgå till de som i verklig mening är konstnärligt verksamma och för att främja de ekonomiska möjligheterna att ägna sig åt det konstnärliga arbetet, utgår inkomstförstärkning inte till den som är yrkesverksam med annat icke konstnärligt arbete i en omfattning som motsvarar mer än hälften av en normal årsarbetstid, dvs. mer än en löpande halvtidstjänst. Avgränsningen gäller dock endast arbeten som inte har någon nära anknytning till konstnärlig verksamhet. Detta innebär att de som t.ex. tjänstgör som lärare inom ett konstnärligt område inte berörs av den principiella avgränsningen i tid. För arbeten som är nära knutna till konstnärlig verksamhet gäller därför endast de uppställda inkomstgränserna med avtrappningar.

8 §

Stödformen skall ha *ett tydligt kulturpolitiskt syfte*. Förslaget om inkomstförstärkning syftar till att stärka de yrkesverksamma konstnärernas inkomster och därigenom bidra till att de ges möjlighet att ägna sig åt den konstnärliga verksamheten och inte vara beroende av icke konstnärliga försörjningsarbeten.

9–10 §§

Förutsättningen för att inkomstförstärkning skall lämnas är att konstnären redovisar inkomst av näringsverksamhet som härrör från konstnärlig verksamhet. Inkomstförstärkning kan lämnas även om inkomsten är negativ, dvs. att verksamheten går med underskott.

Full inkomstförstärkning är 10 000 kronor. Som framgår av allmänmotiveringen är det budgetmässiga skäl som bestämt beloppet. Inkomstförstärkningen reduceras sedan med ökade inkomster. Reduceringen börjar redan när inkomsten överstiger 20 000 kronor. Även här är det budgetmässiga skäl som fått styra att avtrappningen börjar vid förhållandevis låga inkomster. Inkomster av näringsverksamhet som härrör från icke konstnärlig verksamhet skall vid avtrappningen skall de räknas för sig. Inkomstförstärkningen minskas med 15 procent av inkomsten av den konstnärliga verksamheten överstigande 20 000 kronor. Den låga procentsatsen medför en förhållandevis utdragen nedtrappning. Syftet är att bygga in ett incitament, nämligen att det skall vara fördelaktigare att öka inkomsterna än att ligga kvar på en lägre nivå i syfte att behålla maximalt stöd.

Eftersom stödet är riktat till konstnärer med låga inkomster måste inkomstförstärkningen reduceras med stigande inkomster. Det gäller inte enbart inkomster av konstnärlig verksamhet (över 20 000 kronor) utan även inkomster från icke konstnärlig verksamhet. Nedtrappningen av icke konstnärlig verksamhet är brantare än för konstnärlig verksamhet, eftersom stödet i första hand skall stimulera konstnären att öka inkomsterna i den konstnärliga näringsverksamheten. Nedtrappningen kan gälla en konstnär som utöver konstnärlig verksamhet även bedriver annan verksamhet, men som redovisas i samma förvärvskälla (18 § KL). Det gäller också inkomst av tjänst. Visserligen kan inkomst av tjänst vara inkomster från både ett konstnärligt arbete såväl som ett annat arbete, men med hänsyn till att stödet är inriktat på de enskilda näringsidkarna med ett sämre skyddsnät jämfört med arbetstagarna, sker nedtrappningen enligt den högre procentsatsen även för konstnärliga tjänsteinkomster.

Det kan förekomma enstaka fall där inkomsterna av näringsverksamhet och tjänst ligger på en sådan nivå att stöd skall utgå, men där sökanden har stora kapitalinkomster och därför inte är i behov av inkomstförstärkning. Därför har en generalklausul införts så att stöd inte skall utgå om det är oskäligt. Alternativt kan stödet sättas ned.

14–17 §§

ningainmftning

Om återbetalningsskyldighet uppstått utan uppsåt att erhålla högre stödbelopp än vad den som uppburit inkomstförstärkning varit berättigad till, skall återbetalning regleras genom ev. framtida utbetalningar. Om uppsåt förelegat att erhålla för högt belopp, skall återbetalning ske direkt.

Bilaga 4

Generellt stöd i form av direkt ekonomiskt bidrag

Synpunkter från konstnärsorganisationerna angående den stödberättigade gruppen

Ett nytt ekonomiskt stöd skall enligt direktiven riktas till de som *i verklig mening är konstnärligt verksamma*. För att nå denna grupp är det nödvändigt att utforma avgränsningar avseende graden av yrkesverksamhet samt i viss mån kvalitén på konstnärernas arbete. Avgränsningarna, som uttrycks i form av uppställda kriterier, kan väljas på olika sätt för att nå rätt målgrupp. Härvid är det av stor betydelse att de kriterier som väljs överensstämmer med konstnärernas uppfattning och hur verksamheterna är utformade inom de olika konstnärliga områdena. Vid diskussioner med konstnärsorganisationer har följande framkommit angående vilka krav som skall uppställas för att någon skall anses vara i verklig mening konstnärligt verksam och stödberättigad.

Samtliga organisationer ansåg att det inledningsvis skulle finnas ett krav på utbildning inom visst konstnärligt område alternativt dokumenterad verksamhet inom området. En dokumenterad verksamhet kan visas på olika sätt inom olika konstnärsområden. Flertalet organisationer hänvisade till de kriterier som uppställs för medlemsskap i organisationen. Dessa innebär t.ex. krav på viss produktion, vissa framföranden etc.

Organisationerna ansåg vidare att man skulle ha varit verksam inom ett konstnärligt område en viss tid innan rätt till stöd skulle föreligga. Stödet skall t.ex. inte utgå direkt efter avslutad konstnärlig utbildning, utan den konstnärliga verksamheten ute på marknaden måste påbörjas. När det gällde tidsaspekten föreslogs ett par år som rimligt.

Samtliga organisationer ansåg att det, utöver ”inledningskravet” på dokumenterad verksamhet, skulle föreligga ett krav på kontinuitet inom den konstnärliga verksamheten. Detta kriterium skall bedömas utifrån de olika konstnärsområdena vad avser produktion, framföranden osv. Härutöver skall behovet av kortare eller längre uppehåll, nödvändiga för det konstnärliga skapandet, beaktas.

Beträffande ytterligare avgränsningar för att anses verkligt verksam framförde många organisationer att viss tid skulle ägnas åt den konst-

närliga verksamheten. Flertalet av dessa ansåg att det skulle uppställas ett krav på att man, för att vara stödberättigad, inte skulle få arbeta med annat icke konstnärligt arbete mer än motsvarande en halvtidstjänst.

Angående vilka kriterier som skulle uppställas för att uppnå direktivens krav på att stödet skall ha ett tydligt kulturpolitiskt syfte ansåg samtliga organisationer att stödet skall främja konstnärligt skapande och konstnärlig verksamhet. Några ansåg att avgränsningar skulle uppställas så att stödet inte går till verksamhet som i första hand sker i kommersiellt syfte.

Flertalet menade dock att det inte skulle ställas upp några fasta avgränsningar avseende t.ex. vilken slags verksamhet eller vilka yrkesgrupper som skall omfattas av stödet. Olika förslag på hur man i stället skulle göra för att uppnå syftet med att stödja konstnärlig verksamhet framfördes. Några ansåg att man skulle göra en bedömning från fall till fall huruvida den huvudsakliga verksamheten utgör konstnärlig verksamhet och omfattas av stödet alternativt en bedömning av varje projekt/uppdrag för att se om det utgör grund för stöd. Några organisationer ansåg att man skulle acceptera en viss del av kommersiell verksamhet, t.ex. tillåta högst femtio procent av verksamheten att innehålla ett kommersiellt inslag. Slutligen framförde ett antal organisationer att det inte skall göras finnas några avgränsningar eller göras några bedömningar alls, utan man skall låta övriga kriterier, såsom dokumenterad yrkesverksamhet, kontinuitet i verksamheten samt ekonomiska avgränsningar avgöra vilka som är stödberättigade.